

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΘΕΜΑ:
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΡΠΑΘΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ ΦΩΤΕΙΝΗ
ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΜΑΚΡΗ ΚΑΛΛΙΟΠΗ

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2011

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

ΘΕΜΑ:

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΡΠΑΘΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ ΦΩΤΕΙΝΗ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΜΑΚΡΗ ΚΑΛΛΙΟΠΗ

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2011

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	3
Εισαγωγή.....	7
Μέρος Α	
Κεφάλαιο 1: Γενικά Περί Τουρισμού.....	8
1.1 Παράγραφος Α: Σκοπός του Τουρισμού.....	10
1.2 Παράγραφος Β: Τουρισμός και Οικονομία.....	15
1.3 Παράγραφος Γ: Τουρισμός και Περιβάλλον.....	18
1.4 Παράγραφος Δ: Τουρισμός και Τοπική Ανάπτυξη.....	21
Κεφάλαιο 2: Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού.....	34
2.1 Παράγραφος Α: Η Έννοια του Εναλλακτικού Τουρισμού.....	35
2.2 Παράγραφος Β: Πολιτιστικός Τουρισμός: Έννοιες και Ορισμοί.....	40
2.3 Παράγραφος Γ: Αλλαγές και Τάσεις.....	43
Μέρος Β	
Κεφάλαιο 3: Κάρπαθος.....	50
3.1 Παράγραφος Α: Ιστορία.....	52
3.2 Παράγραφος Β: Μορφολογία και Περιβάλλον.....	57
3.3 Παράγραφος Γ: Η Πρωτεύουσα του Νησιού.....	58
3.4 Παράγραφος Δ: Διοικητικά.....	59
3.5 Παράγραφος Ε: Δήμος Καρπάθου.....	59
3.6 Παράγραφος ΣΤ: Κοινότητα Ολύμπου.....	59
3.7 Παράγραφος Ζ: Αξιοθέατα.....	60
3.8 Παράγραφος Η: Οικοτουριστικός Προορισμός.....	60
3.9 Παράγραφος Θ: Πρόσβαση.....	61
3.10 Παράγραφος Ι: Πολιτισμός – Λαογραφία.....	61

3.11 Παράγραφος ΙΑ: Ιστορικοί Χώροι και Μνημεία.....	63
3.12 Παράγραφος ΙΒ: Θρησκευτικά Μνημεία.....	64
3.13 Παράγραφος ΙΓ: Μουσεία – Εκθέσεις – Βιβλιοθήκες.....	65
3.14 Παράγραφος ΙΔ: Αρχιτεκτονική.....	65
3.15 Παράγραφος ΙΕ: Παραδοσιακά Προϊόντα.....	66
Η Πρώτη Τουριστική Αφίσα της Καρπάθου (Ηλία Χριστοδούλου).....	67
23/08/2006: Πρώτοι Διεθνείς Αγώνες Ταχύτητας Ιστιοσανίδας στην Κάρπαθο.....	68
Συνέντευξη με Ιδιοκτήτη Τουριστικού Πρακτορείου.....	69
Συμπεράσματα.....	72
Ανάλυση SWOT.....	74
Βιβλιογραφία	
Ελληνική.....	76
Ξενόγλωσση.....	78
Διαδίκτυο (Websites and Links).....	78
Νομοθεσία.....	80

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία συνιστά μια προσπάθεια μελέτης του «Πολιτιστικού Τουρισμού της Καρπάθου». Με στόχο την ολική διερεύνηση του θέματος αυτού, η εργασία διαιρείται σε δύο επιμέρους τμήματα. Το «Μέρος Α» αποτελεί μια σαφή και λεπτομερή ανασκόπηση του φαινομένου του «Τουρισμού» και των επιμέρους μορφών που αυτός λαμβάνει αναλύοντας τα επιμέρους γνωρίσματά του και τα ζητήματα που σχετίζονται με αυτόν. Εν συνεχεία το «Μέρος Β» επικεντρώνεται ειδικά στο νησί της Καρπάθου μέσα από την ιστορία του, τα μορφολογικά και λαογραφικά χαρακτηριστικά καθώς και τα αξιοθέατα.

Προτού, εντούτοις, ο αναγνώστης έχει την ευκαιρία να μελετήσει τα δύο αυτά τμήματα της εργασίας εισάγεται απευθείας στην ενότητα της «Εισαγωγής» στο φαινόμενο του «Πολιτιστικού Τουρισμού» και στον ζωτικής σημασίας ρόλο του π.χ. στη διαμόρφωση που έχει επιφέρει στις οικονομικές δραστηριότητες επιμέρους περιοχών του πλανήτη, όπως και της χώρας μας. Άλλωστε το *πολιτιστικό ενδιαφέρον* αποτελεί μιας από τις πέντε κυριότερες αιτίες επιλογής ταξιδιωτικού προορισμού.

Στο Πρώτο Κεφάλαιο της Διπλωματικής αυτής Εργασίας περιγράφεται το σύνθετο φαινόμενο του Τουρισμού με τις επιμέρους ψυχολογικές, κοινωνικές, οικολογικές και πολιτικές του συνέπειες όπως αυτό αναπτύχθηκε βάσει εξελίξεων στα μεταφορικά μέσα και λόγω στοιχείων όπως η μαζικότητα των μεταφορών και η υπερεθνικότητα για να εξυπηρετήσει μια ποικιλία σκοπών όπως είναι η αναψυχή, η βελτίωση του μέσου εισοδήματος ή η εκτόνωση της καθημερινότητας. Το φαινόμενο αυτό σύμφωνα με ορισμένες αντιλήψεις συμβάλει θετικά στην αύξηση του εθνικού αλλά και ατομικού εισοδήματος, δημιουργεί ευκαιρίες απασχόλησης εντείνοντας παράλληλα την επιχειρηματική δραστηριότητα και στην περιφέρεια ενώ κατά άλλους αποπροσανατολίζει τις επενδύσεις ή/και καταλύει τα ήθη και τα έθιμα.

Στην Ελλάδα οι επιδράσεις του Τουρισμού διαφαίνονται συστηματικά ήδη από το 1950 με την ίδρυση του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού. Σαν φαινόμενο έχει επηρεάσει σημαντικά την οικονομία της χώρας αποτελώντας τον βασικό άξονα διαμόρφωσής της. Ο ελληνικός τουρισμός που μέχρι πρότινος διεπόταν από το τρίπτυχο «ήλιος-άμμος-θάλασσα», πλέον κατόπιν της διεξαγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας έχει ορθά αποκτήσει τον χαρακτήρα του Παγκόσμιου

Φαινομένου που πράγματι είναι, επιφέροντας μεταβολές ζωτικής σημασίας στο συνάλλαγμα, στο επίπεδο διαβίωσης και το εργατικό δυναμικό. Το γεγονός αυτό λαμβάνει σημαντικές διαστάσεις αν λάβουμε υπόψη μας την σημαντική άνοδο που έχει σημειωθεί στον εξωτερικό τουρισμό της χώρας μας (συγκεκριμένα κατά τη δεκαετία 1994-2004).

Σε κάθε περίπτωση προς αυτή την κατεύθυνση θα πρέπει να αναλογιστεί κανείς και τον ανταγωνισμό που υπάρχει από τους υπόλοιπους μεσογειακούς προορισμούς. Στα πλαίσια της λογικής αυτής στη υποπαράγραφο 1.3 του πρώτου κεφαλαίου συζητούνται οι δυσμενείς περιβαλλοντικές επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού στη Μεσόγειο και τις περαιτέρω συνέπειες που αυτές έχουν. Η χώρα μας δεν θα μπορούσε να μείνει αμέτοχη και για το λόγο αυτό άλλωστε έχει θεσπίσει μια σειρά νόμων για την προστασία του περιβάλλοντος, οι οποίοι όμως δυστυχώς δεν εφαρμόζονται σε όλες τις περιπτώσεις τόσο σε επίπεδο πρόληψης, όσο και σε επίπεδο καταστολής.

Ο τουρισμός «Ηλίου και Θάλασσας» αποτελεί ένα παρωχημένο προϊόν γεγονός που έχει ιδιαίτερη σημασία για την Ελλάδα, εάν μάλιστα λάβει κανείς υπόψη του το εύκρατο κλίμα της, το οποίο και ευνοεί δραστηριότητες καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου. Ο «Εναλλακτικός Τουρισμός» μπορεί να αναζωογονήσει την τοπική οικονομία και να παράγει θετικά αποτελέσματα ως μια βιώσιμη εναλλακτική προοπτική μέσα από μια κοινωνική, περιβαλλοντική αλλά και οικονομική προσέγγιση. Σε αυτόν γίνεται εκτενής αναφορά στο 2^ο Κεφάλαιο της εργασίας αυτής, όπου και υπογραμμίζονται τα επιμέρους χαρακτηριστικά του, τα οποία και τον διαφοροποιούν από το μαζικό τουρισμό αλλά και οι εκάστοτε μορφές που αυτό λαμβάνει όπως είναι π.χ. ο «Θρησκευτικός Τουρισμός» ή ο «Λαογραφικός Τουρισμός». Για την ομαλή και βέλτιστη εξέλιξη του «Πολιτιστικού Τουρισμού» έχουν καταστεί ειδικά προγράμματα από οργανισμούς όπως η UNESCO, το Συμβούλιο της Ευρώπης αλλά και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού.

Στο «Μέρος Β» της παρούσας συγγραφικής προσπάθειας και στο 3^ο Κεφάλαιο αυτής παρουσιάζεται η περίπτωση της Καρπάθου, του δεύτερου μεγαλύτερου σε έκταση νησιού της Δωδεκανήσου με έκταση 301,2 τ. χλμ., 160 χλμ. μήκος ακτών και 6.511 κατοίκους. Η Κάρπαθος που διοικητικά αποτελείται από το Δήμο Καρπάθου και την Κοινότητα Ολύμπου έχει ως πρωτεύουσα τα Πηγάδια (ή

Κάρπαθος) με συνολικό πληθυσμό 2.180 κατοίκους. Ο αναγνώστης στις πρώτες σελίδες του εν λόγω κεφαλαίου έχει τη δυνατότητα να γνωρίσει το νησί μέσα από την περιγραφή των μύθων που το συνοδεύουν, της ιστορίας του από τη Μινωική Εποχή, την Αρχαία Ελλάδα, τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, την Ρωμαϊκή Κυριαρχία, το Μεσαίωνα, την Τουρκοκρατία μέχρι και τις μέρες της σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας. Παράλληλα παρέχεται μια λεπτομερής καταγραφή των αξιοθέατων του νησιού τόσο στην Πρωτεύουσά του, όσο και στα επιμέρους χωριά που το απαρτίζουν, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την Όλυμπο.

Η Κάρπαθος αποτελεί δημοφιλή Οικοτουριστικό Προορισμό διαθέτοντας «Διεθνή Αερολιμένα» και ακτοπλοϊκή σύνδεση με τον Πειραιά, την Κρήτη, τη Ρόδο και άλλα νησιά της Δωδεκανήσου αλλά και με αυτά των Κυκλάδων. Ανεξάρτητα από την εξέλιξή της διαθέτει ήδη πλούσιο λαϊκό πολιτισμό διατηρώντας ως και τις μέρες μας τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις της. Συγκαταλέγει αξιοθέατα για κάθε μορφής τουρισμό, τα οποία αποτελούν πόλο έλξης για τη μεγάλο αριθμό επισκεπτών της. Τέτοια είναι τα Ιστορικά ή τα Θρησκευτικά Μνημεία, τα Μουσεία, οι Εκθέσεις, οι Βιβλιοθήκες αλλά και τα ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά που παρουσιάζει τόσο η νέα, όσο και η παλιά πρωτεύουσα (Απέρι) του νησιού αλλά και ο παραδοσιακός οικισμός Όλυμπος. Πέρα από τα προαναφερθέντα το νησί διαθέτει έξοχα παραδοσιακά προϊόντα, όπως είναι τα γεωργικά, οι ιδιαίζουσες γαστρονομικές συνταγές π.χ. κολοκυθουπούλια ή τα ζιμπιλια γεμιστά με σταφίδες. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται επιπλέον στα είδη λαϊκής τέχνης όπως είναι τα υφαντά και η Καρπάθικη λύρα.

Λίγο πριν την κατακλείδα της εργασίας αυτής και μετά την παρουσίαση της πρώτης τουριστικής αφίσας της Καρπάθου υπογραμμίζεται η διεξαγωγή των Πρώτων Διεθνών Αγώνων Ταχύτητας Ιστιοσανίδας στην Κάρπαθο, όπου έλαβαν χώρα στις 23 Αυγούστου του έτους 2006. Οι καιρικές συνθήκες που επικρατούν στο νησί κατά την καλοκαιρινή περίοδο και ιδιαίτερα τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο συνδυάζουν ταχύτητα ανέμου 6 ως 8 Beaufort, θερμοκρασία 30 °C και θάλασσα χωρίς κυματισμό. Οι συνθήκες αυτές οδήγησαν τον Διεθνή Σύνδεσμο Ταχύτητας Ιστιοσανίδας να επιλέξει την Κάρπαθο για την οργάνωση του διαγωνισμού. Τα χαρακτηριστικά αυτά που κατέστησαν την Κάρπαθο το αποτέλεσμα της επιλογής αυτής προσδιορίζουν το ρόλο της και σε ένα ακόμα είδος τουρισμού.

Πριν τα συμπεράσματα της δεδομένης μελέτης παρουσιάζονται οι ενδιαφέρουσες απαντήσεις ενός Ιδιοκτήτη Τουριστικού Πρακτορείου ο οποίος κλήθηκε να αποσαφηνίσει ερωτήματα που αφορούν την «Επίδραση της Οικονομικής Κρίσης στον Τουρισμό», τα «Χαρακτηριστικά των Επιλεγμένων Τουριστικών Πακέτων», τις «Επιλογές Διακοπών των Ελλήνων» αλλά και την «Τουριστική Κίνηση της Καρπάθου».

Με βάση όλα τα προαναφερθέντα στοιχεία, την εκτενή αναφορά στα χαρακτηριστικά της Καρπάθου αλλά και την διεξοδική ανάλυση του φαινομένου του Τουρισμού στο τέλος παρατίθενται τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας, η οποία αφορά στον «Πολιτιστικό Τουρισμό της Καρπάθου». Συμπερασματικά, καθώς η Κάρπαθος κρατάει ζωντανές τις παραδόσεις και την αυθεντικότητα της καθίσταται ιδανική επιλογή για εκείνους που θέλουν να γνωρίσουν την παράδοση των τόπων που επισκέπτονται στις διακοπές τους.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τις τελευταίες δεκαετίες, η ανάπτυξη του Πολιτιστικού Τουρισμού έχει διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην αναδιάρθρωση των τοπικών οικονομικών συστημάτων πολλών χωρών παγκοσμίως. Ένας ολοένα αυξανόμενος αριθμός επισκεπτών γίνονται ταξιδιώτες ειδικών ενδιαφερόντων που περιλαμβάνουν τις τέχνες, την πολιτιστική κληρονομιά και άλλες πολιτιστικές δραστηριότητες, οι οποίες συγκαταλέγονται ανάμεσα στις πέντε κορυφαίες αιτίες για να ταξιδέψουν. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι πολιτιστικό τουρισμό έχουμε όταν ο επισκέπτης θέλει να κατανοήσει και να εκτιμήσει τον βασικό χαρακτήρα ενός τόπου και τον πολιτισμό του ως σύνολο, περιλαμβάνοντας, την ιστορία και την αρχαιολογία, τον λαό και τον τρόπο ζωής του, την πολιτιστική εξέλιξη, τις τέχνες και την αρχιτεκτονική, το φαγητό, το κρασί και την τοπική παραγωγή, την κοινωνική, οικονομική και πολιτική δομή, τη μορφολογία της περιοχής, και τέλος τα διάφορα φεστιβάλ και τις εκδηλώσεις. Ο πολιτισμικός τουρισμός, υποδηλώνει την ανάγκη αναζήτησης του τρόπου ζωής των ανθρώπων, τόσο στο παρόν όσο και στο παρελθόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο τουρισμός είναι σύνθετο, πολύπλευρο και πολύπλοκο κοινωνικοοικονομικό φαινόμενο με ποικίλες διαστάσεις, που – πέραν της οικονομικής – εκδηλώνονται ως σύνολο επιδράσεων οι οποίες παρουσιάζονται πριν, κατά τη διάρκεια και μετά από ένα βραχύχρονο ή μακρόχρονο ταξίδι παναψυχής και ασκεί ψυχολογικές, κοινωνικές, οικολογικές και πολιτικές επιρροές, τόσο στον ίδιο τον ταξιδιώτη, όσο και στους κατοίκους του τόπου ή των τόπων επισκέψεων.

Ο τουρισμός αποτελεί μια γιγάντια παγκόσμια επιχείρηση που την συναπαρτίζουν εκατοντάδες επιχειρήσεις, ορισμένες είναι τεράστιες και οι περισσότερες μικρές, συμπεριλαμβανομένων των αερογραμμών, των θαλάσσιων οδών, των σιδηροδρόμων, των εταιρειών οδικών μεταφορών, των εταιρειών ενοικίασης αυτοκινήτων, των καταλυμάτων, των εστιατορίων, μηδέ εξαιρουμένων των κατασκηνωτικών χώρων, των επισιτιστικών καταστημάτων και των βενζινάδικων.

Ο τουρισμός είναι «παγκόσμιος θεσμός» που διέπεται από εκατομμύρια αλληλεπιδράσεων, έχει ιστορία, και προσδιορίζεται ως «γνωστικό αντικείμενο» μιας κοινωνίας ανθρώπων που νιώθουν μέλη αυτού του θεσμού, τους τουρίστες – ταξιδιώτες.

Ο ρόλος του τουρισμού στην οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική ανάπτυξη ή μεγέθυνση αποτέλεσε πάντα αντικείμενο διχασμένης κριτικής. Υποστηρίχθηκαν στο παρελθόν και εξακολουθούν να υποστηρίζονται σήμερα ακόμα, διαφορετικές απόψεις για τον τουρισμό και τις δυνατότητες που προσφέρει αυτός σαν κλάδος παραγωγικής δραστηριότητας, στη γενικότερη προσπάθεια ανάπτυξης ή μεγέθυνσης ενός κράτους ή έστω και μιας περιοχής του μόνο, πλην όμως οι απόψεις αυτές δεν παίρνουν ποτέ διαστάσεις ακραίων θέσεων¹.

Οι υπέρμαχοι του τουρισμού υποστηρίζουν την άποψη ότι αυτός συμβάλλει αποφασιστικά στην αύξηση του εθνικού εισοδήματος, δημιουργεί ευκαιρίες

¹Visit Greece: The Official Website of the Greek Tourism Organisation, (2011), *Greece*, διαθέσιμο σε www.gnto.gr/portal/site/eot

απασχόλησης, περιορίζει το άνοιγμα του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών, ενισχύει οικονομικά την περιφέρεια, εντείνει την επιχειρηματική δραστηριότητα αυτών που προσφέρουν τουριστικά αγαθά για την ικανοποίηση τουριστικών αναγκών των ανθρώπων, περιορίζει την εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση κ.τ.λ.

Αντίθετα οι πολέμιοι του τουρισμού υποστηρίζουν την άποψη ότι αυτός αποπροσανατολίζει τις επενδύσεις από τους παραγωγικούς κλάδους της οικονομίας, ευαισθητοποιεί επικίνδυνα την εθνική οικονομία, εξαιτίας της μεγάλης ανταγωνιστικότητας που αναπτύσσεται στην αγορά, χαλαρώνει τα ήθη, εξαφανίζει τα έθιμα κ.τ.λ.

Η οικονομική σημασία του τουρισμού στη σύγχρονη εποχή έχει γενικά αναγνωριστεί σε όλα τα κράτη, ακόμα και σε εκείνα που θεωρούνται ότι είναι αναπτυσσόμενα και που για τους ίδιους ή διαφορετικούς λόγους δεν έχουν καταφέρει ακόμα να διακόψουν το φαύλο κύκλο της φτώχειας και της μιζέριας που τα μαστίζει. Επιπλέον έχει έμπρακτα διαπιστωθεί ότι ο τουρισμός, σαν δυναμικός κλάδος παραγωγικής δραστηριότητας, μπορεί κάτω από προϋποθέσεις να συμβάλλει θετικά στη διαμόρφωση του εθνικού εισοδήματος, των ατομικών εισοδημάτων, των δημοσίων, δημοτικών και κοινωνικών εσόδων, του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών, καθώς επίσης και στη μείωση της ανεργίας και της υποαπασχόλησης.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι στην ανάπτυξη του τουρισμού καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισε η εξέλιξη των μεταφορικών μέσων και κυρίως η «λαιοποίηση» τους και αυτό γιατί πέρα από τα στοιχεία της μαζικότητας και ομαδικότητας προστέθηκε σε αυτόν και το στοιχείο της υπερεθνικότητας. Τα τρία αυτά στοιχεία μαζί αποτελούν τα βασικά συστατικά στοιχεία του σύγχρονου τουρισμού και παράλληλα διαγράφουν έντονα τη φυσιογνωμία του. Εκτός όμως από την αποφασιστικής σημασίας συμβολή της εξέλιξης των μεταφορικών μέσων στην τουριστική ανάπτυξη, καθοριστικό ρόλο προς την κατεύθυνση αυτή διαδραμάτισαν και άλλοι παράγοντες, όπως είναι για παράδειγμα η αύξηση του κατά κεφαλήν εθνικού εισοδήματος και πλούτου, η βελτίωση των συνθηκών εργασίας και όρων αμοιβής των εργαζομένων, η εξασφάλιση κοινωνικών παροχών στις οικονομικά ασθενέστερες τάξεις, η απλούστευση των διατυπώσεων στις μετακινήσεις των ανθρώπων από χώρα σε χώρα,

η ανάπτυξη των τουριστικών επιχειρήσεων, η διεθνοποίηση της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας κ.τ.λ².

Το 1950, που συστάθηκε ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, ο αριθμός των ξένων επισκεπτών που έφθασε στη χώρα μας με κάθε μέσο, ήταν 37.487, ενώ το συνάλλαγμα που εισπράχθηκε από την όλη δραστηριότητα του τουρισμού στην ίδια περίοδο έφθασε τα 4.700.000 \$ ΗΠΑ.

Το ξενοδοχειακό δυναμικό της χώρας αποτελείτο από 1.582 μονάδες με 42.871 κλίνες, κάθε λειτουργικής μορφής και κατηγορίας. Η εξέλιξη της τουριστικής κίνησης και προσφοράς που έκτοτε παρατηρήθηκε, αποδεικνύει ότι ο τουρισμός αποτελεί πλέον ουσιαστικό κλάδο της εθνικής οικονομίας με μεγάλες δυνατότητες για παραπέρα ανάπτυξη.

1.1. ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο Τουρισμός είναι το σύνολο των δραστηριοτήτων που συνδέονται με την μετακίνηση και παραμονή των ατόμων σε μέρη εκτός του συνηθισμένου περιβάλλοντός τους, για ικανό διάστημα, συνήθως μικρότερο του έτους. Οι λόγοι των τουριστικών μετακινήσεων περιλαμβάνουν την αναψυχή, την εργασία, την εκτόνωση από την καθημερινή πίεση στην εργασία, τη βελτίωση του μέσου εισοδήματος και την ανάγκη κατανάλωσής του, τη βελτίωση των εγκαταστάσεων υποδοχής τουριστών, κλπ.

Με βάση τα παραπάνω λοιπόν, θα μπορούσαμε να ορίσουμε τον τουρισμό, ως εξής: *«ο τουρισμός αποτελεί την προσωρινή μετακίνηση ανθρώπων σε τουριστικούς προορισμούς εκτός των τόπων της μόνιμης κατοικίας τους, την ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων στους τουριστικούς προορισμούς που επισκέπτονται και την χρησιμοποίηση των τουριστικών εγκαταστάσεων που έχουν δημιουργηθεί για την ικανοποίηση των αναγκών και επιθυμιών τους κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο».*

Κατά συνέπεια, ο τουρισμός θα μπορούσε να οριστεί σαν το σύνολο των φαινομένων και σχέσεων που προκύπτουν από την συνεργασία τουριστικών

² Visit Greece: The Official Website of the Greek Tourism Organisation, (2011), *οπ. παρ.*

επιχειρήσεων, τόπων φιλοξενίας και διοικήσεων τόπων φιλοξενίας, στη διαδικασία προσέλκυσης, υποδοχής και φιλοξενίας επισκεπτών, δηλαδή των τουριστών και εκδρομέων. Με μια πρώτη ταξινόμηση και συνοψίζοντας τα παραπάνω, διακρίνουμε πέντε χαρακτηριστικά του τουρισμού, γενικά³:

- Ο τουρισμός είναι αποτέλεσμα της ατομικής ή ομαδικής μετακίνησης των ανθρώπων και η διαμονή τους σε διάφορους τουριστικούς προορισμούς με σκοπό την ικανοποίηση των αναγκών και επιθυμιών τους
- Οι διάφορες μορφές τουρισμού, περιλαμβάνουν δυο βασικά στοιχεία, δηλαδή, το ταξίδι και τη διαμονή στον τουριστικό προορισμό.
- Το ταξίδι και η διαμονή λαμβάνουν χώρα εκτός του τόπου της μόνιμης διαμονής των ανθρώπων.
- Η μετακίνηση και διαμονή έχουν προσωρινό και βραχυχρόνιο χαρακτήρα.
- Οι άνθρωποι επισκέπτονται διάφορους τουριστικούς προορισμούς για να γνωρίσουν νέους τόπους, διαφορετικές συνήθειες και διαφορετικές κουλτούρες.

Οι διάφορες μορφές τουρισμού διακρίνονται με βάση τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- Το σκοπό της επίσκεψης (π.χ. αναψυχή και ψυχαγωγία, διακοπές, πολιτιστικός τουρισμός, τουρισμός υγείας, επίσκεψη φίλων και συγγενών, επιχειρηματικό – επαγγελματικό, συμπεριλαμβανομένων των συνεδρίων και των συναντήσεων)
- Τη διάρκεια της παραμονής (σαββατοκύριακο, επαγγελματικό ταξίδι, καθώς και οι παραδοσιακές διακοπές με μεγαλύτερη διάρκεια)
- Το είδος του ταξιδιού (προορισμός εντός ή εκτός συνόρων)
- Το είδος του προορισμού (αγροτικός, αστικός, παράκτιος ή ορεινός)
- Την απόσταση που θα καλυφθεί (μικρό ή μεγάλο ταξίδι)
- Τη φύση των ιδίων των τουριστών (νέοι, οικογένειες, κλπ.)

³ Deuschl D. E., (2005), *Travel and Tourism Public Relations: An Introductory guide for Hospitality Managers*. Butterworth – Heinemann, 208 σελ.

Για πολλούς, οι διακοπές αντιμετωπίζονται πλέον ως αναγκαιότητα και όχι ως πολυτέλεια και η τάση αυτή φαίνεται ότι θα αυξάνει διαρκώς. Ο τομέας του τουρισμού θεωρείται γενικά ότι περιλαμβάνει έναν αριθμό διαφορετικών συστατικών μερών, και ιδιαίτερα:

- Τη διαμονή
- Τα αξιοθέατα
- Τους διοργανωτές των ταξιδιών και τους ενδιάμεσους

Τέλος, αν και η μεταφορά των επιβατών δεν αποτελεί μέρος του τομέα του τουρισμού, αποτελεί καθοριστικό παράγοντα, δεδομένου ότι διαδραματίζει έναν αποφασιστικό ρόλο στην υλοποίηση οποιασδήποτε τουριστικής δραστηριότητας.

Μέχρι τα τέλη περίπου της προηγούμενης δεκαετίας και πριν την ανάληψη και διεξαγωγή από τη χώρα μας των Ολυμπιακών Αγώνων, όταν μιλάγαμε για τον ελληνικό τουρισμό, είχαμε ακόμα στο μυαλό μας το τρίπτυχο, «ήλιος – άμμος – θάλασσα». Αυτή η θεώρηση του ελληνικού τουρισμού από όλους μας, αλλά περισσότερο από τους τουριστικούς επιχειρηματίες είχε προέλθει από τις εξής κυρίως αιτίες:

- Το μεγάλο ρεύμα τουριστών που ήρθε στη χώρα μας τις δεκαετίες του '70 και του '80 προερχόταν από τη Βόρεια Ευρώπη. Ήταν άνθρωποι που ανακάλυπταν τον ζεστό ήλιο και τη γαλάζια θάλασσα, δηλαδή αυτά που έλειπαν από τις χώρες τους.
- Η μακραίωνη πολιτιστική ιστορία της χώρας μας έχει αφήσει παντού τα ίχνη της. Δεν υπάρχει τόπος που να μην έχει κάτι σημαντικό να αναδείξει – από την προϊστορία μέχρι τον μεσαίωνα, καθώς και τον λαϊκό πολιτισμό των νεότερων χρόνων.
- Η ανάπτυξη του εσωτερικού τουρισμού, με την άνοδο του βιοτικού επιπέδου των Ελλήνων, προσανατολίστηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό σε στοιχεία όπως το μπάνιο στη θάλασσα, η ηλιοθεραπεία και το φαγητό (παράλληλα με την αυθαίρετη δόμηση των «εξοχικών» και την καταστροφή ή μόλυνση του περιβάλλοντος).

Τα παραπάνω, και ιδιαίτερα μετά την ανάληψη και διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων από τη χώρα μας, αναθεωρήθηκαν, αφού έγινε κοινή συνείδηση σε όλους μας, ότι ο τουρισμός, με τα σημερινά του μεγέθη, αποτελεί ένα παγκόσμιο φαινόμενο που έχει ευεργετικά αποτελέσματα σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και περιβαλλοντικό επίπεδο.

Από πλευράς οικονομικού μεγέθους, ο τουρισμός αποτελεί, ειδικά για την χώρα μας την πιο συναλλαγματοφόρο πηγή. Το τουριστικό συνάλλαγμα που κάθε χρόνο εισρέει στην Ελλάδα καλύπτει ένα μεγάλο μέρος του παθητικού μας εμπορικού ισοζυγίου.

Όπως έδειξαν οι κ.κ. Πατσουράτης και Αναστασόπουλος⁴ στην 5η Conference Tourism and Development για τη θέση του τουρισμού στην ελληνική οικονομία και τη διεθνή σκηνή, η συμβολή του τουρισμού ανήλθε το 2006 στο 15,1% του συνολικού ΑΕΠ. Επιπλέον, η χώρα μας κατέχει τη 15η θέση στην παγκόσμια κατάταξη τουριστικών προορισμών και το 2006, προσέλκυσε περισσότερους από 14 εκατομμύρια επισκέπτες, αριθμός που υπερβαίνει κατά 30% τον πληθυσμό της χώρας. Οι δυτικοευρωπαίοι εξακολουθούν να αποτελούν τη μεγάλη πλειονότητα των τουριστών που επισκέπτονται τη χώρα, αν και οι προσπάθειες που καταβάλλονται για την προσέλκυση περισσότερων επισκεπτών από διαφορετικά μέρη του κόσμου, έχουν συντελέσει στη συνεχή αύξηση του αριθμού των τουριστών από την Ασία, την Αμερική και την Ανατολική Ευρώπη .

Από κοινωνικής απόψεως, η ανάπτυξη του τουρισμού βοηθάει στο πρόβλημα της ανεργίας, εφόσον δημιουργεί θέσεις εργασίας εκεί που άλλοι οικονομικοί κλάδοι δεν είναι σε θέση να δημιουργήσουν. Επιφέρει δηλαδή σημαντικές αλλαγές στον τομέα απασχόλησης του εργατικού δυναμικού και βελτιώνει το επίπεδο διαβίωσης, με την αύξηση του εισοδήματος λόγω της πραγματοποίησης τουριστικών δαπανών από τους τουρίστες στους διάφορους προορισμούς.

Από πολιτιστικής απόψεως, οι ξένοι γνωρίζουν τους ντόπιους, μαθαίνουν τις συνήθειες τους, τα ήθη, τον πολιτισμό και την κουλτούρα τους. Αναπτύσσεται φιλία,

⁴ Πατσουράτης Β., Αναστασόπουλος Γ., (2006). *Στρατηγικές Κατευθύνσεις για Ανταγωνιστικές Τουριστικές Επενδύσεις στην Ελλάδα*. 5^ο Συνέδριο Τουρισμός και Ανάπτυξη, διαθέσιμο σε <http://www.seteconferences.gr/2007-speakers-presentations0.html>

αλληλοεκτίμηση, κατανόηση και συμπάθεια. Υπάρχει ανταλλαγή ιδεών και πνεύματος μεταξύ διάφορων λαών που έρχονται πιο κοντά και μειώνονται οι πολιτιστικές διαφορές. Επίσης, με το ενδιαφέρον που δείχνουν οι ξένοι προς την ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά των τουριστικών προορισμών και τον θαυμασμό τους για το τοπίο και την φύση, βοηθούν στη διαφύλαξη και την προστασία τους και διατηρούν το σεβασμό στην πολιτιστική κληρονομιά και τις παραδοσιακές αξίες⁵.

Όμως, όπως είναι φυσικό, η ανάπτυξη του τουρισμού δημιουργεί και σημαντικές δαπάνες για το κράτος και την τοπική αυτοδιοίκηση. Δαπάνες που έχουν σχέση με την κατασκευή έργων υποδομής αλλά και την συντήρησή τους, με οικονομικά επενδυτικά κίνητρα, με την τουριστική διαφήμιση και προβολή της χώρας και την προστασία των τουριστικών αρχαιολογικών τόπων και μνημείων. Η ελληνική κυβέρνηση, μέσα από θεσμούς όπως ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ), το Ελληνικό Κέντρο Επενδύσεων και τα Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα Α.Ε., εγκαθιδρύει πολιτικές και προγράμματα με στόχο την αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών και υποδομών, την προσέλκυση επενδυτών σε νέα επιχειρηματικά σχέδια και την ποικιλομορφία των τουριστικών προϊόντων, έτσι ώστε οι εναλλακτικές, υψηλής ποιότητας, μορφές τουρισμού να αποτελέσουν αναπόσπαστο τμήμα της εθνικής τουριστικής ταυτότητας.

Οι σημερινές αλλαγές και τάσεις

Έτσι, και σε συνάρτηση με την σύγχρονη, ευρείας κλίμακας, αναβάθμιση και βελτίωση των υποδομών, που συντελέστηκαν ενόψει των Ολυμπιακών Αγώνων, η Ελληνική Κυβέρνηση πρόσφερε κίνητρα για τουριστικές επενδύσεις, τα οποία κάλυψαν ένα μεγάλο εύρος περιοχών, κατηγοριών και αντικειμένων, με έμφαση στην ποιότητα και στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού⁶.

⁵ Holloway J.C., Robinson C. (2003), *Τουριστικό Μάρκετινγ.*, Εκδόσεις Κλειδάριθμος, 440 σελ.

⁶ Holloway J.C., Robinson C. (2003), *ο.π.παρ.*

Πολλοί επενδυτές ενθαρρύνθηκαν και επένδυσαν σε πολυτελή ξενοδοχεία και θέρετρα και σε εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως στον τουρισμό αθλητικών δραστηριοτήτων, τον οικοτουρισμό, τον επιχειρηματικό και συνεδριακό τουρισμό, τον ιαματικό τουρισμό, τη θαλασσοθεραπεία και το spa και σε συνδυασμούς αυτών.

Το εύκρατο κλίμα της Ελλάδας, που διαφέρει ωστόσο από περιοχή σε περιοχή, προσφέρεται για δραστηριότητες καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου. Την καλύτερη απόδειξη αποτελεί η ραγδαία αύξηση του ενδιαφέροντος για το τρέκινγκ και τα χειμερινά σπορ, τη γαστρονομία και την οινοπαραγωγή, ή τον φυσιολατρικό τουρισμό, καθώς και τις εναλλακτικές μορφές του ιαματικού τουρισμού (θαλασσοθεραπεία, spa, κλπ)⁷.

1.2 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Ο Τουρισμός συμβάλλει ιδιαίτερα στην ανάπτυξη της ευρωπαϊκής οικονομίας. Είναι ένας από τους ταχύτερα αναπτυσσόμενους κλάδους με ρυθμό ανάπτυξης που φθάνει το 5%, πολύ πάνω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο και με συνεχή ανοδική πορεία τα τελευταία 15 χρόνια, που κατά πάσα πιθανότητα θα συνεχιστεί και στο μέλλον. Το 2001, περίπου 2 εκατομμύρια επιχειρήσεις δραστηριοποιούνταν στον τουριστικό τομέα, απασχολώντας περίπου 8 εκατομμύρια εργαζομένους. Οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις επαναπροσδιορίζουν τη δομή της τουριστικής βιομηχανίας στην Ευρώπη καθώς και τους ταξιδιωτικούς προορισμούς.

Οι κοινωνικές εξελίξεις μεταβάλλουν τον τύπο των διακοπών που προτιμούν οι τουρίστες - σε γενικές γραμμές, μικρότερα σε διάρκεια αλλά πιο συχνά ταξίδια. Αυτή η τάση, σε συνδυασμό με τα τρομοκρατικά χτυπήματα στις ΗΠΑ -που κατέδειξαν πόσο εύθραυστη είναι η τουριστική βιομηχανία- οδηγεί τους τουρίστες να προτιμούν σχετικά κοντινούς προορισμούς. Αυτή η αλλαγή στις προτιμήσεις συνδυάζεται με τη μεγάλη ποικιλία που υπάρχει πλέον στα μέσα μεταφοράς για τις διακοπές, καθώς οι κρουαζιέρες, τα σιδηροδρομικά και αεροπορικά ταξίδια "σημείο-με-σημείο" έχουν αυξήσει σημαντικά τον επιβατικό τους όγκο. Επίσης, η νομισματική ένωση, που περικλείει ένα μεγάλο αριθμό ευρωπαϊκών χωρών,

⁷ Visit Greece: The Official Website of the Greek Tourism Organisation, (2011), *οπ. παρ.*

αναμένεται να ενισχύσει την ανάπτυξη του ευρωπαϊκού τουρισμού τα επόμενα χρόνια⁸.

Η Ευρώπη αποτελεί τον κορυφαίο τουριστικό προορισμό στον κόσμο, προσελκύνοντας περισσότερο από το 50% της σχετικής αγοράς. Ο αριθμός των αφίξεων είναι διπλάσιος από ό,τι στο μεγαλύτερο ανταγωνιστή της Γηραιάς ηπείρου, την Αμερική. Στην Ευρώπη βρίσκονται οι δύο κορυφαίοι προορισμοί στον κόσμο σε ό,τι αφορά τις αφίξεις, η Γαλλία και η Ισπανία. Από πλευράς εσόδων, η Ευρώπη κατέχει αξιοζήλευτη θέση, με τέσσερις από τους έξι κορυφαίους προορισμούς, και τζίρο πάνω από 100 δισεκατομμύρια ευρώ. Ιδιαίτερα σημαντικό επίσης για την ανάπτυξη του τουρισμού στην Ευρώπη είναι ότι περισσότεροι από το 60% των πολιτών της κάνουν διακοπές. Αξιοπρόσεκτη είναι και η αύξηση της τουριστική κίνησης στις χώρες του ευρωπαϊκού Νότου, με την Τουρκία να αποτελεί την πρωταθλήτρια (+12%) και να ακολουθείται από την Κροατία (+12%) και τη Σλοβενία (+11%).

Την τελευταία δεκαετία, 1995-2004, οι τουριστικές εισπράξεις από το εξωτερικό παρουσίασαν εντυπωσιακή άνοδο στην Ελλάδα, αφού αυξήθηκαν σωρευτικά κατά 134,4% πάνω από τον πληθωρισμό, έναντι 44% αντίστοιχης αύξησης της συνολικής εγχώριας οικονομικής δραστηριότητας (ή ΑΕΠ). Ως αποτέλεσμα, οι τουριστικές εισπράξεις από το εξωτερικό έφτασαν το 2004 στο 6,2% του ΑΕΠ από 3,5% το 1995, ενώ ο λόγος των εισπράξεων από ξένους τουρίστες στην Ελλάδα προς τα αντίστοιχα έξοδα των Ελλήνων τουριστών στο εξωτερικό αυξήθηκε από 3,1 το 1995 στο 4,5 το 2004. Οι κάτοικοι εξωτερικού ξοδεύουν στη χώρα μας υπέρ- τετραπλάσια ποσά από αυτά που ξοδεύουν οι κάτοικοι της Ελλάδας στο εξωτερικό.

Στοιχείο αισιοδοξίας για τη συνέχιση της δυναμικής πορείας του τουρισμού στη χώρα μας αποτελεί το γεγονός ότι ο τουρισμός είναι αγαθό πολυτελείας, που σημαίνει ότι όσο το παγκόσμιο βιοτικό επίπεδο αυξάνεται, οι τουριστικές δαπάνες αυξάνονται με ακόμα μεγαλύτερους ρυθμούς. Στη δεκαετία του 1980 οι εισπράξεις των χωρών της υφελίου από τον εισερχόμενο τουρισμό αποτελούσαν το 1% της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας και σήμερα, που το παγκόσμιο βιοτικό

⁸ Επιχειρείν, (2010), *Τουρισμός και Ευρωπαϊκή Οικονομία*, διαθέσιμο σε http://www.go-online.gr/ebusiness/specials/article.html?article_id=756

επίπεδο είναι πολύ υψηλότερο, αποτελούν το 1,5%. Στην Ελλάδα παρατηρείται το ίδιο φαινόμενο: Στοιχεία από την πρόσφατη Έρευνα Οικογενειακών

Προϋπολογισμών του 2004-5, τα οποία δημοσιεύονται για πρώτη φορά στο παρόν τεύχος, δείχνουν ότι για κάθε ποσοστιαία μονάδα αύξησης του συνολικού εισοδήματος των ελληνικών νοικοκυριών, οι δαπάνες τουρισμού-αναψυχής αυξάνονται πάνω από μία ποσοστιαία μονάδα, κατά 1,6%. Κατά συνέπεια, με τη διαρκή αύξηση του ελληνικού και του παγκόσμιου βιοτικού επιπέδου, ο εγχώριος και δυνητικά ο εισαγόμενος τουρισμός θα αποκτά όλο και μεγαλύτερο ειδικό βάρος στην ελληνική οικονομία.

Η συνέχιση της προηγούμενης δυναμικής πορείας των τουριστικών εισπράξεων δεν είναι, όμως, δεδομένη. Δεν αρκεί μόνον η εξωγενής αύξηση της παγκόσμιας ζήτησης για τουριστικές υπηρεσίες. Απαιτείται και η ανάλογη βελτίωση των προσφερόμενων τουριστικών υπηρεσιών εκ μέρους μας. Σήμερα, ο ανταγωνισμός από αναδυόμενους μεσογειακούς προορισμούς είναι έντονος, ιδιαίτερα σε επίπεδο τιμών. Ως αποτέλεσμα, το παγκόσμιο μερίδιο της Ελλάδας στις αφίξεις τουριστών έχει μειωθεί τα τελευταία δύο χρόνια, παρά την αίγλη που απέκτησε η χώρα μας λόγω των Ολυμπιακών Αγώνων και τα υπέρογκα έξοδα με τα οποία οι Αγώνες επιβάρυναν τον κρατικό προϋπολογισμό και που βελτίωσαν τις τουριστικές μας υποδομές.

Το παγκόσμιο μερίδιο στις αφίξεις μειώθηκε από 1,9% το 2003 πριν τους Ολυμπιακούς Αγώνες, σε 1,6% το 2005. Όμως, το μερίδιο στις εισπράξεις την ίδια περίοδο, από το 2003 στο 2005, έχει παραμείνει σταθερό, περίπου στο 2%, γεγονός που δείχνει ότι οι Αγώνες είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση της παροχής λιγότερων μεν, αλλά ποιοτικότερων τουριστικών υπηρεσιών. Άλλωστε, η αύξηση λίγο πριν τους Ολυμπιακούς Αγώνες του αριθμού των κλινών σε ξενοδοχειακές μονάδες 5 αστέρων ήταν μεγάλη. Μάλιστα το 2006, η θερινή τουριστική περίοδος για τα ξενοδοχεία 4 ή 5 αστέρων επιμηκύνθηκε και οι εισπράξεις αναμένονται ιδιαίτερα αυξημένες. Παραμένει να διαπιστωθεί αν η αύξηση αυτή είναι αποτέλεσμα της προσωρινούς

αδυναμίας των γειτόνων μας ή της δικής μας σταθερής βελτίωσης του τουριστικού προϊόντος μας⁹.

1.3 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Τα περιβαλλοντικά προβλήματα κυριαρχούν σήμερα στους προορισμούς της Μεσογείου που δέχονται μαζικό τουρισμό πολλοί από τους επισκέπτες τους στο τέλος των διακοπών τους στον τόπο που επέλεξαν με περιβαλλοντικά κριτήρια, διαπίστωσαν πως οι προσδοκίες τους είχαν διαψευσθεί από μια σειρά περιβαλλοντικών προβλημάτων, που έχουν να κάμουν με την κυκλοφοριακή συμφόρηση, το «στίβαγμα» των λουόμενων στις παραλίες, τις ελλείψεις νερού, τις διακοπές του ρεύματος, τους θορύβους, τα φαινόμενα της αισθητικής ρύπανσης, την καθαριότητα των ακτών, την ποιότητα του νερού κολύμβησης, τις ουρές στις θυρίδες των τραπεζών και των ταχυδρομίων, τις αλόγιστες επεμβάσεις στο τοπίο, τις αυθαίρετες δομήσεις και με τόσα άλλα.

Η πραγματικότητα αναίρεσε τις προσδοκίες τους και επιβεβαίωσε τη διατάραξη της σχέσης ισορροπίας μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος, ως αποτέλεσμα της υπερμεγέθυνσης της τουριστικής ανάπτυξης πέραν των ορίων της φέρουσας ικανότητας του τουριστικού τόπου. Η υπερμεγέθυνση και η φέρουσα ικανότητα είναι δύο έννοιες κλειδιά στη μελέτη των σχέσεων τουρισμού και περιβάλλοντος.

Πριν μερικά χρόνια οι μελετητές του τουριστικού φαινομένου ήταν υποχρεωμένοι να αποδείξουν ότι υπάρχουν δεσμοί ανάμεσα στον τουρισμό και το περιβάλλον. Σήμερα ύστερα από τη Διακήρυξη της Μαννίλας για τον Παγκόσμιο Τουρισμό (1980), τη Διάσκεψη του Ρίο για το Περιβάλλον (1992), την Agenda 21, που ενσωματώθηκε στη Συνθήκη του Μάαστριχτ και πρόσφατα τον Παγκόσμιο Κώδικα Δεοντολογίας για τον Τουρισμό (1999), όπου σε όλα αυτά τα κείμενα, τα οποία δεσμεύουν και την Ελλάδα, θεσπίζονται οι αρχές της 'βιώσιμης ανάπτυξης' και ταυτόχρονα η υποχρέωση της παγκόσμιας κοινότητας που εμπλέκεται με την τουριστική ανάπτυξη να προστατεύει το περιβάλλον, οι ασχολούμενοι με τον

⁹ Visit Greece: The Official Website of the Greek Tourism Organisation, (2011), *οπ. παρ.*

τουρισμό πολιτικοί και επιχειρηματίες του κλάδου αναγνωρίζουν ότι μια υγιής τουριστική βιομηχανία εξαρτάται από ένα υγιές περιβάλλον και συζητούν για τουριστική ανάπτυξη, που προωθεί μορφές «περιβαλλοντικά συνετού τουρισμού».

Έτσι κυβερνήσεις και επιχειρηματίες, προωθούν την ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού ή εναλλακτικών, συμβατών με το περιβάλλον, όπως είναι ο συνεδριακός, ο πολιτιστικός ο αθλητικός, ο οικολογικός, ο θρησκευτικός και άλλες μορφές σε μια προσπάθεια να αμβλύνουν τις επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού, να διευρύνουν την τουριστική περίοδο και να δημιουργήσουν νέα τουριστικά προϊόντα, που ανταποκρίνονται στην τουριστική ζήτηση και επηρεάζονται λιγότερο από τις διεθνείς συγκυρίες.

Οι ισορροπημένες σχέσεις τουριστικής ανάπτυξης και περιβάλλοντος πέρα από τις παραπάνω διακηρύξεις και τις άτυπες συμφωνίες, που δεσμεύουν και την Ελλάδα, εξασφαλίζονται και από ένα ευρύ νομικό πλαίσιο κανόνων, που ρυθμίζουν σε εθνικό επίπεδο τα θέματα του περιβάλλοντος σε όλες τις εκφάνσεις με επικέντρωση στο ιδιαίτερο κρίσιμο θέμα της προστασίας του. Ο θεμελιώδης νόμος το Σύνταγμα στο άρθρο 24 αναφέρει ότι η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του κράτους, το οποίο πρέπει να παίρνει τα αναγκαία προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα.

Ειδική μνεία γίνεται για την προστασία των δασών, για τα μνημεία, τις παραδοσιακές περιοχές, τα θέματα της χωροταξίας και της πολεοδομίας. Για την εφαρμογή της συνταγματικής αυτής επιταγής έχουν εκδοθεί ειδικοί νόμοι, όπως ο νόμος για την προστασία του περιβάλλοντος (Ν. 1650/86)¹⁰, ο νόμος για την προστασία των δασών και δασικών εκτάσεων (Ν. 998/79)¹¹, ο οικιστικός νόμος (Ν. 1337/83)¹² περί αιγιαλού και παραλίας (Ν. 1540/30)¹³ και ο αρχαιολογικός νόμος (Ν.

¹⁰ Νόμος Ν.1650/86 «Για την Προστασία του Περιβάλλοντος», ΦΕΚ Α' 160.

¹¹ Νόμος Ν.999/79 «Περί Προστασία Δασών και των Δασικών Εν Γενει Εκτάσεων της Χώρας», ΦΕΚ Α' 289.

¹² Νόμος Ν. 1337/83 «Επέκταση των Πολεοδομικών Σχεδίων, Οικιστική Ανάπτυξη και Σχετικές Ρυθμίσεις», ΦΕΚ Α' 33.

¹³ Νόμος Ν. 1540/30 «Περί Αιγιαλού και Παραλίας», ΦΕΚ Α' 75.

5351/32¹⁴ και Ν. 1469/50)¹⁵, που βρίσκονται στο στάδιο της αναθεώρησης με νομοσχέδια που κατατέθηκαν στη Βουλή, ο νόμος για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος (Π.Δ. 55/98)¹⁶, ο νόμος για τον χωροταξικό σχεδιασμό και την αιεφόρο ανάπτυξη (Ν. 2742/99)¹⁷ και άλλοι. Το νομικό αυτό πλαίσιο συμπληρώνεται και από το πρωτογενές δίκαιο των καταστατικών Συνθηκών της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και από το παράγωγο δίκαιο των κοινοτικών οδηγιών που ρυθμίζουν τα θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και τις πολιτικές και δράσεις για την προώθηση της αιεφόρου ανάπτυξης.

Όλο το νομικό αυτό πλέγμα καλύπτει και τον τουρισμό στον βαθμό που οι τουριστικές δραστηριότητες σχετίζονται με το περιβάλλον. Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι υπάρχουν και ειδικές ρυθμίσεις που αναφέρονται αποκλειστικά στις τουριστικές δραστηριότητες, όπως οι εγκρίσεις περιβαλλοντικών όρων για την ίδρυση τουριστικών εγκαταστάσεων, οι εγκρίσεις χωροθέτησης των τουριστικών δραστηριοτήτων οι άδειες λειτουργίας καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος τα συστήματα βιολογικού καθαρισμού και διάθεσης στέρεων αποβλήτων των ξενοδοχείων, οι όροι πυρασφάλειας των τουριστικών εγκαταστάσεων κ.τ.λ. Πάντως εκείνο που διαπιστώνει κανείς είναι ότι ενώ το υφιστάμενο νομικό καθεστώς παρέχει την δυνατότητα ρύθμισης των σχέσεων τουρισμού και περιβάλλοντος προς την κατεύθυνση μιας βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, η κατάσταση είναι εκτός ελέγχου γιατί σε μεγάλο βαθμό δεν εφαρμόζονται οι νόμοι τόσο σε επίπεδο πρόληψης όσο και σε επίπεδο καταστολής¹⁸.

¹⁴ Νόμος Ν. 5351/32 «Περί Αρχαιοτήτων», ΦΕΚ Α' 32.

¹⁵ Νόμος Ν. 1469/50 «Περί Προστασία Ειδικής Κατηγορίας Οικοδομημάτων και Έργων Τέχνης Μεταγενέστερων του 1830», ΦΕΚ Α' 169.

¹⁶ Προεδρικό Διάταγμα Π.Δ. 55/98 «Προστασία του Θαλάσσιου Περιβάλλοντος», ΦΕΚ Α' 58.

¹⁷ Νόμος Ν. 2742/99 «Χωροταξικός Σχεδιασμός και Αιεφόρος Ανάπτυξη και Άλλες Διατάξεις», ΦΕΚ Α' 207

¹⁸ Χρήστου Ε., (2005), *Ξενοδοχειακό Μάρκετινγκ Στρατηγικός Σχεδιασμός και Εφαρμογές*. ΤΕΙ Θεσσαλονίκης Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας: Τμήμα Τουριστικών Υπηρεσιών.

1.4 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.

Ως σήμερα ο τουρισμός αναπτύχθηκε έχοντας ως βάση το μοντέλο του μαζικού τουρισμού. Αυτό το είδος τουριστικής ανάπτυξης έχει οδηγήσει σε κορεσμό, σε χαμηλής ποιότητας προσφερόμενες υπηρεσίες, σε αλλοίωση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος, σε οικιστική υποβάθμιση μέσα από αλόγιστη εκμετάλλευση και «αξιοποίηση», με αποτέλεσμα την σταδιακή απαξίωσή τους.

Με 1.300.000 κλίνες, 55 εκατ. διανυκτερεύσεις, 15 εκατ. τουρίστες τον χρόνο έχουμε ξεπεράσει σε «τουριστική πυκνότητα» (αριθμός τουριστών σε σχέση με την επιφάνεια της χώρας κ.α.) κι αυτήν την Ισπανία ή την Ιταλία. Έχουμε διπλάσιο αριθμό κλινών από την Ιταλία, τριπλάσιο από την Πορτογαλία και δεκαπλάσιο από την Τουρκία. Ωστόσο συνεχίζουμε να χτίζουμε. Η τουριστική βιομηχανία συνεχίζει να καταβροχθίζει ανεξέλεγκτα το φυσικό περιβάλλον. Η αειφόρος τουριστική ανάπτυξη- έχει αποδειχθεί στην πράξη- είναι στη χώρα μας άγνωστη έννοια και ανύπαρκτη προοπτική. (Καθημερινή 23/3/07 Αειφόρος...αρπαχτή)

Χρόνο με το χρόνο, καθίσταται προφανής η ανάγκη για αλλαγή της ταυτότητας του τουριστικού προϊόντος και το πέρασμα από την μαζικότητα, σε πιο ειδικές μορφές, με επίκεντρο τον άνθρωπο και την μικρή ομάδα, με πολιτιστική και οικολογική διάσταση.

Οι διατηρητέοι και παραδοσιακοί οικισμοί αποτελούν το κατάλληλο περιβάλλον για να αναπτυχθεί το νέο μοντέλο του εναλλακτικού τουρισμού, παράλληλα με την διατήρηση των παραδοσιακών χρήσεων, ασχολιών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων.

Η ήπια αυτή μορφή στηρίζει και αναδεικνύει τα τοπικά προϊόντα και την τοπική παράδοση. Αποτελεί ευκαιρία για βιώσιμη επένδυση και αναπτυξιακή τροχιά, αλλά ταυτόχρονα και εναλλακτικό τρόπο και στάση ζωής. Με επίκεντρο το αγροτουριστικό κατάλυμα η τον παραδοσιακό ξενώνα ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να γνωρίσει και να γευθεί τοπικά παραδοσιακά προϊόντα, να βιώσει ήθη και έθιμα, να αποκτήσει μια άλλη σχέση πιο ουσιαστική με τους ανθρώπους, τον οικισμό και το φυσικό περιβάλλον.

Από την άλλη πλευρά η εναλλακτική τουριστική επιχείρηση αποτελεί αφετηρία μιας αλυσίδας παράπλευρων δράσεων που ενεργοποιεί συνολικά την τοπική οικονομία και παραγωγή με θετικά αποτελέσματα. Είναι όμως πια επιτακτική ανάγκη για συντονισμό, οργάνωση, προγραμματισμό και ένταξη σε ένα ευρύτερο συνολικά πλαίσιο και σχεδιασμό με όλους τους ενδιαφερόμενους και εμπλεκόμενους φορείς, για να αποκτήσει αυτή η προσπάθεια συγκεκριμένο όραμα και στόχο για σταθερή και βιώσιμη ανάπτυξη.

Η επίτευξη της βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης σε μια περιοχή με εξαιρετικής σημασίας φυσικό και πολιτισμικό πλούτο, απαιτεί στρατηγικό σχεδιασμό με γνώμονα την αρχή της προφύλαξης, ο οποίος οφείλει να λάβει υπ όψη του τις διεθνείς συμβάσεις, τις Ευρωπαϊκές Οδηγίες και το εθνικό δίκαιο¹⁹.

Αυτές οι αρχές και οι συμβάσεις δεν αποτελούν εμπόδιο αλλά εφόδιο για το μέλλον. Για να συμβεί όμως κάτι τέτοιο οι σχεδιασμοί θα πρέπει να προηγούνται και όχι να έπονται των σχεδιασμών των επενδυτών. Οι όροι και οι προϋποθέσεις υλοποίησης επενδυτικών σχεδίων είναι αναγκαίο να προκαθορίζονται και με βάση αυτές τις προϋποθέσεις να κρίνονται τα επενδυτικά σχέδια μικρών η μεγάλων επενδυτών. Κάθε περιοχή χαρακτηρίζεται από τους ανθρώπους που την κατοικούν, τις επαγγελματικές τους δραστηριότητες, τα προϊόντα που παράγουν, τις τοπικές συνθήκες, καθώς και από την ιστορία της που αποτυπώνεται στο φυσικό της περιβάλλον. Από το πνεύμα του τόπου που την κάνει ξεχωριστή.

Μοναδική αποδεκτή ανάπτυξη είναι η ισόρροπη και ήπια αγροτική και τουριστική ανάπτυξη που σέβεται την ταυτότητα του τόπου. Αυτή την ταυτότητα αναζητεί ο «ποιοτικός» τουρίστας και επισκέπτης και δεν μπορεί να την ανταγωνιστεί κανείς, σε αντίθεση με τις μεγάλες τουριστικές επενδύσεις που είναι εκτεθειμένες στον διεθνή ανταγωνισμό. Οι τοπικές κοινωνίες να αναπτύξουν ήπιες δραστηριότητες με τις δικές τους δυνάμεις που να σέβονται την φυσιογνωμία και τους φυσικούς πόρους του τόπου μας και να εξασφαλίζουν επάρκεια στις επόμενες γενιές. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει συνεισφέρει σημαντικά στην ανάπτυξη του κοινοτικού

¹⁹ Χρήστου Ε., (2005), *οπ. παρ.*

τουρισμού και σε αρκετές περιπτώσεις έχει δώσει την ώθηση για τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων.

- Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ζήτησε τη λήψη μέτρων κατά ταξιδιωτικών πρακτορείων, αεροπορικών εταιρειών και αλυσίδων ξενοδοχείων που ενθαρρύνουν τον σεξουαλικό τουρισμό (ψήφισμα της 6ης Νοεμβρίου 1997 σχετικά με την ανακοίνωση της Επιτροπής για την καταπολέμηση του παιδεραστικού σεξουαλικού τουρισμού). Στο ψήφισμά του της 30ής Μαρτίου 2000 για το ίδιο θέμα, το Κοινοβούλιο ζήτησε από τα κράτη μέλη να θεσπίσουν καθολικά δεσμευτικούς νόμους με εξωεδαφική ισχύ προκειμένου να καταστεί δυνατή η ποινική δίωξη και η τιμωρία ανθρώπων που διαπράττουν στο εξωτερικό αδικήματα που σχετίζονται με τη σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών.
- Επιπλέον, το Κοινοβούλιο πρότεινε το συντονισμό των κοινοτικών πολιτικών για την προώθηση της απασχόλησης στον τουριστικό κλάδο με εθνικές πολιτικές απασχόλησης, καθώς και για τη βελτίωση των προτύπων ποιότητας και ασφάλειας στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού τουριστικού κλάδου (ψήφισμα για τον τουρισμό και την απασχόληση της 18ης Φεβρουαρίου 2000)
- Στο ψήφισμά του για το μέλλον του ευρωπαϊκού τουρισμού της 14ης Μαΐου 2002, το Κοινοβούλιο υπογράμμισε την ανάγκη για μια ολοκληρωμένη προσέγγιση σε όλα τα πολιτικά μέτρα που έχουν αντίκτυπο στον τουρισμό. Κάλεσε σχετικά όλες τις αρμόδιες γενικές διευθύνσεις της Επιτροπής (μεταφορών, περιφερειακής πολιτικής, απασχόλησης, περιβάλλοντος, κοινωνικής πολιτικής, προστασίας των καταναλωτών, παιδείας και πολιτισμού) να εργαστούν προς την κατεύθυνση της εναρμόνισης των μέχρι τότε κατακερματισμένων μέτρων και προς την κατεύθυνση της ολοκλήρωσης όλων των κοινοτικών προγραμμάτων που αποσκοπούν στη διασφάλιση της βιώσιμης ανάπτυξης του τομέα αυτού.
- Στο ψήφισμά του σχετικά με τον τουρισμό και την ανάπτυξη της 8ης Σεπτεμβρίου 2005, το Κοινοβούλιο τόνισε την ανάγκη επανεπένδυσης των κερδών που αποφέρει ο τουρισμός στην τοπική ανάπτυξη. Ζήτησε όλες οι ευρωπαϊκές επενδύσεις στον τουρισμό σε αναπτυσσόμενες χώρες να υπόκεινται στους ίδιους κανονισμούς που ισχύουν για την παροχή βοήθειας στην επικράτεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ώστε οι επενδύσεις οι οποίες θα

έχουν καταφανώς αρνητικό αντίκτυπο στο περιβάλλον, στα δικαιώματα του ανθρώπου, στα βασικά πρότυπα εργασίας που έχει θεσπίσει η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, στον τρόπο ζωής αυτοχθόνων κοινοτήτων ή στην πολιτιστική κληρονομιά της χώρας προορισμού, να μην λαμβάνουν στήριξη. Επιπλέον, το Κοινοβούλιο πρότεινε την καθιέρωση ενός πιστοποιημένου Ευρωπαϊκού σήματος θεμιτού εμπορίου για τον τουρισμό για την προαγωγή προτύπων δεοντολογίας στον τουρισμό.

- Παρομοίως, στις 8 Σεπτεμβρίου 2005, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε ένα ψήφισμα σχετικά με τις νέες προοπτικές και προκλήσεις για την αειφορία του ευρωπαϊκού τουρισμού, αποτελούμενο από 70 παραγράφους. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο περιέγραψε τη θέση και τα αιτήματά του για τις διάφορες πτυχές μιας τουριστικής πολιτικής της ΕΕ. Οι πτυχές αυτές περιλαμβάνουν: α) την ανταγωνιστικότητα και την ποιότητα των υπηρεσιών, β) την ασφάλεια στον τουρισμό, γ) νέες πρωτοβουλίες αειφόρου τουρισμού, δ) την ενημέρωση και την προώθηση του ευρωπαϊκού τουρισμού, ε) τον τουρισμό και τις μεταφορές, στ) την προαγωγή του τουρισμού σε κοινοτικό επίπεδο, και ζ) το συντονισμό των κανονισμών.

Στο ψήφισμά του της 29ης Νοεμβρίου 2007 σχετικά με την ανανεωμένη πολιτική της ΕΕ για τον τουρισμό: για ισχυρότερη σύμπραξη υπέρ του ευρωπαϊκού τουρισμού, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, μεταξύ άλλων, αναφέρθηκε στις επιπτώσεις της πολιτικής των θεωρήσεων στον τουρισμό. Επισήμανε την ανάγκη απλοποίησης των διαδικασιών αίτησης χορήγησης θεώρησης και μείωσης του κόστους των τουριστικών θεωρήσεων για την είσοδο σε οποιοδήποτε κράτος μέλος. Κάλεσε τα κράτη μέλη που είναι συμβαλλόμενα μέρη της συμφωνίας του Σένγκεν να ιδρύσουν κοινά προξενικά γραφεία για την έκδοση θεωρήσεων σε αιτούντες από τρίτες χώρες, να διασφαλίσουν ότι αυτά τα γραφεία ακολουθούν τις ίδιες μεθόδους εργασίας και εφαρμόζουν τα ίδια κριτήρια για τη χορήγηση θεώρησης και να βελτιώσουν τους τρόπους ανταπόκρισης προς τους αιτούντες θεώρηση. Επιπλέον, υποστήριξε τη μεγαλύτερη εναρμόνιση των προτύπων ποιότητας για τα τουριστικά καταλύματα στην Ευρώπη, καθώς και την περαιτέρω ανάπτυξη προγραμμάτων διαχείρισης ποιότητας στον εν λόγω τομέα

Ο Τουρισμός αλλά και η εθνική μας οικονομία σήμερα διέρχεται μία ενδιαφέρουσα καμπή και έχουμε εισέλθει σε μία κρίσιμη περίοδο μετά από μία δεκαετία προσπάθειας συνεχούς μεγέθυνσης και τελικής ενσωμάτωσης στην ευρωζώνη²⁰:

- Συνειδητοποιείται ότι ο τουρισμός αποτελεί και εξελίσσεται πλέον σε βασικό πυλώνα της εθνικής μας οικονομίας από περιστασιακός αρωγός αυτής
- Συνειδητοποιείται ότι όντας πλέον στην ευρωζώνη η ανταγωνιστικότητα αναδεικνύεται σαν πρώτη προτεραιότητας στόχος.
- Στην νέα τουριστική εποχή που εισερχόμαστε και λόγω των γεγονότων της 11^{ης} Σεπτεμβρίου ο ανταγωνισμός εντείνεται στην λεκάνη της Μεσογείου ενώ η Ευρώπη έστω και διατηρώντας συντριπτικά μερίδια της αγοράς ως τουριστικός προορισμός φθίνει σταδιακά έναντι άλλων προορισμών (ενδιαφέρουσα ευκαιρία κοινοτικής πολιτικής).

Όταν συζητούμε για τουριστική στρατηγική πολιτικές και ανάπτυξη πρέπει να έχουμε συνείδηση ότι ευρισκόμεθα στο κέντρο του παραπάνω αστερισμού.

Όταν συζητούμε για τουριστική ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα θα πρέπει κατ'αρχήν να συμφωνήσουμε ότι αυτή οφείλει να είναι μία σύμμετρη και περιφερειακά αποκεντρωμένη διαδικασία, με συνολική διάρθρωση και συνοχή.

Έχει ιδιαίτερη σημασία ο χαρακτηρισμός της σύμμετρης διαδικασίας δεδομένου ότι οφείλει να αφορά τόσο στην τουριστική προσφορά όσο και στην τουριστική ζήτηση. Είναι αναγκαίο η ανάπτυξη της τουριστικής προσφοράς, να είναι συντονισμένη με την

²⁰ Wilcox D. L., Ault P. H., Agee W. K., (2004), *Δημόσιες Σχέσεις: Στρατηγικές και Τεχνικές*, Εκδόσεις Έλλην, 824 σελ.

ανάπτυξη της ζήτησης, δηλαδή της προβολής και της εισόδου στις αγορές της διαθέσιμης ή και εξελισσόμενης προσφοράς. Όπως βέβαια και τον τομέα του συστήματος διανομής του τουριστικού μας προϊόντος. Ένα τομέα με σαφή μεν χαρακτηριστικά και ιδιαίτερο ρόλο πλην όμως μη αναγνωρίσιμο που αναζητεί την δική του ταυτότητα και απαιτεί τις δικές του πολιτικές και σύμμετρες παρεμβάσεις²¹.

Ομοίως θεωρώ ως σημαντικό ζήτημα αυτό της Περιφερειακής Ανάπτυξης που όμως προκύπτει μέσα από περιφερειακά αποκεντρωμένες διαδικασίες στοιχειώδους αυτοτέλειας και αυτάρκειας μέσω των και πόρων, ανάλυσης, σχεδιασμού και πολιτικών. Σχεδιασμός, ανάλυση και πολιτικές για κάθε περιφέρεια που ομοίως οφείλουν να είναι σύμμετρες, τόσο ως προς την προσφορά και το τουριστικό τους προϊόν όσο και ως προς την ζήτηση, προβολή και το αναγκαίο δίκτυο διανομής και πωλήσεων.

I. Στον τομέα της Ανάπτυξης της Προσφοράς η στρατηγική που σήμερα ακολουθείται σε γενικές γραμμές συνοψίζεται σε πολιτικές:

- προσεκτικής επέκτασης της φέρουσας ικανότητας
- διαφοροποίησης και εμπλουτισμού του τουριστικού προϊόντος με θεματικές και εναλλακτικές μορφές προσφοράς
- εγκατάστασης συστήματος ποιότητας, πιστοποίησης και τουριστικών προτύπων.
- εκσυγχρονισμού, βελτίωσης της βιωσιμότητας, ιδιωτικοποιήσεων και προσέλκυσης ξένων και εγχώριων ιδιωτικών επενδύσεων
- αναβάθμισης της τουριστικής εκπαίδευσης και του ανθρώπινου δυναμικού.

Δηλαδή πολιτικές συνολικής βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού μας προϊόντος.

²¹ Wilcox D. L., Ault P. H., Agee W. K., (2004), *οπ. παρ.*

Ουσιώδη οριζόντια εργαλεία στην στρατηγική ανάπτυξης της προσφοράς είναι:

- Η αξιοποίηση των πόρων του Γ' κοινοτικού πλαισίου στήριξης τόσο κεντρικά όσο κυρίως περιφερειακά (ΠΕΠ)
- Οι διαδικασίες αποκρατικοποίησης των εκμεταλλεύσεων και αξιοποίησης της τουριστικής περιουσίας του ΕΟΤ από την ΕΤΑ
- Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004.

Επιπλέον υπάρχει μία κεντρική πολιτική επιλογή που δεν νομίζω επιδέχεται ουσιαστικά αντιρρήσεις. Ανεξάρτητα από το ποσοστό συγχρηματοδότησης ή συμμετοχής του ελληνικού δημόσιου σ' αυτές τις μεγάλες επενδύσεις, με σαφείς κανόνες και υπολογισμούς διασφάλισης του ευρύτερου δημόσιου συμφέροντος και της απασχόλησης ανοίγουν οι αγορές και στους επαγγελματίες και επιχειρηματίες του τουρισμού να διαχειρισθούν αυτοί την ελληνική τουριστική προσφορά. Εφ' όσον είναι διατεθειμένοι να ρισκάρουν επιχειρηματικά αυτοί μάλλον αποδεδειγμένα ξέρουν καλύτερα²².

Απαραίτητο συμπλήρωμα αυτής της πολιτικής επιλογής είναι αυτή του ότι το κράτος πλέον οφείλει να κρατήσει και να ενισχύσει την ευθύνη άσκησης συγκροτημένης τουριστικής πολιτικής, ελέγχου ποιότητας και νομιμότητας με αναδιαρθρωμένα όργανα και διαδικασίες διαβούλευσης του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Είναι αποδεδειγμένα αναγκαίοι: όταν ανοίγουμε τις αγορές οφείλουμε ταυτόχρονα να ενισχύσουμε τις ρυθμιστικές και ελεγκτικές ικανότητες του κράτους. Εδώ θα μπορούσε να ανοίξει μία ευρεία, σοβαρή όμως, συζήτηση και ανάλυση για την νέα μορφή του ΕΟΤ και των οργάνων της Πολιτείας στον τομέα του Τουρισμού, συζήτηση για την οποία ίσως δεν είναι κατάλληλος ο χώρος και σίγουρα δεν επαρκεί ο χρόνος.

Σε τελευταία ανάλυση η νέα λογική είναι, ας κάνει ο καθένας αυτό που οφείλει και ξέρει καλύτερα. Ότι κάνει πάντως ας το κάνει καλά. Και αυτό αφορά και

²² Middleton V. T. C., Clarke J. R. (2002). *Marketing in Travel and Tourism*, Butterworth – Heinemann, 512 σελ.

το Δημόσιο (απαλλαγμένο από επιχειρηματικές δουλείες αλλά όχι από επενδυτικές ή συνεπενδυτικές υποχρεώσεις) και τον Ιδιωτικό Τομέα (με κύρια αντίστοιχη ανάληψη των επιχειρηματικών του κινδύνων).

Όπως βέβαια θα πρέπει να παραδεχθούμε ότι η διαδικασία ανάπτυξης της προσφοράς, είναι μια χρονοβόρα διαδικασία με δαιδαλώδες και όχι ενιαίας κεντρικής σύλληψης και σχεδιασμού νομοθετικό πλαίσιο που προκαλεί σοβαρά εμπόδια αφ' ενός και αφ' ετέρου από μόνη της δεν προκαλεί σύμμετρη και ποιοτική ανάπτυξη της ζήτησης που σε τελευταία ανάλυση είναι και το ζητούμενο.

Έτσι στα πλαίσια των πολιτικών που προαναφέραμε αναπτύσσονται κατά μόνας ή καθ' ομάδας ή σε συνέργεια οι δράσεις ανάπτυξης και αποκρατικοποίησης των Τουριστικών Λιμένων, το golf Αφάντου, το Συνεδριακό Κέντρο Αθηνών, οι Ιαματικές Πηγές, η αποκρατικοποίηση της Ε.Τ.Α, η σύνταξη νέου Αναπτυξιακού Νόμου, οι περιφερειακές μελέτες τουριστικής ανάπτυξης, η αναδιάρθρωση των υπηρεσιών τουρισμού, η προώθηση του νέου Σ/Ν για την τουριστική εκπαίδευση, οι δράσεις επιχορήγησης εκσυγχρονισμού, η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού και τουριστικής εκπαίδευσης του Γ' ΚΠΣ, η κατάταξη σε Αστέρια και κλειδιά, το επιχειρησιακό σχέδιο τουρισμός και κοινωνία της πληροφορίας κλπ. (παράδειγμα συνέργειας δράσεων η πολιτική εγκατάστασης συστήματος ποιότητας)

Πέραν όμως της ανάπτυξης της προσφοράς και του Τουριστικού Προϊόντος μας, η σύμμετρη στρατηγική ανάπτυξης αναδεικνύει ασφαλώς, σαν αναγκαία μία παράλληλη Στρατηγική Ανάπτυξης της Ζήτησης, δηλαδή ανάπτυξης ενός Εθνικού και Περιφερειακού Συστήματος Τουριστικής Προβολής και η ανάπτυξη των τουριστικών αγορών για το Προϊόν της χώρας.

Εάν έπρεπε να επιλέξουμε ανάμεσα στη στρατηγική ανάπτυξης της προσφοράς και στη στρατηγική ανάπτυξης της ζήτησης, που βέβαια το δίλημμα είναι ρητορικό γιατί και οι δύο πρέπει να κινηθούν παράλληλα, θα επέλεγα τη δεύτερη για ουσιώδεις λόγους, όπως²³:

²³ MacCannell D., (1999), *The Tourist: A new Theory of Leisure Class*, University of California Press, 277 σελ.

Το υπάρχον Τουριστικό Προϊόν και η φέρουσα ικανότητά του, κατ' αρχήν δεν είναι ευκαταφρόνητο παρά την «γκρίνια» που διαχέεται και εξ' άλλου δεν έχει εξαντλήσει τις δυνατότητές του.

Ένα οργανωμένο και σχεδιασμένο σύστημα Εθνικής Τουριστικής Προβολής έχει σημαντικ μικρότερο ορίζοντα εφαρμογής και ανάπτυξης και είναι αποτελεσματικότερο. Ομοίως ένα τέτοιο σύστημα και στρατηγική κοστίζει λιγότερο και είναι πιο αποδοτικό. Μια οργανωμένη, σχεδιασμένη και παγκόσμια τουριστική προβολή έχει έντονα τα εθνικά χαρακτηριστικά και συμβάλλει στις εθνικές στοχεύσεις. Στην ουσία μέσω της τουριστικής προβολής ασκείται εξωτερική πολιτική και εθνική προβολή. Ένα Εθνικό Ολοκληρωμένο Σύστημα Τουριστικής Προβολής πρέπει κατ' αρχήν να είναι σύστημα και σαν σύστημα θα πρέπει να αναπτύξει και να διαθέτει²⁴:

- Ολοκληρωμένο Σχέδιο Προβολής
- Ολοκληρωμένη Κεντρική και Περιφερειακή Διάρθρωση και ευέλικτο Μηχανισμό Προβολής
- Επάρκεια Πόρων που θα καλύπτουν τόσο το σχεδιασμό όσο και τη λειτουργία του μηχανισμού και των φορέων προβολής

Επί μέρους:

Ένας Ολοκληρωμένος Σχεδιασμός Προβολής, μετά από συνεχείς παρατηρήσεις, έρευνες αγορών και επαρκή γνώση και αποτύπωση του Τουριστικού Προϊόντος, τόσο ως προς τη σύνθεση, την ποιότητα καθώς και τη φέρουσα ικανότητα του περιφερειακά και οριζόντια (θεματικά) πρέπει να περιλαμβάνει:

Σύνθεση στοχευμένων αγορών με γεωγραφική, πολιτισμική και πληθυσμιακή ανάλυση και ειδικούς στόχους διαφοροποιημένους για:

τις παραδοσιακές και ώριμες αγορές

τις πάσχουσες, πληγείσες ή φθίνουσες αγορές

τις αναδυόμενες, νέες αγορές (Κίνα)

²⁴ MacCannell D., (1999), *οπ. παρ.*

επεκτείνοντας τους ορίζοντες μας ενώ αναγκαίες είναι ειδικές πολιτικές για μια κρυφή αλλά εν τέλει με πολλές δυνατότητες όπως είναι η εσωτερική αγορά

Σχεδιασμούς και προγράμματα προβολής τόσο για το βασικό Τουριστικό Προϊόν μας θα συνεχίσει να αποτελεί το κύριο πόλο τουριστικής προσέλκυσης όσο και για τα θεματικά ή/και εναλλακτικά ή/και συμπληρωματικά τουριστικά προϊόντα μας και τους συνδυασμούς τους.

Δε γνωρίζω μέχρι τώρα να έχουν αναπτυχθεί αλλά βέβαια και χρηματοδοτηθεί οργανωμένα θεματικά προγράμματα προβολής πλην ενδεχόμενα κάποιων αποσπασματικών πρωτοβουλιών.

Η Ελλάδα δεν είναι γνωστή ως ιαματικός, συνεδριακός, αθλητικός, οικολογικός ή αγρο-τουριστικός προορισμός και μόνο εξ' επαγωγής ή συμπερασματικά θεωρείται ως «ύποπτος» προορισμός θαλάσσιου τουρισμού. Φέτος μόνο, έχει αφιερωθεί ένα σοβαρό ποσόν για την ανάπτυξη προγράμματος προβολής του συνεδριακού τουρισμού στις βασικές ευρωπαϊκές αγορές μας. Πέραν τα του εθνικού βασικού και θεματικού σχεδιασμού προβολής, υπάρχει η ανάγκη ανάπτυξης ολοκληρωμένων «επαγγελματικών» περιφερειακών προγραμμάτων προβολής.

Οι περιφέρειες, οι νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις θα πρέπει να ξεφύγουν από την αποσπασματικότητα και τις προσωπικές προβολές και να διαρθρώσουν περιφερειακά προγράμματα δομημένα ενιαία σε επίπεδο περιφέρειας νομαρχίας ή περιοχής με αναγνωρίσιμη ταυτότητα καθώς και δήμου με σαφή στόχευση, επάρκεια και αξιοποίηση όλων των αναγκαίων μέσων προβολής -μηδέ των διεθνών τηλεοπτικών εξαιρουμένων - στις διεθνείς αγορές που να ανταποκρίνονται στα χαρακτηριστικά του περιφερειακού προϊόντος τους²⁵.

Σχεδιασμούς και προγράμματα προβολής που είτε εθνικά (βασικά και θεματικά) είτε περιφερειακά και για κάθε αγορά που απευθύνονται, θα πρέπει να έχουν τυποποιημένους κανόνες και σαφείς προδιαγραφές μέσω των, όπου οι

²⁵ MacCannell D., (1999), *οπ.παρ.*

διαφοροποιήσεις της σύνθεσης του περιεχομένου θα πρέπει να έχουν πλήρη και σαφή αντιστοίχιση και αιτιολόγηση τόσο στο προϊόν όσο και στην αγορά που απευθύνονται.

Σαφείς διαδικασίες και όργανα διαβούλευσης και έγκρισης καθώς και διασύνδεσης εθνικών και περιφερειακών προγραμμάτων με εμπλοκή, πάντα, του κέντρου τουριστικής πολιτικής της χώρας.

Σαφή χρονικό προγραμματισμό σύνταξης και προετοιμασίας όσο και κατάλληλη επιλογή χρονισμού (timing) εφαρμογής που διαφοροποιείται ανά προϊόν και ανά αγορά. Είναι πέραν ή βέβαιο ότι η έναρξη προετοιμασίας για το σχεδιασμό και προϋπολογισμό του επόμενου έτους πρέπει να ξεκινά μεσούσης της θερινής περιόδου και να ολοκληρώνεται, εγκρίνεται στα μέσα του φθινοπώρου.

Μια Ολοκληρωμένη Διάρθρωση και ένας αποτελεσματικός Μηχανισμός Προβολής που θα διαρθρώνεται σε κεντρικό, θεματικό και περιφερειακό επίπεδο - διασυνδεδεμένα μεταξύ τους - περιλαμβάνει:

Τον Εθνικό Κεντρικό Φορέα σήμερα το νέο ΕΟΤ το μέρος του οποίου ασχολείται με την προβολή και διαφήμιση, οφείλει να μετεξελιχθεί, να εκσυγχρονισθεί και να αναπτυχθεί περαιτέρω. Σε αυτό το σημείο συναρτώνται οι προβληματισμοί για την Ανώνυμη Εταιρεία Εθνικής Τουριστικής Προβολής καθώς και οι συζητήσεις και πρωτοβουλίες, ήδη από το παρελθόν καλοκαίρι, για την δημιουργία «conventions bureau». Το βέβαιο είναι ότι σε οποιαδήποτε μορφή και να μετεξελιχθεί το μέρος αυτό του ΕΟΤ, τούτο δεν μπορεί να αποκοπεί και να αποσυνδεθεί από το άλλο σημαντικό και μείζον τμήμα του, που είναι το Παρατηρητήριο Τουρισμού και η Ανάπτυξη και Σχεδιασμός των Τουριστικών Προϊόντων και Προτύπων, ως βασικού τροφοδότη του μέρους της προβολής. Μια πρόχειρη ανάγνωση του σημερινού ΕΟΤ στον τομέα της προβολής και διαφήμισης, δε θα μπορούσε να αναγνωρίσει εύκολα μονάδες και εργαλεία που ν εξειδικεύονται και να προβάλλουν θεματικές ή εναλλακτικές μορφές τουρισμού, παράλληλα με την παραδοσιακή εθνική προβολή - ομπρέλα του κεντρικού προϊόντος μας.

Βασικά συμφωνώ με την ιδέα μικτής, ανώνυμης εταιρείας, εθνικής τουριστικής προβολής και διαφήμισης, με εξειδικευμένα όργανα θεματικών

προβολών ως «θυγατρικών» του ΕΟΤ και με συμμετοχή και φυσικά συγχρηματοδότηση της Τουριστικής Βιομηχανίας των Δικτύων Διανομής (Tour Operators & Agents) καθώς και των συναρμοδίων φορέων στα επί μέρους θεματικά προϊόντα. Μεταβατικό και ίσως πιλοτικό στάδιο για τη σημερινή μορφή του ΕΟΤ θα μπορούσε να είναι η ίδρυση θεματικών γραφείων του Οργανισμού σε σχέση με τα θεματικά προϊόντα, όπως²⁶:

- γραφείο Συνεδριακής Προβολής
- γραφείο Πολιτισμικής Προβολής
- γραφείο Προβολής Θαλάσσιου Τουρισμού
- γραφείο Οικοτουρισμού και Αγροτο-τουρισμού κτλ με τις κατάλληλες συνέργειες των φορέων και της τουριστικής βιομηχανίας, ώστε αφ' ενός να καλυφθεί άμεσα το κενό των θεματικών προβολών και αφ' ετέρου να ωριμάσει το μοντέλο λειτουργικά καθώς και σε επίπεδο εξειδικευμένων λειτουργιών των γραφείων εξωτερικού.

Επίσης για λόγους συνοχής και ολοκλήρωσης του συστήματος προβολής, ο κεντρικός φορέας να διατηρήσει το ρόλο του συμβούλου και συμμετόχου στις σχετικές πρωτοβουλίες των Περιφερειών, αποτελώντας το συνεκτικό ιστό του όλου συστήματος.

Σε επίπεδο Περιφερειακών Φορέων, αναπτύσσονται ήδη πρωτοβουλίες ίδρυσης Περιφερειακών Ανώνυμων Αναπτυξιακών Τουριστικών Εταιρειών, μάλλον θολού περιεχομένου και στόχων. Παράλληλα δραστηριοποιούνται οι Νομαρχιακές Επιτροπές, οι Δήμοι καθώς και Ενώσεις Δήμων ευρύτερων διαδημοτικών περιοχών. Αποψή μου είναι ότι τα σχήματα είναι ασύνδετα εκ των ενόντων, δεν εντάσσονται σε ένα εθνικό σύστημα, με περιορισμένη διάθεση πόρων, χωρίς ουσιώδεις συνέργειες, εσωτερικού βασικά-προσανατολισμού και εν τέλει μάλλον αναποτελεσματικά.

Πιστεύω ότι η προβολή και διαφήμιση, όταν αυτή σε εθνικό ή περιοχικό επίπεδο δεν υπερβεί μια κατά περίπτωση κρίσιμη μάζα ποσότητας και ποιότητας, συνιστά σπατάλη πόρων, χρόνου και μέσων παρά τα κατά περίπτωση ενδιαφέροντα

²⁶ Visit Greece: The Official Website of the Greek Tourism Organisation, (2011), *οπ. παρ.*

«συλλεκτικά προϊόντα» που μπορεί να παράγει ή τις τοπικές κοινωνικές σχέσεις και προβολές που μπορεί να προάγει.

Η ορθή κατεύθυνση είναι όντως να αναπτυχθούν Περιφερειακές Εταιρείες Τουριστικής Προβολής και Έρευνας, με συγκεκριμένες και θεσμοθετημένες προδιαγραφές, στόχους και οργάνωση όπου:

η Περιφέρεια, οι Νομαρχίες και οι Δήμοι θα ενώσουν τις δυνάμεις τους
θα συμμετάσχει ο ΕΟΤ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο εναλλακτικός τουρισμός θεωρείται ως μία εναλλαγή της τουριστικής μαζικοποίησης και ως εκ τούτου ακολουθεί διαφορετικές πρακτικές. Συνεπώς, οι εναλλακτικοί τουρίστες αντιτίθενται στις μέχρι τώρα παραδοσιακές μορφές μαζικής τουριστικής ανάπτυξης. Εναλλακτικός τουρισμός είναι μια μικρής κλίμακας και μη συμβατικής φύσεως διαδικασία ανάπτυξης τουριστικών προορισμών που προωθεί μια ενεργητική μορφή ταξιδιού προσφιλή στις φυσικές, κοινωνικές και πολιτιστικές αξίες των περιοχών υποδοχής τουριστών και που κάνει δυνατή την αλληλεπίδραση και την από κοινού συμβίωση μεταξύ των μελών διαφορετικών κοινωνιών (των τουριστών και των προορισμών υποδοχής τους) και αναπτύσσεται με τη σύμφωνη γνώμη και συμμετοχή του εντόπιου κοινωνικού συνόλου στην παραγωγική διαδικασία.

Από τον παραπάνω ορισμό διαπιστώνεται ότι οι διαφορές που παρουσιάζει ο εναλλακτικός τουρισμός από τον μαζικό, καθώς και τις περισσότερες ειδικές μορφές τουρισμού είναι: Τόσο ο εναλλακτικός όσο και ο μαζικός τουρισμός αποτελούν μια διαδικασία αλλαγής. Όμως στον εναλλακτικό τουρισμό οι αλλαγές σχετίζονται ως επί το πλείστον με τη βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης του ντόπιου πληθυσμού, την προστασία της χλωρίδας και της πανίδας, την αναζωογόνηση της ντόπιας κουλτούρας, κ.τ.λ., ενώ στο μαζικό η προστασία του περιβάλλοντος και του πολιτισμού και η καλύτερευση του βιοτικού επιπέδου του ντόπιου πληθυσμού δεν είναι πρωτεύουσας σημασίας²⁷.

Για την ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού απαραίτητες είναι οι επενδύσεις σε μικρού μεγέθους τουριστικές επιχειρήσεις. Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι ο εναλλακτικός τουρισμός δεν χρησιμοποιεί τις υποδομές που κατασκευάστηκαν για την ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού. Αντιθέτως υπάρχει ένα είδος συνέχειας που βασίζεται στο σκεπτικό ότι ο εναλλακτικός τουρισμός ξεκίνησε χρησιμοποιώντας την υποδομή, τα μέσα μεταφοράς και τα συστήματα κρατήσεων του μαζικού τουρισμού, παράγοντας με αυτό τον τρόπο μια συνοδευτική τουριστική βιομηχανία.

²⁷ Χρήστου Ε., (2005), *οπ. παρ.*.

Όμως πρέπει να προσεχθεί το ενδεχόμενο μετατροπής του εναλλακτικού τουρισμού σε μαζικό, λόγω έλλειψης σωστής διαχείρισης. Ενώ ο μαζικός τουρίστας θεωρείται ως παθητικός και τα κίνητρά του επικεντρώνονται στα λεγόμενα 3S's με τις εναλλακτικού τύπου δραστηριότητες να καταλαμβάνουν ένα μικρό μέρος των διακοπών του, ο εναλλακτικός θεωρείται ως ενεργητικός με αυτοσκοπό την περιήγηση, τη γνωριμία με το περιβάλλον και τον πολιτισμό της περιοχής που επισκέπτεται και τη συνάντηση με τον ντόπιο πληθυσμό.

Στην ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού πρωταρχικό ρόλο διαδραματίζουν οι ντόπιοι κάτοικοι ως επενδυτές, εργαζόμενοι και οικοδεσπότες. Συνεπώς, στον εναλλακτικό τουρισμό ο ντόπιος πληθυσμός συμμετέχει ενεργά και με ποικίλους τρόπους στην παραγωγική διαδικασία. Η προσπάθεια εισαγωγής εναλλακτικών μορφών τουρισμού πρέπει να αντιμετωπισθεί στις διαστάσεις που μπορεί να έχει. Πρόκειται στην ουσία για θύλακες της αγοράς (niche markets), στους οποίους η επικέντρωση και η επένδυση με τον κατάλληλο τρόπο μπορεί να παράγει ενδιαφέροντα αποτελέσματα. Το άθροισμα περισσότερων υπό εκμετάλλευση τέτοιων θυλάκων μπορεί να αποτελέσει ένα πρόσθετο συγκριτικό πλεονέκτημα της χώρας υπό την έννοια ότι σταδιακά θα αρχίσει να μεταβάλλει την αρχική σύνθεση πλεονεκτημάτων. Πάντως προσδοκία δημιουργίας τουριστικού ρεύματος στη χαμηλή περίοδο δεν φαίνεται πιθανό να μπορεί να οργανωθεί με αυτόν τον τρόπο.

2.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο εναλλακτικός τουρισμός είναι μια σύγχρονη μορφή ανάπτυξης του τουρισμού ορίζεται με τον παρακάτω ορισμό, ο οποίος θεωρείται ως ο πιο αντιπροσωπευτικός της έννοιας του εναλλακτικού τουρισμού:

«Εναλλακτικός τουρισμός είναι μια μικρής κλίμακας και μη συμβατικής φύσεως διαδικασία ανάπτυξης τουριστικών προορισμών, που προωθεί μια ενεργητική μορφή ταξιδιού, προσφιλή στις φυσικές, κοινωνικές και πολιτιστικές αξίες των περιοχών υποδοχής τουριστών και που κάνει δυνατή την αλληλεπίδραση και την από κοινού συμβίωση μεταξύ των μελών διαφορετικών κοινωνιών (των τουριστών και των

προορισμών υποδοχής τους) και αναπτύσσεται με τη σύμφωνη γνώμη και συμμετοχή του εντόπιου κοινωνικού συνόλου στην παραγωγική διαδικασία»²⁸

Διαπιστώνεται λοιπόν ότι, ο εναλλακτικός τουρισμός είναι μια νέα μορφή τουρισμού, που εμπεριέχει αξίες, σέβεται το περιβάλλον, τα πολιτισμικά μνημεία και τις παραδόσεις του κάθε τόπου (τουριστικού προορισμού), δημιουργεί περισσότερες ευκαιρίες για τον ντόπιο πληθυσμό και ταυτόχρονα μειώνει τις αρνητικές επιδράσεις του μαζικού τουρισμού, εκμεταλλευόμενος με θετικό τρόπο τους φυσικούς πόρους του τουριστικού προορισμού και δείχνοντας έμπρακτο ενδιαφέρον για τις επιθυμίες των τουριστών.

Για τον επαναπροσδιορισμό της τουριστικής πολιτικής και για να μπορέσουν να ξεπεραστούν τα σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζει ο σύγχρονος τουρισμός, κρίνεται αναγκαία η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, που θα δώσουν την λύση στα προβλήματα αυτά.

Στην χώρα μας ο ΕΟΤ αναφέρει ότι: *«Η αναγκαιότητα διεύρυνσης και εμπλουτισμού της δραστηριότητας ή ακόμα και της εξαρχής ανάπτυξης άλλων μορφών τουρισμού, επιβάλλεται από το βαθμό ωρίμανσης του τουριστικού φαινομένου στην Ελλάδα, αλλά και από το διεθνή ανταγωνισμό. Ειδικότερα η ζήτηση για αγορά «τουριστικής κατοικίας» μέσα σε οργανωμένα συγκροτήματα τουρισμού, τα οποία περιλαμβάνουν πληθώρα ειδικών μορφών τουρισμού όπως γκολφ, κέντρα θαλασσοθεραπείας, κ.α., που ενισχύουν τη διάρκεια και την αποδοτικότητα του τουριστικού προϊόντος, συνεχώς αυξάνεται. Παράλληλα κερδίζουν έδαφος, διεθνώς, νέες μορφές διαχείρισης τουριστικών καταλυμάτων, όπως είναι τα λεγόμενα *condo hotels*».*

Σε δημόσια διαβούλευση (2/5/2007), τέθηκε από τον υπουργό το ειδικό χωροταξικό πλαίσιο για την κατεύθυνση, ανάπτυξη και κατηγοριοποίηση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην Ελλάδα, που στοχεύει:

²⁸ Morrison A. M., (2001), *Εισαγωγή στο Τουριστικό & Ταξιδιωτικό Μάρκετινγκ*. Εκδόσεις Έλλην, 89 σελ.

- Στην περιβαλλοντική αναβάθμιση περιοχών τουριστικού ενδιαφέροντος και την προώθηση της αειφόρου και ισόρροπης ανάπτυξης, σύμφωνα με τις φυσικές, πολιτιστικές, οικονομικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής.
- Στη θεματική, χρονική και χωρική διεύρυνση της τουριστικής δραστηριότητας με πολιτικές που εμπλουτίζουν το προϊόν και ενθαρρύνουν ή αποθαρρύνουν τη συγκέντρωση των επενδύσεων στον τουρισμό.
- Στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του Ελληνικού τουριστικού προϊόντος, με την προσαρμογή του σχεδιασμού στις νέες προκλήσεις και πολιτικές και ειδική μέριμνα για την ανάδειξη και προβολή της ταυτότητας του.
- Στη προώθηση της υγιούς επιχειρηματικότητας, μέσα από τη δημιουργία σταθερού πλαισίου κανόνων που αφορούν στη χωροθέτηση επιχειρήσεων που σχετίζονται με τον τουρισμό και τη δημιουργία συνθηκών για την προσέλκυση σημαντικών, για την εθνική οικονομία, τουριστικών επενδύσεων.
- Στη διάχυση των αποτελεσμάτων του τουρισμού στους υπολοίπους τομείς της οικονομίας, με πολιτικές οι οποίες ενισχύουν τη διασύνδεσή τους.
- Στη βελτίωση του συνολικού οικονομικού αποτελέσματος της τουριστικής δραστηριότητας και του βαθμού απόδοσής της.
- Στην παροχή των αναγκαίων κατευθύνσεων προς τα υποκείμενα επίπεδα χωρικού σχεδιασμού για την προώθηση της τουριστικής ανάπτυξης στο πλαίσιο της αειφόρου, ισόρροπης, συνεκτικής και ολοκληρωμένης διαχείρισης του χώρου.

Οι περιοχές στις οποίες μπορούν να αναπτυχθούν εναλλακτικές μορφές τουρισμού, διακρίνονται με βάση:

- την ένταση και το είδος της τουριστικής δραστηριότητας
- τη γεωμορφολογία και
- την ευαισθησία των πόρων.

Έτσι, χωρίζονται σε 10 επιμέρους κατηγορίες, δηλαδή:

- Τις Τουριστικά Αναπτυγμένες περιοχές

- Τις Αναπτυσσόμενες Τουριστικά περιοχές
- Τις περιοχές με κυρίαρχες χρήσεις άλλες από τον τουρισμό και δυνατότητα ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού
- Τις μητροπολιτικές περιοχές
- Τα νησιά και τις παράκτιες περιοχές
- Τις ορεινές περιοχές
- Τις πεδινές και ημιορεινές περιοχές
- Τις περιοχές Natura
- Τους αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία
- Τους παραδοσιακούς οικισμούς.

Με βάση αυτή την παραπάνω κατηγοριοποίηση το Ειδικό Πλαίσιο δίνει τις κατευθύνσεις χωρικής οργάνωσης και ανάπτυξης του τουρισμού. Οι κατευθύνσεις αυτές αφορούν στην προστασία, στην ανάδειξη και προβολή των τουριστικών πόρων, στον εμπλουτισμό και αναβάθμιση των υποδομών, στη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών, στην οργάνωση και αναβάθμιση του δομημένου περιβάλλοντος, στην προστασία, ανάδειξη και αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος, και εν γένει, στον εμπλουτισμό και αναβάθμιση του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος, διαφοροποιούνται δε, ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε κατηγορίας περιοχών, καθώς και την επιθυμητή μορφή, είδος και ένταση της τουριστικής δραστηριότητας για καθεμιά απ' αυτές²⁹.

Τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια τάση προς την υγιεινή διατροφή, τον φυσικό τρόπο διαβίωσης και προστασίας της φύσης το οποίο οδηγεί και σε φυσικές μεθόδους θεραπείας. Αποτέλεσμα αυτής της τάσης είναι η εμφάνιση στην επικαιρότητα των ιαματικών πηγών για τη θεραπεία και βελτίωση της υγείας των ανθρώπων. Με την τελευταία *εναλλακτική μορφή τουρισμού* θα ασχοληθούμε στα επόμενα κεφάλαια, δηλαδή, με τον Τουρισμό Υγείας (Ιαματικό τουρισμό).

²⁹ Middleton V.T.C., Hawkins R. (2004), *Τουριστικό Μάρκετινγκ για Βιώσιμη Ανάπτυξη*, Εκδόσεις Κριτική, 479 σελ.

Θρησκευτικός Τουρισμός

Τα μνημεία της ελληνικής ορθοδοξίας είναι αναπόσπαστο τμήμα της εθνικής κληρονομιάς και αποτελούν αξιόλογο πόλο έλξης επισκεπτών. Οι βυζαντινές και οι μεταβυζαντινές εκκλησίες με την αξιόλογη εικονογράφησή τους, τα ψηφιδωτά, τις τοιχογραφίες και τις σπάνιες εικόνες τους, οι επιβλητικοί καθεδρικοί ναοί, τα ξωκλήσια και τα προσκυνήματα της υπαίθρου, τα μοναστήρια, τα μετόχια και οι σκήτες, η μοναδική μοναστική πολιτεία του Αγίου Όρους και τα μοναστήρια των Μετεώρων (Θεσσαλία), μαρτυρούν την επίμονη προσήλωση στις παραδόσεις και τη στενή και μακραίωνη διασύνδεση της τέχνης με τη θρησκευτική λατρεία.

Σε πολλές περιοχές της χώρας, ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να συναντήσει, επίσης, κτίσματα και μνημεία λατρείας διαφορετικών δογμάτων και θρησκειών, που συνυπάρχουν σε ένα διαρκή διάλογο, αναδεικνύοντας το σπάνιο ιστορικό και πολιτισμικό παλίμψηστο του ελληνικού χώρου

Λαογραφικός Τουρισμός

Ο Λαογραφικός Τουρισμός αποτελεί μία ιδιαίτερη έκφανση του Πολιτιστικού Τουρισμού. Ένα από τα πλέον βασικά χαρακτηριστικά του τελευταίου είναι η περιήγηση με αφορμή το λαογραφικό ενδιαφέρον για μέρη με διαφορετικά πολιτιστικά γνωρίσματα και εθνολογικές ιδιαιτερότητες. Ουσιαστική παράμετρος αποτελεί και η γνωριμία των επισκεπτών με τον τοπικό πληθυσμό, τα ήθη και τις παραδόσεις του. Άλλωστε και η Λαογραφία είναι η επιστήμη που ασχολείται με όλες τις πτυχές του λαϊκού πολιτισμού, είτε αυτές αφορούν το υλικό, πνευματικό και κοινωνικό βίο, είτε αυτές αφορούν την λαϊκή δημιουργία³⁰. Αν και παραδοσιακά αφορά την μελέτη που συνδέεται με την αγροτική εργατική τάξη και τη χειρωνακτική εργασία, η εξελισσόμενη αυτή επιστήμη ενδιαφέρεται πλέον και για την εργατική και αστική λαογραφία³¹.

³⁰ Βικιπαίδεια: Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, (2011), *Λαογραφία*, διαθέσιμο σε <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9B%CE%B1%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AF%CE%B1>

³¹ Μερakλής Μ. Γ., (1984), *Ελληνική Λαογραφία: Κοινωνική Συγκρότηση*. Οδυσσεάς, 167 σελ.

Στοιχεία του Λαογραφικού Τουρισμού είναι τα υλικά και πνευματικά στοιχεία, τα ήθη και έθιμα, οι αρχαίες συνήθειες, που κάνουν τη ντόπια λαϊκή παράδοση με την ευρωστία της να αναδεικνύεται σε μια ανεξάντλητη σύγχρονη πολιτιστική οντότητα. Εκφράσεις αυτού του σύγχρονου λαϊκού πολιτισμού, συνέχεια της μακρόχρονης πλούσιας λαϊκής κρητικής παράδοσης είναι οι αναρίθμητες γιορτές και πανηγύρια στις οποίες επιβιώνουν πανάρχαια στοιχεία και συμπεριφορές.

2.2 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΟΙ

Οι αναπτυσσόμενες χώρες προσβλέπουν στον τουρισμό ως μία επιλογή με σχετικά μικρότερες απαιτήσεις σε κεφάλαιο, οργανωτικές δυνατότητες και υποδομές. Έχει γίνει αντιληπτό ότι για να αποφευχθούν οι συνέπειες της μαζικής και βιομηχανοποιημένης τουριστικής ανάπτυξης είναι ενδεδειγμένες ηπιότερες μορφές τουρισμού, ανάμεσα στις οποίες ξεχωριστή θέση κατέχει ο πολιτιστικός τουρισμός. Οργανισμοί όπως η UNESCO, το Συμβούλιο της Ευρώπης και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, έχουν εντάξει τον πολιτιστικό τουρισμό στα προγράμματά τους είτε ως τον κεντρικό στόχο τους, είτε ως ένα από τα σημαντικότερα μέσα για μια βιώσιμη ανάπτυξη με τη μικρότερη δυνατή επιβάρυνση στο περιβάλλον και τους τοπικούς πολιτισμούς

Μπορούμε να μιλήσουμε γενικά για τον τουρισμό; Προφανώς όχι. Θα πρέπει να ξεχωρίσουμε τελείως τον εξωτερικό από τον εσωτερικό τουρισμό. Όχι μόνο γιατί οι ανάγκες του ντόπιου από τον ξένο τουρίστα είναι διαφορετικές, αλλά γιατί και στο πεδίο της οικονομίας έχουμε να κάνουμε με δυο τελείως διαφορετικά θέματα.³²

Ο εσωτερικός τουρισμός δεν αφορά στην ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας. Είναι απλώς ένα μέσο μεταφοράς πόρων από ορισμένες περιοχές σε άλλες. Βγάζουμε χρήματα από την μια τσέπη μας και τα μεταφέρουμε στην άλλη (πληρώνοντας τον αντίστοιχο Φ.Π.Α.- όταν τον πληρώνουμε –στο κράτος). Δεν έχουμε αύξηση του εθνικού εισοδήματος. Μπορούμε να μειώνουμε τις εσωτερικές ανισότητες (ή να ενισχύουμε την ανακατανομή των εισοδημάτων), αλλά δεν προσθέτουμε ούτε ένα ευρώ στο σύνολο. Αν θέλουμε, λοιπόν να μιλάμε για ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας, θα πρέπει να αναφερόμαστε αποκλειστικά και μόνο στον εξωτερικό (

³² Middleton V.T.C., Hawkins R. (2004), *οπ. παρ.*

εισαγόμενο) τουρισμό. Και να σχεδιάζουμε την ανάπτυξη του με βάση τις συγκεκριμένες απαιτήσεις του.

Όταν μιλάμε για τον τουρισμό έχουμε, συνήθως, στο μυαλό μας τον ήλιο και την θάλασσα. Και θεωρούμε αυτονόητο πως επιπλέον, πολλοί ενδιαφέρονται να δουν τα αξιοθέατα της περιοχής και κάποιους αρχαιολογικούς χώρους και τα μουσεία που υπάρχουν εκεί κοντά.

Τι σημαίνει πολιτιστικός τουρισμός; Εκείνο ακριβώς που, ενώ είναι κομμένο και ραμμένο στα μέτρα του ευλογημένου από τη φύση τόπου μας, οκτώ στους δώδεκα μήνες καλοκαίρι, απουσιάζει. Μια σωστή, μελετημένη πολιτική που θα φέρει τον τουρίστα στην Ελλάδα, όχι μόνο για μπάνια, αλλά και για να παρακολουθήσει κάτι που τον ενδιαφέρει ακριβώς. Είναι οι θεσμοί της πρωτεύουσας, όπως για παράδειγμα το φεστιβάλ Αθηνών, που θα 'πρεπε να 'ναι πιο λαμπερό και διεθνές, είναι κυρίως οι περιφερειακοί θεσμοί και τοπικοί που θα χρειαστούμε ακόμα χρόνια να αξιοποιηθούν – με μικροψυχία δεν μπορεί να οργανωθεί το παραμικρό, είναι οι πολιτιστικές διαδρομές που θα περιλάβουν τον αρχαιολογικό και σύγχρονο τομέα, με ίσους όρους, μαζί με τον αγροτουρισμό και τα εξαισία φυσικά τοπία.

Αν μιλήσει κανείς με ιδιοκτήτες και μάνατζερ ξενοδοχείων υψηλών προδιαγραφών και αν τύχει να διαβάσει κανείς εφημερίδες νησιών με υψηλή τουριστική κίνηση και ξενοδοχειακή υποδομή, όλοι συμφωνούν για τουρισμό ολόκληρο το έτος, και ο Ε.Ο.Τ μαζί, παραπονιούνται ότι δεν τον έχουν, αλλά, πλην εκείνων που χάρισε η φύση στον τόπο και των άλλων που κληροδότησαν οι πρόγονοι, ουδέν.

Όλο και περισσότερο κατακτούν έδαφος στον τομέα του τουρισμού οι εναλλακτικές προτάσεις τουρισμού που έχει να προσφέρει κάθε χώρα στους επισκέπτες της. Και σε αυτόν τον τομέα, η Ελλάδα με τις εναλλαγές της μορφολογίας, των κλιματολογικών συνθηκών αλλά και με την απαραίτητη υποδομή μπορεί να κερδίζει τις εντυπώσεις αλλά και τα θετικά σχόλια όσων την επισκέπτονται. Σημαντικός παράγοντας για την προώθηση του εναλλακτικού τουρισμού είναι η δυνατότητα που μας δίνει, μέσα από αυτές τις μορφές τουρισμού

να γνωρίσουμε καλύτερα τις ομορφιές της Ελληνικής φύσης και να ζήσουμε κάποιες ώρες ή μέρες σ' ένα μοναδικό περιβάλλον.

Εξάλλου, περισσότερο από άλλες οικονομικές δραστηριότητες, ο τουρισμός συνδέεται άμεσα με το περιβάλλον, το οποίο επηρεάζει ευθέως όπως και επηρεάζεται από αυτό. Πρόκειται για μια αμφίδρομη σχέση, ορατή με άμεσες και μακροχρόνιες επιπτώσεις. Κάθε επιστροφή λοιπόν στις εναλλακτικές μορφές του έχει θετικό αντίκτυπο στο περιβάλλον της χώρας μας και στη διατήρηση του πλούτου του.

Παράλληλα ο εναλλακτικός τουρισμός, συμβάλει με διάφορους τρόπους στην τοπική ανάπτυξη, όχι μόνο με την ενεργοποίηση του δυναμικού κάθε περιοχής αλλά και με την ενίσχυση των τοπικών επιχειρηματικών πρωτοβουλιών. Έτσι, παράλληλα με την εκρηκτική ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στη χώρα μας υπάρχει ήδη μια ζωνρή δραστηριοποίηση για την ανάπτυξη και τη βελτίωση της σχετικής υποδομής.

Ο πολιτιστικός τουρισμός σχετίζεται με την επίσκεψη σε έναν τόπο με στόχο την επαφή με τα πολιτιστικά στοιχεία του (αρχαιολογικά ,βυζαντινά, κλασικά ή νεότερα μνημεία, ιστορία, τέχνες, λαογραφία, κ.λ.π.).Συνήθως δεν εμφανίζεται μόνος του, εκτός των περιπτώσεων εκπαιδευτικών εκδρομών σχολείων, αλλά πραγματοποιείται συμπληρωματικά με κάποιο άλλο είδος τουρισμού, προσφέροντας γνώση και ποικιλία στο τουριστικό προϊόν.

Ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί ένα από τα παλαιότερα και δημοφιλέστερα είδη τουρισμού. Από τους περασμένους αιώνες άτομα ή ομάδες περιηγητών, αναζητώντας τη γνώση την εμπειρία, την προσωπική ανακάλυψη, πραγματοποιούσαν ταξίδια σε τόπους με αρχαιολογικό, ιστορικό, λαογραφικό ή θρησκευτικό ενδιαφέρον, σε μέρη με διαφορετικό πολιτισμό και εθνολογικές ιδιομορφίες. Ο πολιτιστικός τουρισμός προσφέρει ευκαιρίες για πολιτιστική εμπειρία, προσφέρει την περιήγηση στη φυσική, καλλιτεχνική και πνευματική κληρονομιά μιας περιοχής καθώς και στη σημερινή πολιτιστική και καλλιτεχνική δημιουργία³³.

³³ Middleton V.T.C., Hawkins R. (2004), *οπ. παρ.*

Επίσης, περιλαμβάνει τη συμμετοχή σε δραστηριότητες είτε παθητικές, όπως παρακολούθηση καλλιτεχνικών εκδηλώσεων(μουσικών συναυλιών, θεατρικών παραστάσεων κ. α),επισκέψεις σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους, περιηγήσεις σε πολιτιστικές διαδρομές, είτε ενεργητικές, όπως εκμάθηση τοπικής μαγειρικής, τέχνης ή συμμετοχή σε λαογραφικές δραστηριότητες. Μια άλλη σημαντική παράμετρος που χαρακτηρίζει αυτή τη μορφή τουρισμού, είναι η στενή και ουσιαστική επαφή που αποκτούν οι επισκέπτες με τον τοπικό πληθυσμό, τα ήθη και τις παραδόσεις του, σε συνδυασμό με τα πολιτιστικά δρώμενα στην περιοχή. Ενδιαφέροντα για ένα πολιτιστικό τουρίστα :

- Οι τέχνες
- Τα παραδοσιακά προϊόντα
- Η κουλτούρα, τα ήθη και έθιμα
- Η αρχιτεκτονική και πολιτιστική κληρονομιά
- Η Ιστορία
- Διάφοροι χώροι πολιτισμού
- Αθλήματα
- Η γαστρονομία
- Η Θρησκεία

Προϋποθέσεις ανάπτυξης πολιτιστικού τουρισμού

- Σωστή διαχείριση και προσαρμογή του ντόπιου πολιτισμού
- Ορθή διαχείριση του τουρισμού
- Ανάπτυξη δυναμικής σχέσης μεταξύ πολιτισμών
- Δημιουργία υποδομών

2.3 ΑΛΛΑΓΕΣ ΚΑΙ ΤΑΣΕΙΣ

Αποτελεί πια κοινή παραδοχή ότι ο τουρισμός «ήλιου και θάλασσας», ως μοντέλου ανάπτυξης, είναι ξεπερασμένος και μη βιώσιμος. Οι λόγοι που συντελούν στο ξεπέραςμα του είναι, μεταξύ άλλων, και οι εξής³⁴:

³⁴ Lewis R. C., Chambers R. E., Chacko H. E., (2003), *Ξενοδοχειακό Μάρκετινγκ*. Εκδόσεις Έλλην, 340 σελ.

- Ο μεγαλύτερος ανταγωνισμός από φθηνότερους προορισμούς (Τουρκία, Κροατία, κλπ.), δηλαδή από περιοχές που βρίσκονται ακόμα σε χαμηλή οικονομική ανάπτυξη.
- Η καταστροφή του περιβάλλοντος και η εκτεταμένη αστικοποίηση.
- Οι κοινωνικές και πολιτιστικές αλλαγές που γεννούν την ανάγκη για νέα τουριστικά προϊόντα.
- Οι αδύνατες και μάλλον δύσκαμπτες τοπικές οικονομίες εξαιτίας της τουριστικής «μονοκαλλιέργειας».
- Η περιορισμένη εποχικότητα και η πτώση του μέσου όρου των χρημάτων που δαπανούν οι τουρίστες.
- Η Δημιουργία θέσεων εργασίας που απευθύνονται σχεδόν αποκλειστικά σε άτομα με χαμηλή εκπαίδευση.

Από το άλλο μέρος, ο πολιτιστικός τουρισμός παρουσιάζεται ως μια βιώσιμη εναλλακτική προοπτική από κοινωνικής, περιβαλλοντικής και οικονομικής σκοπιάς. Απαιτεί, όμως, μεγαλύτερες επενδύσεις στην προετοιμασία, την έρευνα και την επικοινωνία, καθώς και μια στενή συνεργασία ανάμεσα στον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα. Φυσικά, ο πολιτιστικός τουρισμός δεν αντιστρατεύεται τον τουρισμό «ήλιου και θάλασσας», αλλά αυτά τα δύο είδη τουρισμού είναι συμπληρωματικά.

Είναι γνωστό ότι ο τουρισμός σήμερα αποτελεί ένα πολυσύνθετο φαινόμενο και έχει εξελιχθεί σ' ένα σημαντικό οικονομικό και αναπτυξιακό παράγοντα, συντελεστή κοινωνικών μεταλλαγών και φορέα πολιτισμικών σχέσεων. Ο τουρισμός προκαλεί πολύ μεγάλες διεθνείς και εγχώριες μετακινήσεις πληθυσμού, που συνεπάγεται σημαντικά έργα υποδομής και υποδοχής.

Συγκαταλέγεται στους παράγοντες αλλοίωσης του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος. Αποτελεί σοβαρή απειλή για την ακεραιότητα της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά και βασικό κίνητρο και ουσιαστικό μέσο για τη διατήρησή της.

Την ανάπτυξη του τουρισμού και τη συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση των παροχών του ευνοούν οι οικονομικές δυνατότητες και η αύξηση του ελεύθερου

χρόνου, τα μέσα και οι ευκολίες μετακίνησης, οι διακρατικές σχέσεις και συμφωνίες, με βασική την προϋπόθεση των σταθερών ειρηνικών συνθηκών και της ασφάλειας.

Η τουριστική δραστηριότητα, ανάλογα με το τουριστικό προϊόν, δηλαδή με τον τόπο προορισμού και τις σχετικές παροχές που καλύπτουν τα ποικίλα ενδιαφέροντα και τις απαιτήσεις των τουριστών, προσαρμόζεται και εξειδικεύεται κατά περίπτωση.

Τα πολιτιστικά αυτά ταξίδια, αν και οργανωμένα από τους ίδιους, μπορεί να θεωρηθούν μια πρώιμη μορφή "πολιτιστικού τουρισμού" ο οποίος, σήμερα πλέον, έχει συγκροτηθεί σε δραστηριότητα με διαφορετικό χαρακτήρα και στόχο από τις άλλες μορφές τουρισμού.

Ο "πολιτιστικός τουρισμός" προσφέρει ευκαιρίες για πολιτιστική εμπειρία, προσφέρει την περιήγηση στη φυσική, καλλιτεχνική και πνευματική κληρονομιά μιας περιοχής καθώς και στη σημερινή δημιουργία. Απορροφά ένα μεγάλο μέρος του τουριστικού ρεύματος που έχει ιδιαίτερες προσδοκίες για την επίσκεψη σε χώρους με σημαντική πολιτιστική κληρονομιά, οι οποίοι υπαγορεύουν ειδική μεταχείριση, γι' αυτό χρειάζεται μια ειδική οργάνωση και διαχείρισης.

Οι συνθήκες που διαμορφώνουν την ιδιαιτερότητα του πολιτιστικού τουρισμού, σε σχέση με τις άλλες μορφές τουρισμού, καθορίζονται από το δίπολο πολιτισμό - τουρισμό και την αμφίδρομη δυναμική, με θετικές και αρνητικές επιπτώσεις, που δημιουργείται από την εμπλοκή δύο μερών διαφορετικής σύστασης και συμφερόντων: αφενός της ευάλωτης πολιτιστικής κληρονομιάς που απαιτεί την προστασία της, τη σωστή ερμηνεία και προβολή της και αφετέρου του δυναμικού τουρισμού, που απαιτεί επιτυχή οργάνωση και κερδοφόρα διαχείριση³⁵.

Η κληρονομιά προσφέρει στον τουρισμό ένα προσοδοφόρο πεδίο δράσης και αυτός αντιδρά θετικά για τον πολιτισμό ευνοώντας, μεταξύ άλλων, την ανάδειξη και διατήρηση των πολιτιστικών αγαθών και δημιουργώντας έσοδα για τη συντήρησή τους. Στην αρνητική δράση του τουρισμού, κυρίως του μαζικού, συγκαταλέγονται οι

³⁵ Deuschl D. E., (2005), *οπ. παρ.*

σημαντικές πιέσεις που ασκεί στα πολιτιστικά αγαθά με την εντατική ή ανεξέλεγκτη χρήση τους. Η πλευρά της πολιτιστικής κληρονομιάς αντιδρά θέτοντας συγκεκριμένους περιοριστικούς όρους στη δράση του αυτή. Εντέλει, οι σχέσεις ισορροπούν εφόσον παρέχεται η δυνατότητα στον τουρισμό να είναι επικερδής, υπό την προϋπόθεση όμως ότι τηρεί τους όρους που εξασφαλίζουν τη διατήρηση των σημαντικών χαρακτηριστικών και της σημασίας ενός τόπου.

Η υπογραφή το 1976 στις Βρυξέλλες της «Χάρτας του Πολιτιστικού Τουρισμού» στο πλαίσιο του ICOMOS, της Διεθνούς Οργάνωσης Μνημείων και Τόπων, απετέλεσε ένα κομβικό σημείο. Για πρώτη φορά δημιουργήθηκε ένα κανονιστικό πλαίσιο, το οποίο περιλαμβάνει τις ηθικές, αρχές και αξίες που πρέπει να διέπουν τον πολιτιστικό τουρισμό ώστε να είναι βιώσιμος, να εξασφαλίζει τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς καθώς και τα συμφέροντα του επισκέπτη αλλά και της κοινότητας που τον φιλοξενεί.

Το ICOMOS, η Διεθνής Οργάνωση για την Προστασία Μνημείων και Τόπων, αναγνωρίζοντας τη δυναμική του φαινομένου, έχει συμπεριλάβει στις ειδικές επιτροπές του τη Διεθνή Επιτροπή Πολιτιστικού Τουρισμού. Αντικείμενο της επιτροπής είναι η προάσπιση της πολιτιστικής κληρονομιάς, παγκόσμιας, εθνικής ή τοπικής, στις περιπτώσεις εμπλοκής της με τον τουρισμό. Στην επιτροπή αυτή ανατέθηκε η αναθεώρηση της Χάρτα του Πολιτιστικού Τουρισμού.

Το κείμενο της νέας Χάρτας διατυπώθηκε σε τρεις γλώσσες, αγγλικά, γαλλικά και ισπανικά και επικυρώθηκε στη Γενική Συνέλευσή του ICOMOS στο Μεξικό το 1999. Η Χάρτα του Πολιτιστικού Τουρισμού του ICOMOS, (ICOMOS International Cultural Tourism Charter) βασίζεται στις αρχές που διέπουν τις δράσεις της διεθνούς αυτής οργάνωσης και αποτελεί μία εξειδικευμένη εφαρμογή τους που αφορά την τουριστική δραστηριότητα σε τόπους με πολιτιστική σημασία³⁶.

Η Χάρτα, στη νέα της μορφή, αποτελείται από δύο μέρη:

³⁶ Deuschl D. E., (2005), *οπ. παρ.*

α) τις Γενικές Αρχές, οι οποίες θέτουν τα πλαίσια της διαχείρισης του τουρισμού σε περιοχές με σημαντική πολιτιστική κληρονομιά και αναφέρονται στις θέσεις και τους στόχους της Χάρτας,

β) τα έξι Άρθρα ή Αρχές της.

Η σημασία ενός πολιτιστικού τόπου ή αγαθού. Στις Γενικές Αρχές επισημαίνεται ότι ο βασικός σκοπός της διατήρησης ενός πολιτιστικού τόπου ή αγαθού συνίσταται στην ανάδειξη των σημαντικών χαρακτηριστικών του - φυσικών, καλλιτεχνικών κ.λπ. - και της σημασίας του, η οποία πρέπει να είναι όσο το δυνατόν κατανοητή και προσιτή, τόσο στον επισκέπτη, όσο και στον τοπικό πληθυσμό. Η ανεπαρκής κατανόηση της σημασίας ενός τόπου και οι αντιτιθέμενες απόψεις μπορεί να οδηγήσουν στην απώλεια της αυθεντικότητας των χαρακτηριστικών του τόπου και να μειώσουν τις εκτιμήσεις των επισκεπτών γι' αυτόν.

Τα δεδομένα χαρακτηριστικά και η αντικειμενική απόδοση του βαθμού σημασίας της κληρονομιάς αποτελούν την αφετηρία για κάθε ενέργεια που σχετίζεται με τους στόχους της Χάρτας. Σ' αυτά, μεταξύ των άλλων, θα πρέπει να βασιστεί η διαμόρφωση της πρακτικής της διαχείρισης ιστορικών τόπων με κληρονομιά ή η μεθοδολογία για τη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ της διατήρησης και του τουρισμού, ώστε να εξασφαλιστούν αμφίδρομα οφέλη αποδοτικά για τον τουρισμό και προστατευτικά για τα πολιτιστικά αγαθά.

Η σημασία αποτελεί υπολογίσιμο στοιχείο, βασικό για τα προγράμματα ερμηνείας, διατήρησης και τουριστικής ανάπτυξης γι' αυτό και η αποτίμηση της αξίας της κληρονομιάς κάθε τόπου και η αντικειμενική συγκριτική εκτίμηση της σημασίας της - τοπικής, περιφερειακής ή παγκόσμιας - συνιστά πρωταρχική ενέργεια. Προς τούτο είναι απαραίτητη η περιγραφική πληροφορία για το πολιτιστικό σημείο ή τόπο και η περιεκτική και ευκρινής καταγραφή της.

Η επιχειρησιακή χρησιμότητα της Χάρτας συνεπάγεται τη διατύπωση κριτηρίων αξιολόγησης, τα οποία πρέπει να συνδυάζουν το γενικό χαρακτήρα διακηρυκτικών αρχών και την εξειδίκευσή τους κατά περίπτωση, ώστε να

προσαρμόζονται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε τόπου ή περιοχής. Τα κριτήρια αυτά μπορούν για παράδειγμα να αναφέρονται³⁷:

- Στα χαρακτηριστικά του τόπου (συμπεριλαμβανομένου του νομικού πλαισίου, τα σχετικά με την οικονομία, τις υποδομές, τα μέσα μεταφοράς κ.λπ.).
- Στη σημασία του τόπου (Το ιστορικό, πολιτιστικό, οικολογικό περιεχόμενό της. Τα αισθητικά, κοινωνικά και επιστημονικά χαρακτηριστικά της. Τα απτά και τα άυλα στοιχεία της. Οι πιθανές διαφορετικές απόψεις γι' αυτήν από τους εντόπιους, τους επισκέπτες ή τη διεθνή κοινότητα).
- Στα σχετικά με τη διατήρηση (υπευθυνότητες, οικονομικοί πόροι και διαχειριστική δομή, μέτρα προστασίας κ.λπ.).
- Στα σχετικά με τον τουρισμό (εντόπιος/διεθνής, ατομικός/ομαδικός, υποδομές μεταφοράς και υποδοχής, οφέλη για τον τόπο κ.λπ.).
- Στο πλαίσιο των σχέσεων μεταξύ τουρισμού και διατήρησης (ήδη γνωστός ή καινούργιος τουριστικός τόπος, με ανοδικό ή όχι τουρισμό, η δυναμική μεταξύ τουρισμού και διατήρησης, οι αρνητικές επιπτώσεις από τον τουρισμό κ.λπ.).

Οι έξι αρχές της Χάρτας βασίζονται στα κριτήρια αξιολόγησης και έχουν αντίστοιχα τους εξής στόχους.

- Την επίτευξη δυνατότητας για προσπέλαση και κατανόηση της σημασίας του τόπου.
- Την επίτευξη μιας βιώσιμης σχέσης μεταξύ των εν δυνάμει αντιτιθέμενων αξιών του τουρισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Τη διασφάλιση μιας εποικοδομητικής εμπειρίας για τον επισκέπτη.
- Την εμπλοκή της κοινότητας που φιλοξενεί (στις διαδικασίες της διατήρησης των πολιτιστικών αγαθών του τόπου της και της τουριστικής πρακτικής σ' αυτόν).
- Τα οφέλη για την κοινότητα που φιλοξενεί.
- Τη χρήση των μέσων προβολής για την ανάδειξη της κληρονομιάς.

Πρόθεση της Χάρτας είναι η εφαρμογή των αρχών της σε όσο το δυνατόν περισσότερες χώρες ή περιοχές του πλανήτη, με διαφορετική φύση και σημασία

³⁷ Deuschl D. E., (2005), *οπ. παρ.*

πολιτιστικών αγαθών. Αναγκαστικά οι εκτιμήσεις δεν εξειδικεύονται και οι όροι που χρησιμοποιούνται είναι συνοπτικοί. Για την επιτυχή εφαρμογή της Χάρτας, είναι προφανές ότι χρειάζεται η κατά περίπτωση προσαρμογή των αρχών της στις κατά τόπους συνθήκες και πρακτικές, με τη συνεργασία των φορέων των άμεσα ενδιαφερομένων για τον πολιτισμό και των εμπλεκόμενων με τον τουρισμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο ΚΑΡΠΑΘΟΣ

Η Κάρπαθος, το δεύτερο σε έκταση νησί της Δωδεκανήσου (μετά τη Ρόδο). Έχει έκταση 301,2 τ.χλμ., 160 χλμ. μήκος ακτών και συνολικό πληθυσμό 6.511 κατοίκους. Αποτελεί πλούσιο βιότοπο και για αυτόν τον λόγο διαθέτει προστατευμένες περιοχές, όπου επιζούν πληθυσμοί προς εξαφάνιση. Βρίσκεται στην μέση του Καρπάθιου πελάγους μεταξύ Ρόδου και Κρήτης και έχει πρωτεύουσα τα Πηγάδια ή Κάρπαθος (2.180 κάτοικοι).

Για την ονομασία του νησιού, υπάρχουν πολλές εκδοχές. Ο θρύλος του νησιού αναφέρει ότι επειδή οι πρώτοι κάτοικοι αγαπούσαν υπερβολικά τον τόπο τους, έκλεψαν τους Ολύμπιους θεούς και τους έφεραν εδώ. Για την πράξη αυτή, ονομάστηκαν Αρπάθει. Αργότερα μετατράπηκε σε Καρπάθει και τέλος σε Καρπάθιοι οπότε και η Κάρπαθος. Ο Όμηρος την ονομάζει Κράπαθο, σύμφωνα με αναφορά στα *Γεωγραφικά* του Στράβωνα. Άλλα αρχαία ονόματα του νησιού είναι Τετράπολις, Ανεμόεσσα και Ανεμούσα, ενώ κατά το Μεσαίωνα ονομαζόταν Scarpanto (η ονομασία αυτή για το νησί επιβιώνει ακόμη στα ιταλικά). Η Κάρπαθος έχει δώσει το όνομά της στο πέλαγος που την περιβρέχει, στο Καρπάθιο Πέλαγος³⁸

Τα χωριά της Καρπάθου δημιουργούν δυο κύκλους που φέρνουν ένα γύρο ολόκληρο το νησί. Με αφετηρία τα Πηγάδια ο δρόμος τραβά κατά το Απέρι, ανηφορίζει για την κοντινή Βωλάδα και συνεχίζει να ανεβαίνει μέχρι το "υπερνεφέλες" Όθος, μετά κινείται στην πλαγιά του υψηλότερου βουνού του νησιού, της Λάστου, περνά από τις Πυλές και αρχίζει να κατηφορίζει προς τη θάλασσα, στην

³⁸ Ιστοσελίδα Κάρπαθος (2010), διαθέσιμο σε <http://www.karpathos.gr/>

άλλη, δυτική ακτή του νησιού. "Κάρπαθος όμορφο νησί, χάρου την ομορφιά σου, στολίδι είναι ξεχωριστό, καθένα απ' τα χωριά σου".

Δίπλα στο κύμα ο δρόμος πορεύεται κατά το Φοινίκι και μετά μπαίνει στην Αρκάσα. Απο εκεί κατευθύνεται πάλι προς τα μεσόγεια του νησιού, περνά μέσα απο τις Μενετές και επιστρέφει στα Πηγάδια, ολοκληρώνοντας έτσι το μικρό κύκλο.

Ο μεγάλος κύκλος αφήνει έξω τα χωριά Βωλάδα, Όθος και Πυλές. Απο το Απέρι ο δρόμος φεύγει βόρεια, διατρέχοντας την πιο εντυπωσιακή πλευρά, την ανατολική, του νησιού, τραβάει ψηλά στις πλαγιές των βουνών, ενώ κάτω, στην ακτογραμμή, υπάρχουν οι πιο φιλόξενες αγκαλιές:

Οι παραλίες Αχάττα, Κάτω Λάκος, Κυρά Παναγιά και τα φημισμένα Άπελλα έτσι πορεύεται μέχρι τα Σπόα. Καθώς ολοκληρώνεται το πρώτο ημικύκλιο ο δρόμος στρίβει αριστερά, περνά δίπλα απο τους ανεμόμυλους των Σπόων και κατευθύνεται προς το Μεσοχώρι.

Μετά το χωριό, μια διακλάδωση κατεβαίνει στις παραλίες του Λευκού, ενώ η κεντρική αρτηρία συνεχίζει έχοντας συνεχώς επαφή με τη θάλασσα μέχρι το Φοινίκι και την Αρκάσα μετά ανηφορίζει προς Μενετές για να καταλήξει στα Πηγάδια, όταν κλείνει ο μεγάλος κύκλος.

Αλλά και οι κύκλοι έχουν τις αθέατες και γι' αυτό γοητευτικές γωνιές τους. Στον μεγάλο κύκλο, μετά το Απέρι στο δρόμο προς τα Σπόα το τοπίο καλεί για μια στάση στο Μερτώνα, με τη φημισμένη πηγή και την Παναγία τη Μερτωνιάτισσα του 12ου αιώνα.

Πιο πάνω, η παράκαμψη που κατηφορίζει για τα Άπελλα, περνά δίπλα απο ένα κρυμμένο μνημείο. Αριστερά του δρόμου το ερημοκκλήσι του Οσίου Λουκά (12ος αιώνας) μέσα στη σπηλιά είναι το δώρο των αιώνων.

Τέτοια εκκλησάκια υπάρχουν κι άλλα επάνω ή δίπλα στον μεγάλο κύκλο, όπως του Αϊ Γιώργη, του 12ου - 13ου αιώνα, με γοητευτικά σπαράγματα τοιχογραφιών και η Παναγία η Γιαλοχωραφίτισσα του 14ου αιώνα, που συνθέτουν το σιωπηλό παρελθόν του Λευκού.

Κοντά στο δρόμο που συνδέει την Αρκάσα με τις Μενετές υπάρχει ένα σπουδαίο βυζαντινό μνημείο, ο Άγιος Μάμας, ένα εκκλησάκι με πρωτότυπη αρχιτεκτονική και ωραίες τοιχογραφίες. Πριν την Αρκάσα, δυο παραλίες πλαισιώνουν το Παλαιόκαστρο, τη χερσόνησο που βρισκόταν η αρχαία Αρκεσία. Ένα ασπρισμένο μονοπάτι ανεβαίνει στην κορυφή του βράχου προσφέροντας πανοραμικές εικόνες προς τη στεριά και τη θάλασσα.

3.1 ΙΣΤΟΡΙΑ³⁹

Η Κάρπαθος είναι η μυθολογική πατρίδα του τιτάνα Ιαπετού και νήσος της γέννησης του Πρωτέα και ανατροφής της Αθηνάς. Στην Κάρπαθο έζησε ένα μέρος της ζωής του και ο Προμηθέας.

Η κατά τον Όμηρο «*Κράπαθος*» αρχικά αναφέρεται ότι βρισκόταν υπό Μινωική επιρροή και αργότερα υπήρξε μέλος της Αθηναϊκής συμμαχίας μέχρι το 400 π.Χ., που κατακτήθηκε από τους Ρόδιους

Κατά την αρχαιότητα, υπήρχαν 4 οχυρωμένες πόλεις: η Αρκέσεια, η Βρυκούς, η Κάρπαθος και η Νίσυρος, στη νησίδα Σαρία που παλαιότερα ήταν ενωμένη με την Κάρπαθο. Στον πορθμό πλάτους 100 περίπου μέτρων που χωρίζει σήμερα τα δυο νησιά, από τη μεριά της Καρπάθου, υπάρχουν ερείπια του αρχαίου ναού του Πορθμίου Ποσειδώνα, ενώ ο όρμος του Τριστόμου ήταν το μεγάλο φυσικό λιμάνι της αρχαίας Βρυκούντος.

Μεταγενέστερα, πέρασε διαδοχικά στα χέρια των Ρωμαίων και των Βυζαντινών, των Αράβων, των Γενοβέζων (Ανδρέα και Λουδοβίκο Μορέσκο) των Ενετών (οικογένεια Κορνάρο) και των Οθωμανών Τούρκων. Το Μεσαίωνα, το νησί ονομαζόταν Σκαρπάντο (*Scarpanto*).

Το 1913, παραχωρήθηκε στους Ιταλούς. Η ελευθερία ήρθε νωρίτερα από τα υπόλοιπα Δωδεκάνησα, όταν στις 5 Οκτωβρίου 1944, με πρωτοστάτες τους κατοίκους των Μενετών, ξεκίνησε η επανάσταση και οι Ιταλοί εκδιώχθηκαν από το νησί. Ανάλογο κίνημα εκδηλώθηκε και στο Απέρι την ίδια μέρα με πρωτοστάτες

³⁹ Βικιπαίδεια: Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, (2010), *Κάρπαθος*, διαθέσιμο σε <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%AC%CF%81%CF%80%CE%B1%CE%B8%CE%BF%CF%82>

τους νέους του χωριού. Στις 11 Οκτωβρίου του ίδιου έτους, στο Απέρι έγινε η παράδοση των Ιταλών και η διακήρυξη ένωσης με την Ελλάδα, υψώθηκε η Ελληνική σημαία και τελέστηκε πανηγυρική δοξολογία. Στις 8 Οκτωβρίου μια βάρκα με αποστολή Καρπαθίων, η *Ιμμακολάτα*, ταξίδεψε μέχρι την Αίγυπτο για να ανακοινώσει το μήνυμα της ελεύθερης Καρπάθου.

Η Κάρπαθος μαζί με την Κάσο είναι τα νοτιότερα νησιά της Δωδεκανήσου. Η Κάρπαθος (Κράπαθος) αναφέρεται από τον Όμηρο. Η πρωιμότερη κατοίκηση του νησιού τοποθετείται στη 2 η χιλιετία π.Χ. από Κρήτες, όπως αναφέρει ο Διόδωρος ο Σικελιώτης. Απομεινάρια από μυκηναϊκούς τάφους και από ερείπια οικισμών της ίδιας περιόδου καταδεικνύουν την εναλλαγή των κατοίκων της Καρπάθου. Αναφέρεται να παίρνει μέρος στον Τρωικό πόλεμο. Αργότερα οι Δωριείς καταλαμβάνουν την Κάρπαθο. Οι συγγραφείς την αναφέρουν ως Τετράπολη, επειδή έχει τέσσερις πόλεις (Αρκέσεια, Βρυκούς, Κάρπαθος και η αυτόνομη Σάρος). Στην εποχή του Διοκλητιανού μεταξύ του 245-313 μ.Χ. ανήκει στην Επαρχία Νήσων (*provincia insularum*) και αποτελεί ναύσταθμο της Ρώμης στη Μεσόγειο. Ακολουθούν τρεις περίπου αιώνες (μέσα 7 ου - μέσα 10 ου αι.) παρακμής και ερήμωσης, όταν πειρατές σκορπών τον τρόμο στους παραλιακούς οικισμούς που εγκαταλείπονται και δημιουργούνται τα μεσαιωνικά ορεινά χωριά που διατηρούνται ως σήμερα.

Από 1206 έως το 1224 το νησί είχε περιέλθει, μαζί με την Κάσο και τη Ρόδο, στην κυριαρχία του Λέοντα Γαβαλά. Το 1282 η Κάρπαθος βρέθηκε υπό τους Γενουάτες του Αντρέα Μορέσκο, για να περάσει το 1306 στον άρχοντα της Κρήτης Αντρέα Κορνάρο. Εκείνος, διωκόμενος, την έδωσε με τη σειρά του, το 1313, στους Ιωαννίτες Ιππότες. Ο Αντρέας Κορνάρος επανακάμπτει όμως το 1315 και η οικογένειά του διοικεί την Κάρπαθο μέχρι το 1538, όταν οι Οθωμανοί του Μπαρμπαρόσσα την κατέκτησαν. Τα προνόμια που παραχωρήθηκαν, φορολογικά και διοικητικά, βοήθησαν ουσιαστικά στην ανάπτυξη δημοκρατικών θεσμών αυτοδιοίκησης και στη δημιουργία ακμαίας οικονομικής ζωής.

Παλιότερα πρωτεύουσα του νησιού και σήμερα έδρα του Μητροπολίτη Καρπάθου, το Απέρι, στην κεντρική Κάρπαθο, είναι κρυμμένο από τη θάλασσα. Χτίστηκε την εποχή του Μεσαίωνα όταν οι κάτοικοι των παράκτιων οικισμών θέλησαν να μεταφερθούν στην ενδοχώρα για το φόβο των πειρατών. Τα προσεγμένα

σπίτια, με τους μικρούς αλλά πλούσιους κήπους τους δίνουν στο χωριό αέρα αρχοντικό. Έναν αέρα που υποστηρίζει η πολιτιστική και πνευματική δραστηριότητα των κατοίκων του. Η Βωλάδα, το Όθος και οι Στες είναι τρία γραφικά χωριουδάκια που αξίζουν το ενδιαφέρον του επισκέπτη. Λευκά σπίτια με πολύχρωμες πόρτες και παράθυρα, με ανθοστόλιστα μπαλκόνια δημιουργούν μια ξεχωριστή εικόνα στις Πυλές.

Το Μεσοχώρι πήρε το όνομά του από τη γεωγραφική του θέση. Παραδοσιακά κτίσματα με λουλουδάτες αυλές και δρόμοι στρωμένοι με βότσαλα, δεν αφήνουν κανέναν αδιάφορο. Στο βορειότερο σημείο της Καρπάθου, βρίσκεται το χωριό Όλυμπος με το επίνειό του, το Διαφάνι. Η Όλυμπος ήταν για χρόνια ξεκομμένη από το άλλο νησί, λόγω της θέσης της, γεγονός που τη βοήθησε να κρατήσει μια ξέχωρη σχεδόν παράδοση. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα παραδοσιακά της σπίτια με τα όμορφα μπαλκόνια τους και τα αρχικά του ιδιοκτήτη σκαλισμένα στην είσοδό τους. Τα σπίτια αυτά, έχουν μόνο ένα δωμάτιο που στηρίζεται σε ένα ξύλινο δοκάρι, στη μέση του δωματίου. Οι τοίχοι τους είναι γεμάτοι διακοσμητικά κεντήματα, πιάτα και φωτογραφίες.

Οι φιλολογικές μαρτυρίες αναφέρουν μινωική κυριαρχία στο νησί που αργότερα αποικίστηκε από Αργείους. Ο Όμηρος την ονόμαζε Κράπαθο. Στην αρχαιότητα αναπτύχθηκαν τέσσερις πόλεις οι οποίες πλήρωναν φόρο στη Δηλιακή-Αθηναϊκή Συμμαχία και από το τέλος του 5ου αι. π.Χ. πέρασαν στη Ροδιακή κυριαρχία. Η Κάρπαθος ακολούθησε τη μοίρα των Δωδεκανήσων και δέχτηκε διαδοχικές κατακτήσεις. Το Μεσαίωνα ονομαζόταν Σπάρπαντος. Μετά την κατάλυση του βυζαντινού κράτους από τους Φράγκους αποτέλεσε μαζί με τη Ρόδο τμήμα της ηγεμονίας που ίδρυσε ο Λέων Γαβαλάς. Στη συνέχεια πέρασε στους Γενοβέζους Ανδρέα και Λουδοβίκο Μορέσκο, στη βενετσιάνικη οικογένεια Κορνάρο -1306- και

από τα μέσα του 16ου αι. στους Τούρκους. Το 1912 την κατέλαβαν οι Ιταλοί. Το 1948 ενσωματώθηκε στην Ελλάδα.

Η σημερινή Κάρπαθος (ή Πηγάδια), η πρωτεύουσα και το κύριο λιμάνι του νησιού, ταυτίζεται με το αρχαίο λιμάνι Ποτίδαιο. Τα σπίτια δεν έχουν αρχιτεκτονική ομοιογένεια. Τα περισσότερα είναι καινούρια, χτισμένα με χρήματα των ομογενών της Αμερικής και συχνά θυμίζουν τις κατοικίες της ηπείρου όπου μετανάστευσαν οι ιδιοκτήτες τους. Ανάμεσά τους υπάρχουν και παλιά, φτιαγμένα με πελεκητή πέτρα, με όμορφα μπαλκόνια σκεπασμένα με λουλούδια και μεγάλες αυλές. Η Κάρπαθος έχει 6.511 κατοίκους. Αξιοθέατα αποτελούν:

- Ο λόφος Κάβο με τα ερείπια της ακρόπολης της αρχαίας πόλης Ποτίδαιο. Στην περιοχή βρέθηκαν επίσης τάφοι με Κεραμικά της Μινωικής και Μυκηναϊκής περιόδου.
- Η Δημοτική βιβλιοθήκη.

Αρκάσα

Χωριό χτισμένο πλάι στη θάλασσα, σε πεδινή περιοχή, με πολλά νερά, αμυγδαλιές, ελαιώνες, εσπεριδοειδή, χωράφια με δημητριακά, καρπούζια και πεπόνια. Απέχει 16 χλμ ΝΔ από τα Πηγάδια. Η Αρκάσα έχει 478 κατοίκους. Αξιοθέατα αποτελούν:

- Η ίδια η Αρκάσα, μια από τις αρχαιότερες τοποθεσίες του νησιού, με υπαίθρια ψηφιδωτά και κομμάτια από αρχαίες μαρμάρινες κολόνες.
- Τα θαυμάσια ψηφιδωτά της ερειπωμένης εκκλησίας της Αγίας Αναστασίας, 5ου αι., φυλάγονται στο μουσείο της Ρόδου.
- Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι εκκλησίες της Αγίας Σοφίας, του Πρεσβύτερου Ευχάριστου και της Υπαπαντής, 19ου αι.
- Στην κορυφή λόφου, τα ερείπια της ακρόπολης του Παλαιόκαστρου και κατάλοιπα από «κυκλώπεια τείχη».

Μεσοχώρι

Χτισμένο αμφιθεατρικά, κοντά στη θάλασσα, με εξαιρετική θέα, απέχει 31 χλμ ΒΔ από τα Πηγάδια. Τα σπίτια του είναι πολύ όμορφα και βαμμένα με έντονα χρώματα. Έχει 406 κατοίκους. Αξιοθέατα αποτελούν:

- Τα σπίτια του χωριού. Ένα αυθεντικό καρπαθιώτικο σπίτι αποτελείται από τρία κτίσματα: το μεγάλο σπίτι, το μικρό σπίτι και το φούρνο, κολλητά το ένα με το άλλο. Είναι στρωμένο με υφαντά και χράμια και στολίζεται με σκαλιστά ξύλινα ράφια γεμάτα μαστραπάδες και πιάτα πήλινα. Το δάπεδο συχνά καλύπτεται με άσπρα και μαύρα βότσαλα, τα «κοχύλια», και το ταβάνι είναι ντυμένο με μεγάλα ξύλινα δοκάρια. Ανεβαίνοντας δυο τρία σκαλιά είναι ο σοφάς -το καθημερινό- και πιο πέρα, ανεβαίνοντας πάλι δυο σκαλιά, η «μουσάνδρα», δηλαδή ο ξενώνας, με καναπέ στρωμένο με πολύχρωμα υφαντά και το «πανοσούφι». Στο κέντρο του σπιτιού υπάρχει ένας μεγάλος στύλος ξύλινος, σύμβολο και στήριγμα της οικογένειας. Στις γιορτές τον ντύνουν με κορδέλες και μεταξωτά μαντίλια.
- Στα περίχωρα του Μεσοχωριού, η εκκλησία της Αγίας Ειρήνης, με τοιχογραφίες και πολυάριθμα βυζαντινά ερείπια.

Όλυμπος

Πολύ όμορφο χωριό, χτισμένο σ' ένα λόφο που περιστοιχίζεται από μεγάλα γκριζοπράσινα βουνά. Τα ασπρισμένα σπίτια του γειτονεύουν με ανεμόμυλους και ανάμεσά τους το καμπαναριό της εκκλησίας. Το χωριό είναι ένα ζωντανό λαϊκό μουσείο. Οδικά απροσπέλαστο, συνδέεται μόνο με το Διαφάνι. Υπήρξε ασφαλέστατο καταφύγιο στα χρόνια των πειρατών. Η φυσική θωράκισή του είναι μοναδική. Εδώ, πιο πολύ από όλο το νησί, τηρούν τα έθιμα εκατοντάδων ετών. Η τοπική διάλεκτος έχει δωρικούς ιδιοματισμούς, οι πλουμιστές ενδυμασίες φοριούνται καθημερινά και το σκάψιμο της γης γίνεται συχνά με ξύλινο άροτρο. Θαυμάσια σπίτια παντού με δυνατά χρώματα εξωτερικά και πολλά στολίδια στο εσωτερικό. Σε πολλά σημεία υπάρχουν ερειπωμένοι ανεμόμυλοι. Η Όλυμπος είναι αληθινό μπαλκόνι στο Αιγαίο. Οι πιο πολλοί κάτοικοι έχουν μεταναστεύσει στην Αμερική. Οι κάτοικοι που μένουν στην Όλυμπο είναι 575. Αξιοθέατα αποτελούν:

- Αξιόλογες εκκλησίες της Παναγίας, 16ου αι., με ξυλοσκάλιστο τέμπλο και όμορφες τοιχογραφίες, του Αγίου Ονούφριου και της Αγίας Τριάδας.
- Στην περιοχή σώζονται ερείπια αρχαίου ναού.
- Στην τοποθεσία Βρυκούντα, στα βόρεια του χωριού, διακρίνονται ίχνη τειχών 4ου - 3ου αι. π.Χ.
- Το μοναστήρι της Χρυσοβαλάντου, στην είσοδο του χωριού.

Γύρω νησιά

Σαρία. Ακατοίκητο νησάκι στα Β της Καρπάθου με την οποία ήταν κάποτε ενωμένο. Συνδέεται πότε-πότε με το λιμανάκι του Τρίστομου (στο βορειότερο άκρο της Καρπάθου) και με το Διαφάνι.

3.2 ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Το βραχώδες αλλά παλαιότερα καταπράσινο νησί, που όμως έχει πλέον καεί σε ένα μικρό μέρος του κυρίως στα νότια, χαρακτηρίζεται από τις ψηλές βουνοκορφές του, οι οποίες αγγίζουν τα 1220μ. Βέβαια, διατηρεί ακόμα μέτριας

έκτασης πυκνά και αραιότερα πευκοδάση στα βόρεια και στα κεντρονότια του νησιού.

Έτσι, το έντονο ανάγλυφο του νησιού χαρίζει στον επισκέπτη τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, συνδυάζοντας την ομορφιά του βουνού και της θάλασσας. Ψηλά βουνά απ' τη μια και απότομες χαράδρες από την άλλη. Στα βράχια και τις βραχώδεις ακτές υπάρχουν ο Μαυροπετρίτης και ο Αιγιόγλαρος, δύο υπό εξαφάνιση είδη πουλιών. Η Κάρπαθος είναι και πέρασμα αποδημητικών πτηνών.

Μικροί κολπίσκοι και παραλίες με κρυστάλλινα νερά σχηματίζονται κατά μήκος όλης της ανατολικής πλευράς του νησιού και προσεγγίζονται εύκολα, οι περισσότερες είτε με το ασφαλτοστρωμένο οδικό δίκτυο, είτε με εκδρομικά πλοίαρια από την πόλη της Καρπάθου. Μερικές από αυτές έχουν βραβευθεί με την τιμητική γαλάζια σημαία, λόγω της ασφάλειας, της οργάνωσης και της καθαριότητάς τους. Υπάρχουν και άγνωστες και απόκρημνες ακτές, που προσεγγίζονται με μονοπάτια που περνούν μέσα από πεύκα και πηγές. Υπάρχουν επίσης σπήλαια με σταλακτίτες και σταλαγμίτες κυρίως στα κεντρικά του νησιού.

Στα βόρεια του νησιού εκτείνεται η ακατοίκητη νησίδα *Σαρία*, με την οποία η Κάρπαθος παλαιότερα ήταν ενωμένη.

3.3 Η ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΤΟΥ ΝΗΣΙΟΥ

Η παλαιά πρωτεύουσα του νησιού ήταν το Απέρι, 8 χλμ από τη σημερινή πρωτεύουσα του νησιού και αθέατο από τη θάλασσα. Το Απέρι ήταν λοιπόν διοικητική και πολιτιστική πρωτεύουσα του νησιού και έδρα της μητρόπολης. Επίκειο και μετόχι των Απεριτών ήταν το Ποσί, στο οποίο το 1820 κτίστηκαν μερικές αποθήκες και πηγάδια και περίπου το 1850 δημιουργήθηκε ένας οικισμός 50 κατοίκων με καταγωγή από Απέρι, Βωλάδα και Μενετές. Λόγω των πολλών πηγαδιών, το Ποσί μετονομάστηκε σε Πηγάδια και το 1892 με περίπου 150 κατοίκους έγινε πρωτεύουσα του νησιού.

Μετά απ' όλα αυτά κατέβηκαν και άλλοι πληθυσμοί από τα άλλα χωριά και μέχρι το 1998, τα Πηγάδια αποτελούσαν αυτόνομο δήμο οπότε και έγινε έδρα του Καποδιστριακού δήμου Καρπάθου. Σήμερα, τα Πηγάδια είναι μια σύγχρονη πόλη περίπου 3000 κατοίκων, με πολλά ξενοδοχεία και υπηρεσίες, καφετέριες και

εστιατόρια. Εδώ βρίσκονται διάσπαρτα μνημεία από την εποχή των Ιταλών και η αρχαία ακρόπολη του αρχαίου Ποσειδείου. Στα Πηγάδια υπάρχει σύγχρονη οργανωμένη μαρίνα σκαφών αναψυχής και το κύριο λιμάνι του νησιού.

3.4 ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ

Η Κάρπαθος αποτελείται από το Δήμο Καρπάθου, που περιλαμβάνει τους οικισμούς στο νότιο και κεντρικό μέρος του νησιού, και την Κοινότητα Ολύμπου, που περιλαμβάνει το βόρειο μέρος και τις νησίδες Σαρία και Χαμηλή. Μαζί με τη νήσο Κάσο, τη νήσο Σαρία και μικρές νησίδες γύρω απ' αυτές, συγκροτούν την Επαρχία Καρπάθου, μια από τις 4 της Δωδεκανήσου. Ο συνολικός πληθυσμός της είναι περίπου 6.511 κάτοικοι.

3.5 ΔΗΜΟΣ ΚΑΡΠΑΘΟΥ

Ο δήμος Καρπάθου έχει πληθυσμό 6.511 κατοίκους. Στον δήμο περιλαμβάνονται το Δημοτικό διαμέρισμα Καρπάθου, δηλαδή η Κάρπαθος ή Πηγάδια (2.180 κατ.) καθώς και τα Δημοτικά διαμερίσματα:

- Απερίου
- Αρκάσας
- Βωλάδας
- Μενετών,
- Κήπος Αφιάρτη
- Μεσοχωρίου
- Λευκός
- Όθους
- Πυλών
- Σπόων

3.6 ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΟΛΥΜΠΟΥ

Η κοινότητα Ολύμπου έχει πληθυσμό 761 κατοίκους και περιλαμβάνει την Όλυμπο, την Αυλώνα, το Διαφάνι, το Τρίστομον και τις νησίδες Σαρία, Αστακίδα, Αστακιδόπουλο, Διβούνια, και Χαμηλή (απογραφή 2001)

3.7 ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ

Αξίζουν επίσκεψης μια από τις 18 παλαιοχριστιανικές βασιλικές του νησιού, όπως η Αγία Αναστασία στην Αρκάσα ή η Αγία Φωτεινή στην πόλη της Καρπάθου ή τα ερείπια της αρχαίας πόλης της Βρυκούς στα βόρεια του νησιού και τα ερείπια της Αρκεσίας στο Παλαιόκαστρο της Αρκάσας, καθώς και το Κάστρο και η αρχαία ακρόπολη του Απερίου.

Στο Λευκό (30 χλμ απ' την πόλη), υπάρχει η Ρωμαϊκή δεξαμενή και αρχαιολογικά ερείπια. Στην πόλη της Καρπάθου και στην Αρκάσα υπάρχουν αρχαίοι θαλαμωτοί τάφοι, δείγμα των οποίων υπάρχει στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Καρπάθου. Επίσης, υπάρχουν διάσπαρτοι σε ολόκληρο το νησί παραδοσιακοί ανεμόμυλοι και παραδοσιακά κτήρια.

Στην πόλη της Καρπάθου, υπάρχουν δύο κτήρια των Ιταλών: το Λιμεναρχείο και το Επαρχείο, στο οποίο στεγάζεται επίσης σε δύο από τις πτέρυγές τους το Αρχαιολογικό Μουσείο και η Δικαστική Αίθουσα. Σε όλο το νησί υπάρχουν διάσπαρτα κατασκευάσματα των Ιταλών, όπως γεφύρια, υδραγωγεία, πηγές, κτήρια, νεκροταφεία κ.α. Τα μουσεία που υπάρχουν στο νησί είναι το Αρχαιολογικό μουσείο πόλεως Καρπάθου, το Λαογραφικό μουσείο Μενετών, το Αρχαιολογικό μουσείο Αρκάσας, το Αγροτικό μουσείο Πυλών και το Λαογραφικό μουσείο Όθους. Λαογραφική συλλογή με παραδοσιακές φορεσιές υπάρχει στη Βολάδα, ενώ πινακοθήκη-ιστορικό πολιτιστικό κέντρο υπάρχει στο Απέρι.

3.8 ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ

Μέχρι τη δεκαετία του '80 η επίσκεψη της περιοχής της Βόρειας Καρπάθου ήταν αρκετά δύσκολη καθώς ο δρόμος που τη συνέδεε με τη Νότια Κάρπαθο ήταν πολύ δύσβατος και η ακτοπλοϊκή σύνδεση ήταν ανύπαρκτη. Με την βελτίωση του οδικού δικτύου και με τη κατασκευή του λιμανιού στο Διαφάνι στο τέλος της δεκαετίας του '80 η επίσκεψη τουριστών στην περιοχή αυξήθηκε και αυτό λειτούργησε ως έναυσμα για τη κατασκευή ξενοδοχείων και ενοικιαζόμενων δωματίων. Ωστόσο, η Β. Κάρπαθος δεν διαθέτει κατάλληλη υποδομή για την υποδοχή μαζικού τουρισμού κάτι το οποίο δεν είναι θεμιτό γιατί θα αλλοίωνε

ανεπανόρθωτα τον ιδιαίτερα παροδοσιακό χαρακτήρα της περιοχής και θα προκαλούσε καταστροφές στο φυσικό περιβάλλον.

Λόγω του εξαιρετικού φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής με τους παραδοσιακούς οικισμούς ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής, τους σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους, τα πολυάριθμα εκκλησιάκια και τις εξαιρετικές παραλίες που μπορεί κανείς να επισκεφτεί, η Βόρεια Κάρπαθος είναι ιδανική για ήπιες μορφές τουρισμού με πολιτιστικά, ιστορικά και φυσιολατρικά ενδιαφέροντα.

Αναμφισβήτητα, ο αποτελεσματικότερος τρόπος να γνωρίσει κανείς την περιοχή και τις ομορφιές της είναι πεζοπορώντας. Πράγματι, η Βόρεια Κάρπαθος διαθέτει ένα καλά ανεπτυγμένο δίκτυο πεζοπορικών διαδρομών (μονοπάτια) μέσω των οποίων μπορεί κανείς να γνωρίσει όλα τα αξιόλογα σημεία της περιοχής. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα παλιά πετρόκτιστα μονοπάτια (καλντερίμια) που απαντώνται, τα οποία διατηρούν μέχρι σήμερα το παραδοσιακό τους χαρακτήρα.

Οι προτεινόμενες πεζοπορικές διαδρομές της περιοχής είναι οι εξής: Σπόα - Όλυμπος / Όλυμπος - Τοποθεσία Πέϊ - Όλυμπος (κυκλική διαδρομή) / Όλυμπος - παραλία Φορόκλι / Όλυμπος - Διαφάνι / Όλυμπος - Αυλώνα / Όλυμπος - Κορυφή Προφήτη Ηλία / Όλυμπος - Διάσελο Αγ. Κωνσταντίνου - Διαφάνι / Αυλώνα - όρμος Τριστόμου / Αυλώνα - Αρχαία Βρυκούντα / Αυλώνα - Διαφάνι (Μέσω παραλίας Βανάντας) / Διαφάνι - Τρίστομο / Διάσχιση νήσου Σαρίας

3.9 ΠΡΟΣΒΑΣΗ

Η Κάρπαθος διαθέτει διεθνή αερολιμένα με έναν από τους μεγαλύτερους διαδρόμους στα Βαλκάνια και κτιριακές εγκαταστάσεις 12.500 τ.μ. Ακτοπλοϊκά συνδέεται με τον Πειραιά, την Κρήτη, την Κάσο, τη Ρόδο, τη Χάλκη και άλλα νησιά των Δωδεκανήσων και των Κυκλάδων.

3.10 ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ - ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Η Κάρπαθος αν και μικρό νησί διαθέτει πολύ μεγάλο και πλούσιο λαϊκό πολιτισμό και διατηρεί ακόμα με μεγάλη προσήλωση τις παραδόσεις της και τα ήθη και εθιμά της.

Στην γεωγραφική της θέση (μακριά από την κεντρική Ελλάδα) και στη γνήσια και καθαρή Ελληνική ψυχή του Καρπάθιου, οφείλεται η προσήλωση αυτή. Πολλοί Έλληνες και ξένοι ασχολήθηκαν με την Κάρπαθο και άφθονο λαογραφικό υλικό έχει δημοσιευθεί σε βιβλία, περιοδικά και εφημερίδες, αλλά και πάρα πολύ βρίσκεται αδημοσίευτο σε χέρια ερευνητών.

Λόγω του μεγάλου λαογραφικού της πλούτου, η Κάρπαθος θεωρείται από τους σημαντικότερους "αιμοδότες" της Ελληνικής Λαογραφίας.

Ανεκτίμητης αξίας θησαυροί για την Κάρπαθο είναι τα λαογραφικά έργα του Μανωλακάκη, Μιχαηλίδη Νουάρου, Γεωργίου, Αλεξιάδη. Το μεγαλύτερο μέρος από το λαογραφικό υλικό τους διατηρείται ακόμα από τους όπου γης Καρπάθιους. Είναι αξιοπρόσεκτο με πόση ευλάβεια όχι μόνο οι μόνιμα διαμένοντες αλλά και οι Καρπάθιοι της διασποράς διατηρούν την φιλολογική αλλά και την εθιμική λαογραφία της Καρπάθου.

Δημοτικά τραγούδια και αυτοσχέδιες της στιγμής μαντινάδες, παροιμίες, αινίγματα, παραμύθια, μύθοι, παραδόσεις, ευχές, κατάρες και όρκοι είναι στα στόματα και στις καθημερινές συζητήσεις των Καρπάθιων νέων και γέρον, αντρών και γυναικών.

Ξεχωριστή θέση έχει βέβαια το καθιστό Καρπάθικο γλέντι, το οποίο δίνει την ευκαιρία να ζωντανεύουν τα δημοτικά τραγούδια της Καρπάθου, αλλά και παρουσιάζεται το ποιητικό ταλέντο του Καρπάθιου, με τις μαντινάδες της στιγμής, που εκφράζουν τον πόνο και τη χαρά τους, ανάλογα με την κατάσταση.

Τέτοιου είδους γλέντια που συμμετέχουν πάντα τα τοπικά μουσικά όργανα (τσαμπούνα, λύρα, λαούτο, βιολί) παρακολουθεί κανείς σε πανηγύρια σε κοινωνικές εκδηλώσεις (βαφτίσεις, γάμους, ονομαστικές εορτές) μετά από τα πλούσια τραπέζια (τάβλα) με παραδοσιακά φαγητά, που παρατίθεται για όλους τους προσκαλεσμένους.

Στις ίδιες εκδηλώσεις απολαμβάνει και τους τοπικούς στους οποίους καταλήγουν τα καλά γλέντια.

Μερικοί από τους χορούς αυτούς είναι ο Σιγανός, ο Γονατιστός, ο Πάνω χορός, η Σούστα, ο Φουμιστός (μόνο στο γάμο), ο Ζερβός, τα Κεφαλλονίτικα, ο

Αντιπατητής, ο Αρκηστής. Απο αυτούς οι πέντε πρώτοι χορεύονται συχνότερα. Κυρίως ο Πάνω χορός και η σούστα.

Πολλά έθιμα πρωτότυπα κι' όλας, που έχουν τις ρίζες τους στην αρχαιότητα διασώζονται ακόμη στην Κάρπαθο και οι Καρπάθιοι αισθάνονται ιδιαίτερα υπερήφανοι κάθε φορά που συμμετέχουν σ' αυτά.

Τελευταία, πολιτιστικοί συλλόγοι και το Πνευματικό Κέντρο του Δήμου, οργανώνουν και εκδηλώσεις τοπικού χαρακτήρα και χρώματος (Αναβιώσεις εθίμων, γιορτές κρασιού "Βωλάδα και Όθος", συναντήσεις " φεστιβάλ" χορών και χοροσπερίδες).

Τα λεπτοδουλεμένα ποικιλόχρωμα υφαντά κεντήματα και πλεκτά που αποτελούν την διακόσμηση, την "στολισιά" του Καρπάθικου "σουφά" είναι υπόθεση της Καρπαθιάς νοικοκυράς και σπουδαίο κεφάλαιο της λαογραφικής κληρονομιάς της.

Μέσα στο σπίτι αυτό, το μεγάλο Καρπάθικο σπίτι που είναι απο μόνο του ένα μικρό λαογραφικό μουσείο, με εργόχειρα, τα ξυλόγλυπτα, τα κάντρα των παπούδων και των γονέων, γίνονται οι χαρές της οικογένειας αλλά και τα πλούσια τραπέζια στους "φιλοξενούμενους", στους οποίους προσφέρονται και παραδοσιακά εδέσματα, ποτά και γλυκά.

3.11 ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ & ΜΝΗΜΕΙΑ

Ακρόπολη αρχαίου Ποσιδείου (Πηγάδια) : Πιθανότατα ήταν χτισμένη πάνω σε βραχώδη λόφο. Βρέθηκαν λαξευτοί τάφοι Μινωιτών και Μυκηναίων στο λιμάνι των Πηγαδίων. Ίσως ήταν ακρόπολη και κατά τους μυκηναϊκούς χρόνους.

Ιερό Δήμητρας (Πηγάδια, Ίστια): Ερείπια υπαίθριου ιερού, ίσως της θεάς Δήμητρας.

Ταφικό μνημείο (Πηγάδια, Μύλη): Μνημειώδης λαξευτός τάφος.

Κάστελλος (στο νοτιότερο ακρωτήριο του νησιού): Η ονομασία σημαίνει φρούριο, όμως δεν σώζονται ερείπια φρουρίου.

Κοράκι (μεταξύ Απεριού – Βωλάδας). Μεσαιωνικό κάστρο της εποχής των Κορνάρων.

Βρουκούντα (Όλυμπος, βόρεια της περιοχής Αυλώνα - 6ος π.Χ. αιώνας): Μία από τις τέσσερις αρχαίες πόλεις του νησιού. Σώζονται μέρος των τειχών της και ταφικοί θάλαμοι, σκαμμένοι στους βράχους, ελληνοιστικής εποχής.

Σάρος (όρμος Παλατιών νησίδας Σαρίας): Διάσπαρτα όστρακα νεολιθικής και εποχής χαλκού. Αρχαίος λαξευτός τάφος, παλαιοχριστιανικά και μεσαιωνικά κτίσματα. Τα παράξενα θολωτά κτίσματα ίσως ανήκαν σε αραβικό οικισμό ή ορμητήριο Σαρακηνών πειρατών πριν τον 10ο αι.

Αρχαία Ακρόπολη (Αρκάσα): Τα ερείπια της αρχαίας πόλης με κυκλώπεια τείχη βρίσκονται σε μια βραχώδη χερσόνησο στο κέντρο του οικισμού.

Μινωικά ευρήματα (Διαφάνι, όρμος Καμπί): Η περιοχή φαίνεται πως είχε κατοικηθεί από τη μινωική εποχή.

Αρχαίος βωμός (Αρκάσα, στην εκκλησία Αγία Σοφία): Γυρισμένος ανάποδα, με γυναικείες φτερωτές μορφές, χρησιμοποιήθηκε ως κολυμβήθρα.

Άργος (Σαρία): Εγκαταλειμμένος οικισμός σε πλάτωμα στην κορυφή του βουνού στο νησάκι Σαρία.

Νησίδα Σώκαστρο (Λευκός): Ερείπια μεσαιωνικής εγκατάστασης με θολωτά κτίσματα, πιθανόν δεξαμενές, και τμήματα οχύρωσης .

3.12 ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

Αγία Φωτεινή (Αφωτη, 1 χλμ. από τα Πηγάδια 6ος αι.): Μερικά αναστηλωμένη παλαιοχριστιανική βασιλική.

Κοίμηση της Θεοτόκου (Όλυμπος): Ο κεντρικός ναός του οικισμού καλύπτεται από τοιχογραφίες της εποχής της Τουρκοκρατίας. Ξεχωρίζει το εξαιρετικής τέχνης ξυλόγλυπτο τέμπλο.

Άλλες σημαντικές εκκλησίες και ξωκλήσια: Άγιος Μάμμας και Άγιος Αντώνιος (Μενετές) με αποσπασματικές τοιχογραφίες, Αγία Αναστασία, Αγία Σοφία

(Αρκάσα) με αξιόλογα ψηφιδωτά, Άγιοι Απόστολοι (Πηγάδια) με σκαλιστό τέμπλο, Αη-Ζαχαρίας (Σαρία), κάτασπρο εκκλησάκι πάνω στην κορυφή του βουνού μετά από μονοπάτι με ογκόλιθους, Κοίμηση της Θεοτόκου (Μενετές), από τις σημαντικότερες εκκλησίες του νησιού χτισμένη στην άκρη του γκρεμού με πανοραμική θέα, Αγ. Λουκάς (Απέλλα, βυζαντινός ναός με τοιχογραφίες), Αγ. Γεώργιος (Λευκός, βυζαντινός ναός τοιχογραφημένος κατά τμήματα) και Μονή Βατσών (Απέρι).

3.13 ΜΟΥΣΕΙΑ - ΕΚΘΕΣΕΙΣ - ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Λαογραφικό Μουσείο (Οθος): Ενδιαφέροντα εκθέματα από τον πλούσιο Καρπάθικο λαϊκό πολιτισμό, κυρίως υφάσματα και κεραμικά.

Λαογραφικό Μουσείο (Μενετές): Εκτίθενται πολλά αντικείμενα που χρησιμοποιούσαν οι Καρπάθιοι στις γεωργικές και άλλες ασχολίες τους.

Πάρκο της Καρπάθου (Πηγάδια, στο χώρο του Επαρχείου): Υπαίθρια έκθεση αρχαιολογικών ευρημάτων, περιλαμβάνει πρωτοχριστιανική μαρμάρινη κολυμπήθρα και ευρήματα από τάφους (5 ος π.Χ. αι.).

Εκκλησιαστικό-Αρχαιολογικό Μουσείο (Αρκάσα).

Αρχαιολογικό Μουσείο (Πηγάδια). Περιλαμβάνει εκθέματα από την προϊστορική περίοδο του νησιού ως τη μεταβυζαντινή.

3.14 ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Απέρι: Παλιά πρωτεύουσα του νησιού και σήμερα η έδρα του Μητροπολίτη με χαρακτηριστική ρυμοτομία και αρχιτεκτονική των σπιτιών με κόκκινα κεραμίδια, ευρύχωρες αυλές και διακοσμητικά ανάγλυφα. Αθέατο από τη θάλασσα χτίστηκε το Μεσαίωνα στις πλαγιές αρχαίου και Βενετσιάνικου κάστρου, όταν οι κάτοικοι του Ποτιδαίου αποσύρθηκαν στο εσωτερικό του νησιού για να αντιμετωπίσουν τις πειρατικές επιδρομές. Μια καταπράσινη ρεματιά χωρίζει το Απέρι στα δύο και μια γέφυρα ενώνει τις δύο πλαγιές.

Όλυμπος: Παραδοσιακός οικισμός χτισμένος σε ορεινή και δυσπρόσιτη τοποθεσία που αποτέλεσε και το βασικό κίνητρο για την μετοίκηση προσφύγων της Βρυκούντος και της Σαρίας την περίοδο των αραβικών επιδρομών (7 ος -9 ος αιώνας).

Ο σημερινός οικισμός είναι πολύ μεγαλύτερος από τον αρχικό Μεσαιωνικό πυρήνα του, αφού απλώθηκε στις βουνοπλαγιές μόλις η πειρατική απειλή απομακρύνθηκε. Στο βουνό υπάρχουν πάνω από 80 ανεμόμυλοι σε σειρά, ενώ γραφικά ναύδρια είναι διάσπαρτα στον οικισμό. Πολλά σπίτια είναι σήμερα ακατοίκητα εξαιτίας της μετανάστευσης.

Στα Πηγάδια βρίσκονται αξιόλογα δημόσια κτήρια της Ιταλοκρατίας, όπως το Επαρχείο και το Λιμεναρχείο.

3.15 ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ

Τα κυριότερα γεωργικά προϊόντα είναι σταφύλια, εκλεκτής ποιότητας κρασί, λάδι, τυρί, μέλι, κυδώνια και εσπεριδοειδή. Τοπικά προϊόντα είναι οι χειροποίητες «μακαρούνες», τα κολοκυθουπούλια, οι κοπέλες (τρίγωνες χορτόπιτες), το γεμιστό αρνί με πληγούρι σε ξυλόφουρνο, οι μυζηθρόπιτες, ο μπακλαβάς και τα ζιμπιλια γεμιστά με σταφίδες . Τα παραδοσιακά «κουλλούρια» φουρνιστά με κλαδιά από το δάσος χρησιμοποιούνται ως ψωμί και ως προσφορά υπέρ της μνήμης των νεκρών, όπως και το «Πεντάρτι», ζυμωτός άρτος για κάθε θρησκευτική πανήγυρη.

Ανάμεσα στα είδη λαϊκής τέχνης που θα βρει κανείς στην Κάρπαθο συμπεριλαμβάνονται πιάτα, στιβάνια, υφαντά και μπακίρια. Στην Όλυμπο, όπου άνθιζε η χειροτεχνία μέχρι τα μέσα του 20 αι., υπάρχουν ακόμα παραδοσιακά υποδηματοποιεία που φτιάχνουν στιβάνια αλλά και παντόφλες με παραδοσιακά μοτίβα καθώς και εργαστήρια παραδοσιακής υφαντικής με κατεργασία μαλλιού.

Στην Κάρπαθο υπάρχουν ακόμα ονομαστοί κατασκευαστές της καρπάθικης λύρας, του λαούτου και της τσαμπούνας.

Η ΠΡΩΤΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΦΙΣΑ ΤΗΣ ΚΑΡΠΑΘΟΥ (ΗΛΙΑ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ)

Η αφίσα αυτή συγκετρώνει πολλά στοιχεία που χαρακτηρίζουν την Κάρπαθο. Φιλοτεχνήθηκε για πρώτη φορά από τον Ηλία Χριστοδούλου, με αφορμή την «Ημέρα της Καρπάθου». Η εκδήλωση διοργανώθηκε από την Καρπαθιακή Ένωση Νέων Αμερικής στη

Νέα Υερσέη, ΗΠΑ την δεκαετία του '70). Στη συνέχεια η αφίσα εξελίχθηκε και τελειοποιήθηκε στη σημερινή μορφή.

2006/08/23: ΠΡΩΤΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΑΓΩΝΕΣ ΤΑΧΥΤΗΤΑΣ ΙΣΤΙΟΣΑΝΙΔΑΣ ΣΤΗΝ ΚΑΡΠΑΘΟ

Ο Διεθνής Σύνδεσμος Ταχύτητας Ιστιοσανίδας (International Speed Surfing Association) επέλεξε για πρώτη φορά την Κάρπαθο, για τη διεξαγωγή του διεθνούς διαγωνισμού ISA Speedsurfing Grandprix Tour 2006. Στον διαγωνισμό αυτό συναντούνται κάθε χρόνο οι καλύτεροι αθλητές ταχύτητας της Ιστιοσανίδας από ολόκληρο τον κόσμο.

Καθώς οι καιρικές συνθήκες που επικρατούν στο νησί την καλοκαιρινή περίοδο κατά τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο, συνδυάζουν ταχύτητα ανέμου 6-8 μποφόρ, θερμοκρασία συνήθως 30C° και θάλασσα χωρίς κυματισμό, κρίθηκαν ιδανικές για τη διεξαγωγή του διαγωνισμού. Επιπρόσθετα συντέλεσαν η φυσική ομορφιά του τοπίου και η προσβασιμότητά του, οι υποδομές και οι παρεχόμενες διευκολύνσεις από τον Δήμο Καρπάθου και τη Δημοτική Επιχείρηση Ανάπτυξης.

Ο Bjorn Dunkerbeck (AND) κέρδισε την πρώτη θέση στον διαγωνισμό, στην κούρσα των 250 μέτρων με 40,01 χλμ. την ώρα. Ο κάτοχος του παγκοσμίου ρεκόρ Finian Maynard (BVI) κατατάχθηκε στη δεύτερη θέση και ο Patrik Diethelm (ITA) στην τρίτη.

Σε σύνολο 6 γυναικών που έλαβαν μέρος, νικήτρια είναι η Karin Jaggi, η γρηγορότερη γυναίκα στο νερό στον κόσμο. Δεν ήθελε να κάνει νέο ρεκόρ αλλά κέρδισε το beachtlichen με 35,39 κόμβους ή αλλιώς 65,54 χλμ/ώρα.

Η τελετή λήξης πραγματοποιήθηκε στο Δημοτικό Στάδιο Καρπάθου, με την συμμετοχή του Γιώργου Νταλάρα και των Μελίνας Ασλανίδου,

Δέσποινας Ολυμπίου και Μιχάλη Τζουγανάκη.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΥ

Η οικονομική κρίση πόσο έχει επηρεάσει τις διακοπές των συμπολιτών μας:

«Η φετινή χρονιά έχει σκαμπανεβάσματα, υπήρχαν διαστήματα που η κίνηση ήταν αυξημένη σε σχέση με πέρυσι και διαστήματα που ήταν μειωμένη. Σε γενικές γραμμές, όμως, εάν συγκρίνουμε τα στοιχεία της περσινής χρονιάς με τη φετινή, διαπιστώνουμε ότι η κίνηση είναι στα ίδια επίπεδα. Είναι γεγονός ότι υπήρχε μια παγωμάρα και μια αναμονή για τιμές και προσφορές, εν τέλει όμως οι τιμές παρέμειναν στα περσινά επίπεδα και η κίνηση επίσης το ίδιο».

Οι προσφερόμενες τιμές, μέσω των επιλεγμένων τουριστικών πακέτων, είναι πλέον περισσότερο δελεαστικές:

«Συμβαίνει αυτό. Θα έλεγα ότι οι τιμές μέσω τουριστικών πακέτων είναι περισσότερο δελεαστικές σε σχέση με μεμονωμένες κρατήσεις. Τα πακέτα είναι δελεαστικότερα γιατί τα τουριστικά γραφεία κλείνουν συμφωνίες πολύ νωρίτερα από την τουριστική σεζόν και προπληρώνουν πολλές φορές τα δωμάτια, προς όφελος του καταναλωτή. Ένας σημαντικός λόγος για να επιλέξουν τα τουριστικά γραφεία οι πολίτες είναι ότι υπάρχει εξειδίκευση, πλήρη παροχή υπηρεσιών και γνώση του αντικειμένου και να μην προσφεύγουν στο ίντερνετ, το οποίο είναι απρόσωπο και πολλές φορές κρύβει παγίδες».

Που προτιμά να ταξιδέψει για τις καλοκαιρινές του διακοπές ο μέσος Έλληνας τουρίστας; Αναφέρετε μας τους δημοφιλέστερους προορισμούς στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ανάλογα με την περιοχή που εξειδικεύεστε. Αντίστοιχα, τι διαφαίνεται για τις διακοπές των Χριστουγέννων;

Το καλοκαίρι οι πελάτες μας επέλεξαν την Κρήτη, την Κάρπαθο και τις Δυτικές Κυκλάδες στην Ελλάδα και την Ισπανία, την Ιταλία και την Νότια Γαλλία στο εξωτερικό. Για τα Χριστούγεννα διαφαίνεται μία σημαντική ζήτηση για την Αυστρία και ιδιαίτερα την Βιέννη, την Λαπωνία (που είναι πάντοτε ένας δημοφιλής προορισμός), το Παρίσι

Τι έχετε να μας πείτε για την τουριστική κίνηση στη Κάρπαθο

Περισσότερο από κάθε άλλο νησί του Αιγαίου, η Κάρπαθος είναι αυτό που κρατάει ζωντανές τις παραδόσεις και την αυθεντικότητα των χωριών. Γι αυτό και είναι ιδανικός προορισμός για όσους θέλουν να συνδυάσουν τις διακοπές τους με γνωριμία παραδοσιακών τόπων και να γλεντήσουν μαζί με τους ντόπιους στις τοπικές γιορτές.

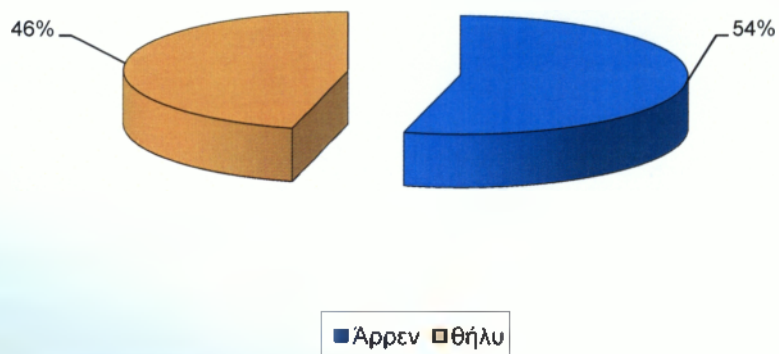
Η τουριστική κίνηση συγκεντρώνεται στον Νότο: στα Πηγάδια (πρωτεύουσα και κύριο λιμάνι του νησιού) και στα παραλιακά χωριά Αμμοσπή, Αρκάσα και Λευκό. Στο μεσόγειο χωριό Μενετές αξίζει να δείτε την εκκλησία της Παναγίας, τις Βυζαντινές εκκλησίες του Αγίου Μάμα και του Αγίου Αντωνίου και την αρχαιολογική συλλογή με ευρήματα από τη γύρω περιοχή. Απομονωμένο στο βόρειο κομμάτι του νησιού, διάσημο για το πανηγύρι του Δεκαπενταύγουστου και τις παραδοσιακές πλουμιστές ενδυμασίες που φορούν ακόμα οι ντόπιες, είναι το χωριό Ολυμπος.

Οι πιο μαζικές παραλίες βρίσκονται στα τουριστικά θέρετρα: στους κολπίσκους της Αμμοσπής, στις αμμουδιές του Λεύκου, στον Άγιο Νικόλαο Αρκάσας και στα Πηγάδια. Ξεχωρίζουν επίσης οι παραλίες Αχάτα, Απελλα, Κυρα-Παναγιά, Άγιος Μηνάς, Νάτι, Φορόκλι και Διακόφτι. Οι λάτρεις του windsurf βρίσκουν καταφύγιο στα κύματα του Αργιλαοπόταμου.

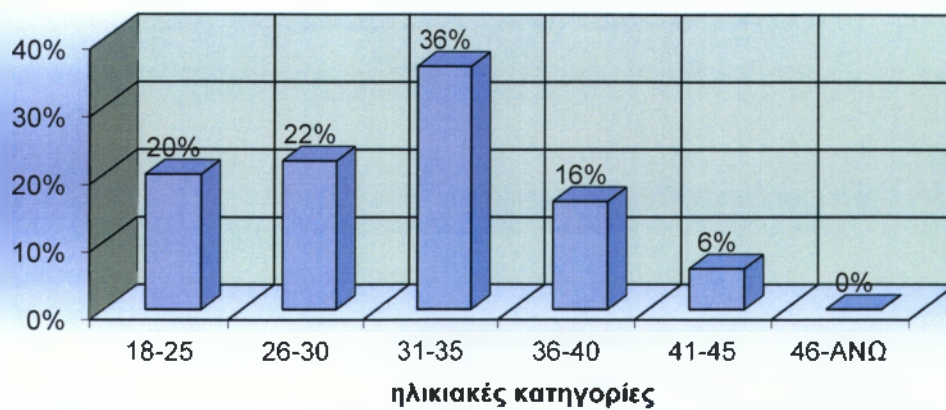

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΡΠΑΘΟΥ

Φύλο Ερωτηθέντων

Ηλικία Ερωτηθέντων

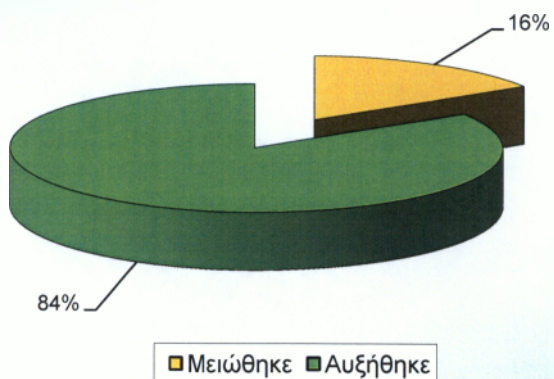
Μορφωτικό Επίπεδο Ερωτηθέντων

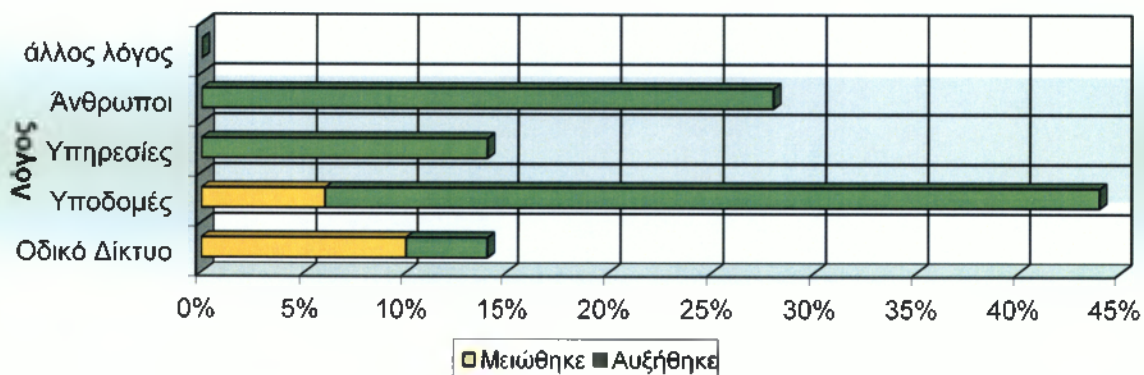
Ικανοποίηση αναφορικά με την τουριστική ανάπτυξη στην Κάρπαθο

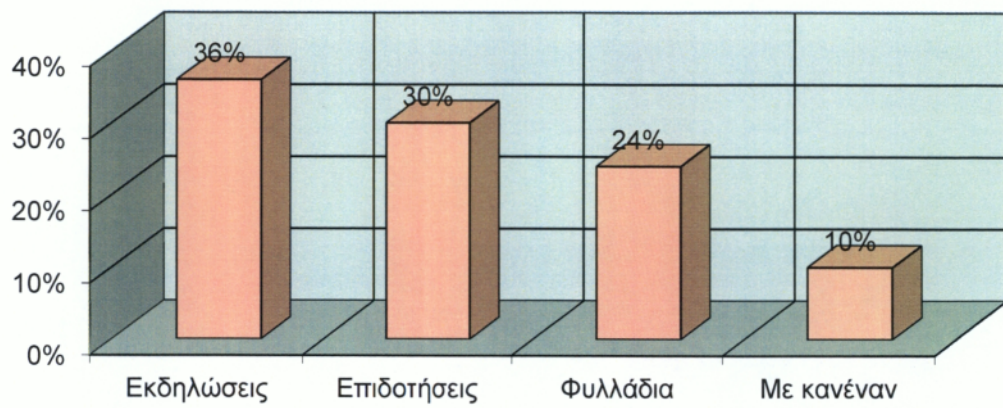
Μειώθηκε ή Αυξήθηκε ο Τουρισμός

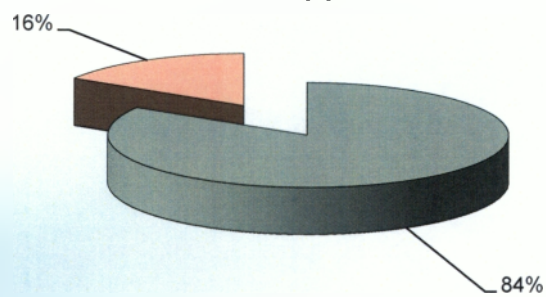
Μειώθηκε ή αυξήθηκε ο τουρισμός και γιατί

Πώς ενισχύει η τοπική αυτοδιοίκηση την τουριστική ανάπτυξη

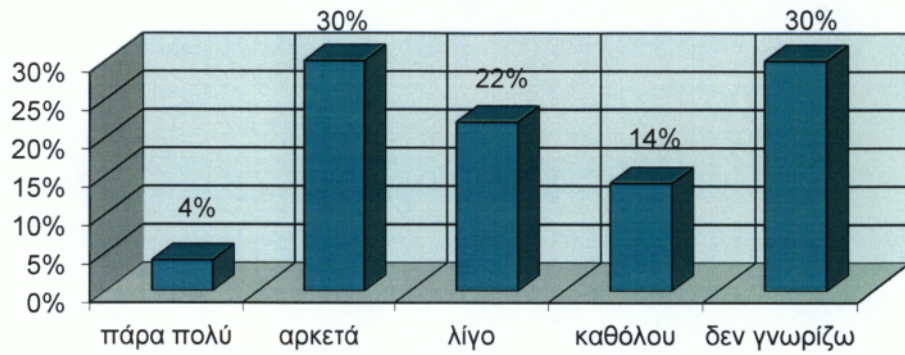

Βοηθούν οι πολιτιστικές εκδηλώσεις στην τουριστική ανάπτυξη;

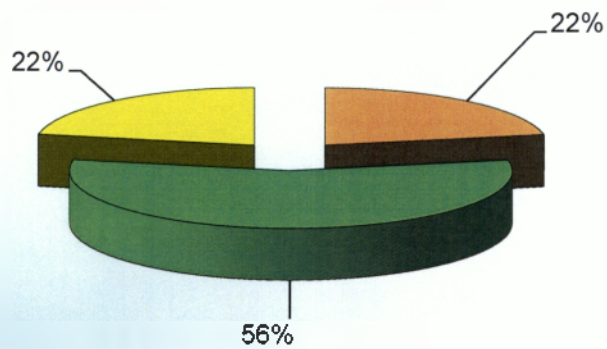

■ ΝΑΙ □ ΟΧΙ

Κατά πόσο έχουν ενισχυθεί δράσεις μέσω ΕΠ ή ΚΠ με σκοπό την τουριστική ανάπτυξη

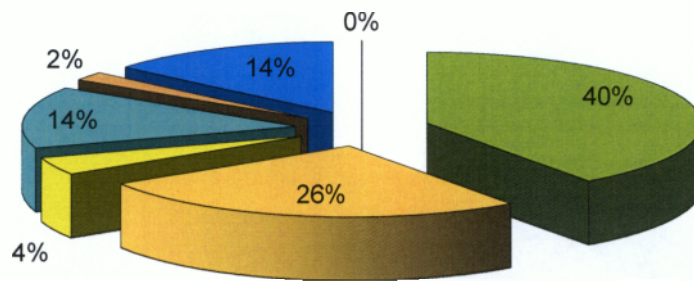
Ποιες εκδηλώσεις είναι πιο σημαντικές για την ενίσχυση του τουρισμού

■ Θρησκευτικές εκδηλώσεις
■ αγροτουρισμός

■ Πολιτιστικές εκδηλώσεις

Προτάσεις για την ανάπτυξη της Καρπάθου

- Συνεργασία φορέων
- ανάδειξη φύσης
- Προώθηση προϊόντων
- Οδικό δίκτυο
- ανάπτυξη αεροδρομίου
- ανάπτυξη λιμανιού
- άλλο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο τουρισμός στην περιοχή έχει υπάρξει ένας από τους σημαντικότερους μοχλούς ανάπτυξης για πολλές περιοχές του νησιού με τις επιπτώσεις του τουρισμού να είναι θετικές κυρίως στον τομέα της οικονομίας, δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας, αν και είναι μόνο εποχιακά, βελτιώνοντας το βιοτικό επίπεδο των ντόπιων και γενικότερα συμβάλλοντας στην οικονομική ανάπτυξη του τόπου. Επίσης στις κοινωνικές επιπτώσεις επικρατεί η άποψη ότι ο τουρισμός συνέλαβε πολύ θετικά για τη περιοχή καθώς υπήρξε επαφή με άλλους λαούς και παρατηρήθηκε αναβίωση των παραδοσιακών εθίμων.

Ωστόσο όμως ένα από τα κύρια προβλήματα που προήλθε από την τουριστική ανάπτυξη εξαιτίας της άναρχης ανθρώπινης δραστηριότητας, είναι η καταστροφή του περιβάλλοντος και η ανάγκη για αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος και στροφή προς ένα πιο φιλικό προς το περιβάλλον τουρισμό μέσω του εναλλακτικού τουρισμού που ακολουθεί τις αρχές της αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης, ο οποίος θα βοηθήσει στην αντιμετώπιση των κύριων προβλημάτων του τουρισμού στη περιοχή, την εποχικότητα και την εξάρτηση από τους Tour Operators. Όλοι οι ερωτηθέντες δήλωσαν ότι το ελληνικό κράτος πρέπει να στηρίζει τις τουριστικές επιχειρήσεις και να επενδύσει περισσότερο σε υποδομές.

Συμφώνα με το κοινό αποδεκτό μοντέλο του Butler (1980) ο κύκλος ζωής παίρνει από τα έξι σταδία: εξερεύνηση, εμπλοκή, ανάπτυξη, εδραίωση και τελικά ανανέωση ή πτώση και την πλειοψηφία των ερωτηθέντων να είναι απαισιόδοξοι για την πορεία του τουρισμού αναδεικνύεται η ανάγκη για ανανέωση του τουριστικού προϊόντος της περιοχή.

Η ανθρώπινη βούληση πρέπει να εστιαστεί σε δραστηριότητες που θα προάγουν την παραγωγικότητα με τρόπους που θα μειώσουν τις οδυνηρές περιβαλλοντικές επιπτώσεις και συγχρόνως θα εξασφαλίσουν ένα ανώτερο επίπεδο διαβίωσης. Κάθε είδος ανάπτυξης θα πρέπει να θέτει φραγμούς στην φέρουσα ικανότητα, να έχει μακροπρόθεσμους στόχους και όχι να λειτουργεί με βάση τα βραχυπρόθεσμα οφέλη .

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει θεσπίσει μια σειρά από χρηματοδοτικά μέτρα όπως τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (Μ.Ο.Π.), τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (Π.Ε.Π.), τη Κοινωνική Πρωτοβουλία INTERREG (2000 – 2006), τη Κοινωνική Πρωτοβουλία LEADER και το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (ΚΠΣ) για την ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού στην Ελλάδα, όμως όπως έχει προαναφερθεί, η έλλειψη ενός κεντρικού φορέα δημιουργεί πολλαπλά προβλήματα. Λύση σε ορισμένα από αυτά τα προβλήματα και την καλύτερη ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού μπορεί να δοθεί με την δημιουργία δικτύων (networks) και τουριστικών διαδρομών (tourist routes), μεταξύ επιχειρήσεων που προσφέρουν συναφή προϊόντα (π.χ. καταλύματα) ή μεταξύ επιχειρήσεων που προσφέρουν ανόμοια μεταξύ τους προϊόντα (π.χ. καταλύματα με εργαστήρια οικοτεχνίας, με αγρόκτημα με ζώα ή με λαογραφικά μουσεία), που όμως ικανοποιούν τις επιθυμίες του εναλλακτικού τουρίστα⁴⁰.

⁴⁰ Briedenham J., Wickens E., (2004), «Tourism Routes as a Tool for the Economic Development of Rural Areas – Vibrant Hope or Impossible Dream?», *Tourism Management*, Τευχ. 25, σ.σ 71-79.

Δυνάμεις (Strengths)	Αδυναμίες (Weaknesses)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Ωραίο φυσικό περιβάλλον. 2. Γεωγραφική Θέση Νησιού. 3. Ιδιαίτερη , Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική Οικημάτων. 4. Υποδομές 5. Πολιτιστικές Εκδηλώσεις υπό τη διοργάνωση του Δήμου και Λαογραφική Παράδοση. 6. Σημαντικοί αρχαιολογικοί χώροι και ύπαρξη «Αρχαιολογικού Μουσείου Πηγαδιών», «Λαογραφικού Μουσείου Όθους», «Λαογραφικού Μουσείου Μενετών», «Εκκλησιαστικού Αρχαιολογικού Μουσείου Αρκάσας». 7. Ανάπτυξη και προώθηση τοπικών προϊόντων. 8. Ασφαλής Τουριστικός Προορισμός 9. Προορισμός Προτεραιότητας από χώρες όπως Ολλανδία & Ιταλία. 10. Συχνές Αεροπορικές και Θαλάσσιες Συνδέσεις με Αθήνα, Ρόδο και Κρήτη. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Πληρότητα στις αεροπορικές και ακτοπλοϊκές θέσεις κατά την θερινή περίοδο. 2. Εποχιακός Τουρισμός 3. Συγκρατημένος τουρισμός λόγω οικονομικής κρίσης. 4. Απουσία Κρατικών χρηματοδοτήσεων για την ανάπτυξη των τοπικών επιχειρήσεων. 5. Απουσία πλήρως εξοπλισμένου και επανδρωμένου Γενικού Νοσοκομείου.
Ευκαιρίες (Opportunities)	Απειλές (Threats)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Σημαινουσα επίδραση από συστάσεις φίλων και συγγενών. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Περιβαλλοντικά Προβλήματα. 2. Άνοδος ανταγωνισμού στα συνεχώς

⁴¹ Ιστοσελίδα Κάρπαθος (2011), *οπ. παρ.*

⁴² Ιστοσελίδα Mertonas Dream Κάρπαθος (2011), διαθέσιμο σε <http://mertonasdream.gr>

⁴³ Ιστοσελίδα Everything about our island Karpathos (2011), διαθέσιμο σε <http://www.karpathosnet.com/>

⁴⁴ Η Ροδιακή, (2010), *Συνάντηση για τον Πολιτιστικό Τουρισμό*, διαθέσιμο σε <http://www.rodiaiki.gr/article.php?id=61116&catid=45&subcatid=48>

<p>2. Το καλό κλίμα ευνοεί τον αθλητικό τουρισμό.</p> <p>3. Δημοφιλής προορισμός για το Διαγωνισμό Ταχύτητας με Ιστιοσανίδα.</p> <p>4. Τουρισμός Κατάδυσης: Καταδυτικό Κέντρο & Σχολή για την εξερεύνηση του υποβρύχιου κόσμου της Καρπάθου.</p> <p>5. Οικολογικός Τουρισμός για την Προστασία της Μεσογειακής Φώκιας (δράση μη κερδοσκοπικής οργάνωσης MOM).</p> <p>6. Περιπατητικός και Αναρριχητικός Τουρισμός.</p> <p>7. Συχνές προσκλήσεις πολιτιστικών συλλόγων Καρπάθου από χώρες του εξωτερικού, οι οποίες και λειτουργούν ως δίοδοι επικοινωνίας και ενημέρωσης των δραστηριοτήτων και παραδόσεων της Καρπάθου.</p> <p>8. Χάρτα της Καρπάθου: Πρωτόκολλο συνεργασίας Καρπάθου, Κάσου και Ίου με την παράλληλη πρόβλεψη συνεργασίας και άλλων νήσων της Δωδεκανήσου αλλά και του Αιγαίου με την Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Διαδρομή του Συμβουλίου της Ευρώπης.</p> <p>9. Ο «Δρόμος των Φοινίκων» και το πρόγραμμα ODYSSEA για την αξιοποίηση των λιμανιών της μεσογείου μέσω Ευρωπαϊκών Πολιτιστικών Διαδρομών (στο πλαίσιο της ένωσης για τη Μεσόγειο).</p>	<p>αυξανόμενα ξενοδοχειακές επιχειρήσεις.</p>
--	---

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Ελληνική

- Αλεξανδράκη - Κριτσωτάκη Ρ., (2000), *Τουριστική Οικονομία*. Εκδόσεις Παπαζήση, 135 σελ.
- Αυλωνίτης Γ., (2001), *Στρατηγικό Βιομηχανικό Μάρκετινγκ*. Εκδόσεις Σταμούλης Α.Ε. τόμ.Ι, 438 σελ.
- Βαρβαρέσος Σ., (1998), *Τουρισμός: Έννοιες, μεγέθη, δομές. Η ελληνική πραγματικότητα*. Εκδόσεις Προπομπός, 278 σελ.
- Βαρβαρέσος Σ., (2000), *Τουρισμός*. Εκδόσεις Προπομπός, 236 σελ.
- Γκαμαλέτσος Θ., (1992), *Θεωρητική Οικονομική*. Εκδόσεις Σταμούλης, τομ. Ι, 464 σελ.
- Εξαδάκτυλος Ν., (1995), *Δημόσιες Σχέσεις*. Εκδόσεις Έλλην, 415 σελ.
- Ζαχαράτος Γ., (2000), *Package Tour: Παραγωγή και Διάθεση του Τουριστικού Ταξιδιού*. Εκδόσεις Προπομπός, 327 σελ.
- Ηγουμενάκης Ν. Γ., (1999) *Τουριστική Πολιτική*. Εκδόσεις Interbooks, 356 σελ.
- Ηγουμενάκης Ν. Γ., (1999), *Τουριστικό Μάρκετινγκ*, Εκδόσεις Interbooks, 456 σελ.
- Ηγουμενάκης Ν. Γ., (2000), *Τουρισμός και Ανάπτυξη*. Εκδόσεις Interbooks, 256 σελ.
- Ηγουμενάκης Ν. Γ., (2007), *Τουριστική Οικονομία*. Εκδόσεις Interbooks, 468 σελ.
- Ηγουμενάκης Ν. Γ., Κραβαρίτης Κ. Ν., Λύτρας Π. Ν., (1999), *Εισαγωγή στον Τουρισμό*. Εκδόσεις Interbooks, 344 σελ.
- Ημερησία, (2007), *Ο Τουρισμός Στην Ελλάδα*.
- Holloway J.C., Robinson C. (2003), *Τουριστικό Μάρκετινγκ*. Εκδόσεις Κλειδάριθμος, 440 σελ.
- Javeau C., (1996), *Η έρευνα με Ερωτηματολόγιο. Το Εγχειρίδιο του Καλού Ερευνητή*. Τυπωθήτω: Γ. Δαρδάνος, 264 σελ.
- Καλφιώτης Σ., (1976), *Τουριστική Οικονομική*. Εκδόσεις Τυροβολίας.
- Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π., (2001), *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*. Εκδόσεις Κριτική, 288 σελ.

- Kotler P., (2000), *Μάρκετινγκ Μάνατζμεντ: Ανάλυση, Σχεδιασμός, Υλοποίηση και Έλεγχος*. Εκδόσεις Interbooks, 1472 σελ.
- Κουτούπη Π. Θ., (2004) *Πρακτικός οδηγός Δημοσίων Σχέσεων*. Εκδόσεις Σάκκουλα, 439 σελ.
- Λαγός Δ. Γ., (2005), *Τουριστική Οικονομική*. Εκδόσεις Κριτική, 441 σελ.
- Lewis R. C., Chambers R. E., Chacko H. E., (2003), *Ξενοδοχειακό Μάρκετινγκ*. Εκδόσεις Έλλην, 340 σελ.
- Λύτρας Π. Ν., (2008), *Δημόσιες Σχέσεις και Επικοινωνία στον Τουρισμό*. Εκδόσεις Interbooks, 232 σελ.
- Μαγνήσαλης, Γ. Κ., (1992), *Δημόσιες σχέσεις: Μία Λειτουργία Επικοινωνίας για τον Καθένα*. Εκδόσεις Interbooks, 336 σελ.
- Μερακλής Μ. Γ., (1984), *Ελληνική Λαογραφία: Κοινωνική Συγκρότηση*. Οδυσσέας, 167 σελ.
- Middleton V.T.C., Hawkins R., (2004), *Τουριστικό Μάρκετινγκ για Βιώσιμη Ανάπτυξη*, Εκδόσεις Κριτική, 479 σελ.
- Morrison A. M., (2001), *Εισαγωγή στο Τουριστικό & Ταξιδιωτικό Μάρκετινγκ*. Εκδόσεις Έλλην, 89 σελ.
- Παυλίδης Π., (1993), *Ξενοδοχειακό Μάρκετινγκ*. Εκδόσεις Καλάμας.
- Σκλαβούνης Γ. Ν., (1999), *Ολοκληρωμένες Δημόσιες Σχέσεις και Ελληνική Πραγματικότητα*. Εκδόσεις Έλλην, 375 σελ.
- Τα Νέα, (2007), *Τουρισμός και Υπηρεσίες Στη Ελλάδα*.
- Το Βήμα, (2007), *Οι Κυριότερες Αγορες Στην Ελλάδα*.
- Wilcox D. L., Ault P. H., Agee W. K., (2004), *Δημόσιες Σχέσεις: Στρατηγικές και Τεχνικές*, Εκδόσεις Έλλην, 824 σελ.
- Χασιώτης Β., (1998), *Εισαγωγή στα Θεμέλια του Στρατηγικού Μαντζμεντ*. Εκδόσεις Σταμούλης, 255 σελ.
- Χατζηνικολάου Ε., (1995), *Η Τουριστική Προβολή σε Επίπεδο Νομού: Ο Νέος Θεσμός των Ν.Ε.Τ.Π.* Εκδόσεις Ε.Ε.Τ.Α.Α., 79 σελ.
- Χατζηνικολάου Ε., (2002), *Το Δίκαιο των Καταλυμάτων και των Λοιπών Τουριστικών Εγκαταστάσεων*. Εκδόσεις Προπομπός, 235 σελ.
- Χρήστου, Σ. Ε., (1999), *Έρευνα Τουριστικής Αγοράς*. Εκδόσεις Interbooks, 352 σελ.

- Χρήστου Ε., (2005), *Ξενοδοχειακό Μάρκετινγκ Στρατηγικός Σχεδιασμός και Εφαρμογές*. ΤΕΙ Θεσσαλονίκης Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας: Τμήμα Τουριστικών Υπηρεσιών.
- Χρήστου Ε., Καραμανίδης Ι., (2002), *Αρχές Τουριστικού Μάρκετινγκ*. Εκδόσεις: Τμήμα Αναπαραγωγής Διδακτικών Σημειώσεων, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης.
- Χυτήρης Α. Σ., (1991), *Μάνατζμεντ των Ξενοδοχειακών Επιχειρήσεων*. Εκδόσεις Interbooks, 264 σελ.

Ξενόγλωσση

- Briedenhann J., Wickens E., (2004), «Tourism Routes as a Tool for the Economic Development of Rural Areas – Vibrant Hope or Impossible Dream?», *Tourism Management*, Τευχ. 25, σ.σ 71-79.
- JCooper, C. et al. (1998), *Tourism: Principles and Practice*. Financial Times Management, 736 σελ.
- Deuschl D. E., (2005), *Travel and Tourism Public Relations: An Introductory guide for Hospitality Managers*. Butterworth – Heinemann, 208 σελ.
- Fayol H., (1984), *General and Industrial Management*. Institute of Electrical & Electronics Engineer, 112 σελ.
- MacCannell D., (1999), *The Tourist: A new Theory of Leisure Class*, University of California Press, 277 σελ.
- Middleton V. T. C., Clarke J. R., (2002). *Marketing in Travel and Tourism*, Butterworth – Heinemann, 512 σελ.
- Wearne N., Morrison A., (1996), *Hospitality Marketing*, Butterworth – Heinemann, 256 σελ.

Διαδίκτυο (Websites and Links)

- Αναπτυξιακή Α. Ε. Ο.Τ.Α., (2010), *Αναπτυξιακή Εταιρία Κιλκίς (ΑΝ.ΚΙ.)*, διαθέσιμο σε www.anki.gr
- Βικιπαίδεια: Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, (2011), *Λαογραφία*, διαθέσιμο σε <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9B%CE%B1%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AF%CE%B1>

- Βικιπαίδεια: Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια, (2010), *Κάρπαθος*, διαθέσιμο σε <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%AC%CF%81%CF%80%CE%B1%CE%B8%CE%BF%CF%82>
- Επιχειρείν, (2010), *Τουρισμός και Ευρωπαϊκή Οικονομία*, διαθέσιμο σε http://www.go-online.gr/ebusiness/specials/article.html?article_id=756
- Ιστοσελίδα Κάρπαθος, (2011), διαθέσιμο σε <http://www.karpathos.gr/>
- Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος, (2010), διαθέσιμο σε <http://www.grhotels.gr/GR/Pages/default.aspx>
- Πατσουράτης Β., Αναστασόπουλος Γ., (2006). «Στρατηγικές Κατευθύνσεις για Ανταγωνιστικές Τουριστικές Επενδύσεις στην Ελλάδα», σε *5^ο Συνέδριο Τουρισμός και Ανάπτυξη*, διαθέσιμο σε <http://www.seteconferences.gr/2007-speakers-presentations0.html>
- Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, (2010), *Περιφερειακή Ενότητα Κιλκίς*, διαθέσιμο σε www.kilkis.gr
- Ροδιακή, (2010), *Συνάντηση για τον Πολιτιστικό Τουρισμό*, διαθέσιμο σε <http://www.rodiaiki.gr/article.php?id=61116&catid=45&subcatid=48>
- Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, (2007), *Κατευθυντήριες Γραμμές Για Τα Σχέδια Διαχείρισης Επισκεπτών σε Περιοχές Εφαρμογής της Κ.Π LEADER+*, διαθέσιμο σε www.minagric.gr/greek/data/leader/bac_visitors_synopsis_.doc
- Χατζηβέργης Κ., (2003). *Η Έννοια του Κύκλου Ζωής ενός Τουριστικού Προορισμού-Φέρουσα Ικανότητα*, διαθέσιμο σε http://users.teilar.gr/~hatzivgeris/link_files/kyklos-zois.doc
- Χρήστου Ε., (2005), *Ξενοδοχειακό Μάρκετινγκ: Στρατηγικός Σχεδιασμός και Εφαρμογές*, διαθέσιμο σε www.tour.teithe.gr/files/055.pdf
- Ιστοσελίδα Everything about our island Karpathos, (2011), διαθέσιμο σε <http://www.karpathosnet.com/>
- Ιστοσελίδα Mertonas Dream Κάρπαθος, (2011), διαθέσιμο σε <http://mertonasdream.gr>
- Visit Greece: The Official Website of the Greek Tourism Organistaion, (2011), *Greece*, διαθέσιμο σε www.gnto.gr/portal/site/eot

Νομοθεσία

- Νόμος Ν.1650/86 «Για την Προστασία του Περιβάλλοντος», ΦΕΚ Α' 160.
- Νόμος Ν.999/79 «Περί Προστασία Δασών και των Δασικών Εν Γενει Εκτάσεων της Χώρας», ΦΕΚ Α' 289.
- Νόμος Ν. 1337/83 «Επέκταση των Πολεοδομικών Σχεδίων, Οικιστική Ανάπτυξη και Σχετικές Ρυθμίσεις», ΦΕΚ Α' 33.
- Νόμος Ν. 1540/30 «Περί Αιγιαλού και Παραλίας», ΦΕΚ Α' 75.
- Νόμος Ν. 5351/32 «Περί Αρχαιοτήτων», ΦΕΚ Α' 32.
- Νόμος Ν. 1469/50 «Περί Προστασία Ειδικής Κατηγορίας Οικοδομημάτων και Έργων Τέχνης Μεταγενέστερων του 1830», ΦΕΚ Α' 169.
- Προεδρικό Διάταγμα Π.Δ. 55/98 «Προστασία του Θαλάσσιου Περιβάλλοντος», ΦΕΚ Α' 58.
- Νόμος Ν. 2742/99 «Χωροταξικός Σχεδιασμός και Αειφόρος Ανάπτυξη και Άλλες Διατάξεις», ΦΕΚ Α' 207